มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
สืบสานองค์ความรู้ของชุมชน

จัดพิมพ์โดย :
สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

ข่วงผญา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่สืบสานองค์ความรู้ของชุมชน
ฉบับที่ ๑๒ ปีพุทธศักราช ๒๕๖๐
ISSN 2539-6706
จำนวน ๕๐๐ เล่ม

เอกสารข่วงผญา เป็นเอกสารทางวิชาการราย ๑ ปี ด้านมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่ผลงานทางวิชาการเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจและความถูกต้องด้านศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งบทความหรือข้อคิดเห็นต่าง ๆ ที่ปรากฏในเอกสารทางวิชาการนี้ เป็นความคิดเห็นส่วนตัวและความรับผิดชอบเฉพาะของผู้เขียน ไม่จำเป็นต้องตรงกับความคิดเห็นหรือความผิดชอบของผู้จัดทำ

เจ้าของ สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
ภาพปกโดย http://horoscope.thaiza.com/
พิมพ์ที่ ห้างหุ้นส่วนจำกัด เชียงใหม่โรงพิมพ์แสงศิลป์
๑๙๕–๑๙๗ ถนนพระปกเกล้า ตำบลศรีภูมิ
อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๒๐๐
โทรศัพท์ ๐๕๓–๒๒๑๒๑๒ โทรสาร ๐๕๓–๒๑๒๙๗๗
ที่ปรึกษา **ผู้ช่วยศาสตราจารย์พรพิมล วงศ์สุข**
รักษาราชการแทนอธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุชานาฏ สิตานุรักษ์
ผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรม
บรรณาธิการ **นางสาวปนัดดา โตคำนุช**
กองบรรณาธิการ
ศาสตราจารย์อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
ศาสตราจารย์เกียรติคุณ สรัสวดี อ๋องสกุล
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
รองศาสตราจารย์ ดร.อนาโตล โรเจอร์ เป็ลติเยร์
นักวิชาการอิสระ

รองศาสตราจารย์ ดร.วรลัญจก์ บุณยสุรัตน์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
รองศาสตราจารย์รังสรรค์ จันต๊ะ
มหาวิทยาลัยแม่โจ้
รองศาสตราจารย์เรณู วิชาศิลป์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
รองศาสตราจารย์วิชิต ชมทวีวิรุตม์
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา
รองศาสตราจารย์ ดร.ทิพวรรณ ทั่งมั่งมี
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
รองศาสตราจารย์ ดร.ฉลองเดช คูภานุมาศ
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ภิญญพันธ์ พจนะลาวัณย์
มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
อาจารย์ฉันทนา ศศิธารามาศ
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
อาจารย์สิริพร คืนมาเมือง
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
ดร.ประภาศิริ ศรีภมร
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
ดร.พินทอง ดอกไม้แก้ว
ข้าราชการบำนาญ
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ)
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประสิทธิ์ เลียวสิริพงศ์
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เสาวภา ศักยพันธ์
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

ผู้แปล

อาจารย์กนิษฐ์ ดีหนอ

นางสาวพนิตนันท์ สุจินตวงษ์

ตรวจสอบภาษาอังกฤษ

Mr.John Kedward

ผู้ทรงคุณวุฒิอ่านบทความประจำฉบับ

รองศาสตราจารย์อัญชลี โสมดี

สาขาที่เชี่ยวชาญ : ศิลปกรรม การออกแบบผลิตภัณฑ์
และการจัดการความรู้
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชูสิทธิ์ ชูชาติ

สาขาที่เชี่ยวชาญ : ประวัติศาสตร์ และการท่องเที่ยว
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

ดร.อัญชลี กิ๊บบิ้นส์

สาขาที่เชี่ยวชาญ : ภูมิภาคศึกษา และการสื่อสารมวลชน
นักวิชาการอิสระ

อาจารย์พิสุทธิลักษณ์ บุญโต

สาขาที่เชี่ยวชาญ : ภูมิภาคศึกษา และพิพิธภัณฑ์ศึกษา
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

นายลักษมณ์ บุญเรือง

สาขาที่เชี่ยวชาญ : โบราณคดี
ภัณฑารักษ์ชำนาญการ หัวหน้าพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติอินทร์บุรี
จังหวัดสิงห์บุรี

คำนำ

จากยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี (พ.ศ.๒๕๖๐–๒๕๗๙) อันเกิดจากการเชื่อมโยงยุทธศาสตร์ชาติกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ โดยมีกรอบแนวคิด คือ ประเทศมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้วด้วยการพัฒนาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยการขับเคลื่อนประเทศด้วยเทคโนโลยี ความคิดสร้างสรรค์ และนวัตกรรม ซึ่งสิ่งสำคัญของการพัฒนาเพื่อเข้าสู่การเป็นไทยแลนด์ ๔.๐ คือ ยุทธศาสตร์ฐานความรู้ ด้วยการพัฒนาคน ด้วยคนเป็นปัจจัยสำคัญที่ผลักดันให้องค์กรไปสู่เป้าหมายที่ วางไว้ เพราะทุนมนุษย์เป็นสินทรัพย์ที่สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มได้ตลอดเวลา

ดังนั้น เมื่อประเทศเข้าสู่สังคมฐานความรู้ จึงทำให้ทุนทางวัฒธรรมเข้ามามีบทบาททางเศรษฐกิจมากขึ้น โดยสร้างมูลค่าเพิ่มแก่สินค้าและบริการด้วยการนำมาเรื่องราวและเนื้อหาของวัฒนธรรม มาสร้างความแตกต่าง หรือจุดขายให้กับผลิตภัณฑ์และบริการของตนเอง ทั้งนี้ การสร้างมูลค่าเพิ่มด้วยทุนทางวัฒนธรรมจะต้องอยู่บนฐานของความรู้ สำนักศิลปะและวัฒนธรรมเห็นความสำคัญดังกล่าว ในการสร้างความเข้าใจในความเหมือนและแตกต่างทางวัฒนธรรม เพื่อให้เกิดความเข้าใจและนำมาใช้ได้อย่างถูกต้อง โดยไม่ส่งผลกระทบกับผู้ใด ซึ่งวารสารทางวัฒนธรรม “ข่วงผญา” จะเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนและเผยแพร่องค์ความรู้เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม อันนำไปสู่การเรียนรู้ เพื่อสร้างความเข้าใจและยอมรับในความแตกต่าง ที่จะนำพาไปสู่การเป็นสังคมแห่งสันติภาพบนพื้นฐานของการเรียนรู้ระหว่างกัน และก้าวเข้าสู่สังคมฐานความรู้อย่างยั่งยืน

สำนักศิลปะและวัฒนธรรม ขอขอบคุณทุกท่านที่ได้ส่งบทความลงตีพิมพ์ใน “ข่วงผญา” ฉบับที่ ๑๒ และขอขอบพระคุณคณะกรรมการพิจารณากลั่นกลองบทความ (Peer Reviewers) กองบรรณาธิการ และที่ปรึกษาทุกท่านที่ได้ดำเนินการเป็นอย่างดี ทำให้เกิด “ข่วงผญา” ฉบับนี้

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุชานาฎ สิตานุรักษ์)
ผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรม

คำนิยม

ประเทศไทย ๔.๐ ไม่ได้มีเฉพาะมิติทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมเท่านั้น ยังมีหลายมิติที่เกี่ยวข้องกับการก้าวสู่การเป็นไทยแลนด์ ๔.๐ ซึ่งหนึ่งในหลากหลายมิติ คือ วัฒนธรรม ด้วยวัฒนธรรมคงอยู่ คู่กับสังคมไทยมาช้านาน และเป็นสิ่งสำคัญที่จะมองข้ามไม่ได้ แม้จะก้าวเข้าสู่สังคมแห่งเทคโนโลยี การที่วัฒนธรรมจะอยู่ได้ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงได้อย่างยั่งยืน วัฒนธรรมต้องมีการปรับตัวอยู่เสมอ เฉกเช่นเดียวกับมนุษย์เราที่จะต้องปรับตัวให้อยู่กับการเปลี่ยนแปลงได้ และการที่สังคมไทยจะรักษาไว้ซึ่งความเป็นไทย จำเป็นต้องมีการพัฒนา ปรับปรุง และผสมผสานแนวคิดใหม่ ๆ เพื่อให้คุณค่าที่ตนเองมีเกิดมูลค่าทางเศรษฐกิจ ซึ่งสิ่งสำคัญ คือ ความเข้าใจในวัฒนธรรมของตนเอง และรู้จักปรับใช้ความแตกต่างทางวัฒนธรรม เพื่อนำไปสู่การสร้างมูลค่าเพิ่มทางวัฒนธรรม บนฐานของความรู้และภูมิปัญญา อันจะนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนทางเศรษฐกิจในการเป็นไทยแลนด์ ๔.๐ ที่ยังคงไว้ซึ่งความเป็นอัตลักษณ์ของตนเอง

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ จึงได้จัดทำวารสารวัฒนธรรม “ข่วงผญา” ฉบับนี้ เพื่อสืบสาน องค์ความรู้ของชุมชน ด้วยการเผยแพร่องค์ความรู้ทางศิลปวัฒนธรรมสู่ชุมชน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ ดังพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหิตลาธิเบศรามาธิบดี จักรีนฤบดินทรสยามินทราธิราช บรมนาถบพิตร ที่ว่า **“...การศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างและพัฒนาความรู้ ความคิด ความประพฤติ และคุณธรรมของบุคคล สังคมและบ้านเมืองใดให้การศึกษาที่ดีแก่เยาวชนได้อย่างครบถ้วน ล้วนพอเหมาะกันทุก ๆ ด้าน สังคมและบ้านเมืองนั้นก็จะมีพลเมืองที่มีคุณภาพ ซึ่งสามารถธำรงรักษาความเจริญมั่นคงของประเทศชาติไว้ และพัฒนาให้ก้าวหน้าต่อไปได้โดยตลอด...”**

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์พรพิมล วงศ์สุข)
รักษาราชการแทนอธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

บรรณาธิการแถลง

ในปีพุทธศักราช ๒๕๖๐ วารสารทางวัฒนธรรม “ข่วงผญา” ฉบับปีที่ ๑๒ ยังคงทำหน้าที่เป็นเวทีแห่งการแลกเปลี่ยนความรู้ความคิดทางวิชาการในสาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ และเผยแพร่องค์ความรู้เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม ตามปณิธานของสำนักศิลปะและวัฒนธรรม

โดยเริ่มต้นบทความเรื่อง **เจ้าพ่อหลวง : ประวัติศาสตร์ความทรงจำร่วมของชาวม้งบ้านหนองหอย** โดย โฆษิต ไชยประสิทธิ์ เป็นการศึกษาพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชที่มีต่อชาวม้งบ้านหนองหอย ผ่านความทรงจำของชาวม้งบ้านหนองหอย ตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ ด้วยกุศโลบายของพระองค์ท่านในการขจัดปัญหายาเสพติดอย่างยั่งยืน โดยปราศจากการสูญเสีย ด้วยการใช้หลัก “เข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา”

บทความเรื่อง **คติพระธาตุเจดีย์ในดินแดนล้านนา** โดย ศาสตราจารย์เกียรติคุณ สุรพล ดำริห์กุล เป็นการศึกษาคติการสร้างพระธาตุเจดีย์สำคัญในล้านนา พบว่า มี ๓ รูปแบบ คือ ๑. คติพระธาตุเจดีย์สำคัญเป็นหลักอยู่ในตัวเวียง ๒. คติพระมหาธาตุกลางเมือง และ ๓. คติพระธาตุเจดีย์บนยอดดอย

บทความเรื่อง **เครื่องง้า เครื่องประดับอลังการ** โดย สุพจน์ ใหม่กันทะ จากการศึกษาพบว่า ชนชั้นสูงเท่านั้นที่จะสามารถสวมใส่เครื่องประดับมีค่าได้ นับตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๕ พระองค์ท่านได้ปรับเปลี่ยนการแต่งกายของข้าราชการ จึงทำให้ข้าราชการและสามัญชน สามารถสวมใส่เครื่องประดับตามยศ และฐานะของตนเองได้

บทความเรื่อง **คนไท...ที่ขอบฟ้าตะวันตก** โดย ชวนพิศ นภาศัย ที่กล่าวถึงชาวล้านนาในเขตเมียวดี สาธารณรัฐแห่งสหภาพพม่า ซึ่งเป็นลูกหลานของชาวไทยวน ที่อพยพไปจากแผ่นดินล้านนา เมื่อ ๑๐๐ กว่าปี ที่ผ่านมา ที่ยังคงมีวิถีชีวิตเช่นเดียวกับชาวล้านนาในประเทศไทย ทั้งด้านภาษา อาหาร ประเพณี ความเชื่อ ฯลฯ

สุดท้ายเป็นบทความเรื่อง **การสร้างถิ่นฐาน บ้าน และเรือนคนไทดำ ไทขาว ในเวียดนาม** โดย ฐาปนีย์ เครือระยา พบว่า ชาวไทขาว และไทดำ นิยมสร้างเรือนไม้ยกพื้นสูงและใช้วัสดุที่หาได้ภายในท้องถิ่น โดยมีพื้นที่ใช้สอยที่เหมาะสมกับวิถีชีวิต ซึ่งชาวไทขาวจะปรับพื้นที่ใช้สอยที่หลากหลาย และการมีพื้นที่ห้องผีที่ชัดเจนกว่าชาวไทดำ

สารบัญ

พ่อเจ้าหลวง : ประวัติศาสตร์ความทรงจำร่วมของชาวม้ง บ้านหนองหอย ๑๑
โฆษิต ไชยประสิทธิ์

คติพระธาตุเจดีย์ในดินแดนล้านนา ๓๙
สุรพล ดำริห์กุล

เครื่องง้าเครื่องประดับอลังการ ๖๓
สุพจน์ ใหม่กันทะ

คนไท..ที่ขอบฟ้าตะวันตก ๗๙
ชวนพิศ นภาศัย

การสร้างถิ่นฐาน บ้าน และเรือนคนไทดำ ไทขาวในเวียดนาม ๑๒๑
ฐาปนีย์ เครือระยา

แนะนำผู้เขียน ๑๕๗

หลักเกณฑ์การจัดทำต้นฉบับบทความ ๑๕๙

พ่อเจ้าหลวง : ประวัติศาสตร์ความทรงจำร่วมของชาวม้ง บ้านหนองหอย

โฆษิต ไชยประสิทธิ์

⊙ บทคัดย่อ

หมู่บ้านหนองหอย ตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ ได้ก่อตั้งมายาวนานกว่า ๖๐ ปี ประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวม้ง ในอดีตประสบปัญหาหลายด้านทั้งความเป็นอยู่ การดำรงชีวิต ที่ดินทำกิน ยาเสพติดเพราะหมู่บ้านหนองหอยเป็นแหล่งผลิตฝิ่นที่อยู่ใกล้ตัวเมืองเชียงใหม่มาก ซึ่งเสี่ยงต่อความมั่นคงของประเทศ ปัญหาการตัดไม้ทำลายป่าเพื่อแผ้วถางพื้นที่ดินทำกิน การทำลายแหล่งต้นน้ำลำธาร จนกระทั่งพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ได้เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎร ณ หมู่บ้านหนองหอย ครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ.๒๕๑๒ เพื่อทอดพระเนตรปัญหาดังกล่าวด้วยพระองค์เอง

จากเหตุการณ์ในครั้งนั้น ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่กับชุมชนม้งแห่งนี้ แนวพระราชกระแสรับสั่งการปลูกพืชทดแทนฝิ่น ต่อมาได้ก่อตั้งขึ้นเป็นโครงการหลวงหนองหอย มีวัตถุประสงค์สำคัญคือการให้ความช่วยเหลือชาวไทยภูเขาให้เลิกปลูกฝิ่น ให้หันมาปลูกพืชผักผลไม้ทดแทนเพื่อสร้างงานสร้างอาชีพที่ยั่งยืน รวมทั้งการปลูกฝังให้รู้คุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดระยะเวลาที่พระองค์เสด็จประพาสพื้นที่แห่งนี้หลายครั้ง ชาวม้งบ้านหนองหอยสามารถดำรงชีวิตได้อย่างสงบสุขในฐานะประชาชนคนไทยภายใต้ร่มพระบรมโพธิสมภารอันนำความปลาบปลื้ม ความจงรักภักดี และได้ขนานนามแก่พระองค์ว่า “พ่อเจ้าหลวง”

บทความนี้มีวัตถุประสงค์สำคัญคือ การรวบรวมและทำการเรียบเรียงข้อมูลเอกสารงานวิจัย แหล่งข้อมูลออนไลน์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อถ่ายทอดเรื่องราวเกี่ยวกับ พระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ที่มีต่อชาวม้งบ้านหนองหอยผ่านความทรงจำผ่านการบอกเล่าซึ่งเป็นเพียงแค่เศษเสี้ยวหนึ่งที่สะท้อนความรู้สึกที่มีอีกมากมายในพระมหากรุณาธิคุณอันหาที่สุดมิได้ จุดมุ่งหวังสำคัญคือเป็นข้อบันทึกทางประวัติศาสตร์ชุมชน ที่จะถ่ายทอดความทรงจำของชาวม้งรุ่นหนึ่งไปยังชาวม้งรุ่นต่อ ๆ ไปไม่ให้สูญหายตราบนานเท่านาน

⊙ Abstract

Nong Hoi Village, located in Mae Ram SubDistrict, Mae Rim District, Chiang Mai Province has been established for more than 60 years. The majority of the population is Hmong. This village has had to confront various problems to do with living conditions. It used to be an opium production source located near Chiang Mai city. Opium has been a great risk to the stability of the country. They also had to confront deforestation and the destruction of water sources until His Majesty King BhumibolAdulyadej visited the village for the first time in 1969 in order to observe the problems for himself.

This incident led to a great change withinthe Hmong village as pertinent comments from the king initiated a change from opium to other kinds of crops. This also led to the establishment of Nong Hoi Royal Project. The most important aim of this project is to encourage hill tribe people to stop growing opium and substitute the opium with other kinds of vegetables and fruits thus creating stable jobs and income. The project also aims to raise the awareness of the value of natural resources. During the many visits of His Majesty King BhumibolAdulyadej, and beyond the Hmong people in Nong Hoi Village have been able live peacefully as Thai citizens under the graciousness of His Majesty King BhumibolAdulyadej which has led to the joy and loyalty of the Hmong people and they have named His Majesty “Por Chao Luang.”

The most significant purpose of this article is to collect and compile documents and research from online sources so that the information related to the duties of His Majesty King BhumibolAdulyadej in Nong Hoi village can be passed on through memories and stories whichcan be compiled, reflecting the appreciation of His Majesty grace. This article also aims to record the history of the village so that it can pass on the memories of one generation to another.

⊙ ความนำ

ความรู้เชิงประวัติศาสตร์ คือ การเชื่อมข้อมูลในอดีตเพื่อทำให้เรารู้ว่าชุมชน สังคมของเรามีที่มาอย่างไร ด้วยการเชื่อมโยงข้อมูลหลาย ๆ ชุด แล้วนำมาอธิบายสังคมในอดีต ซึ่งทำให้เราตระหนักว่า เราเป็นใคร มีความเป็นมาอย่างไร และจะอยู่ต่อไปในอนาคตอย่างไร ดังนั้น ความรู้เชิงประวัติศาสตร์จึงทำให้เข้าใจข้อมูลในอดีต ที่ส่งผลต่อปัจจุบัน และคาดเดาอนาคตได้ (**ประวัติศาสตร์ว่าด้วยความทรงจำร่วมของคนในท้องถิ่น**, อรรถจักร สัตยารักษ์, สืบค้นเมื่อวันที่ ๑ พ.ย. ๒๕๕๙, จาก http://vijai.trf.or.th)

ความทรงจำ คือปรากฏการณ์ทางสังคม บางคนอาจเรียกความทรงจำว่าประสบการณ์ชีวิต ประสบการณ์ชีวิตประกอบด้วยพลังที่สำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม โดยเฉพาะส่วนที่ตัวเองสัมพันธ์อยู่ร่วม ซึ่งได้เชื่อมและกำหนดชีวิตให้มีความหมายรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งขึ้นมา ความทรงจำนี้จะบอกว่าเราเป็นใคร มาจากไหนพื้นที่แห่งความทรงจำ ครอบคลุมบริบทของพื้นที่และเวลา หลอมรวมขึ้นเป็นอาณาจักรแห่งความทรงจำ ซึ่งถูกสร้างขึ้นแทนสิ่งที่ไม่มีอยู่ในขณะนี้อีกแล้ว ภาพอดีตที่ถูกสร้างขึ้นมา ถือเป็นปฏิบัติการณ์ทางความหมาย เมื่อนำสถานที่แต่ละแห่งมาเชื่อมต่อเข้าด้วยกัน ก็จะได้ภาพรวมของสัญลักษณ์ใหม่ที่หมายถึงความเป็นชุมชนประวัติศาสตร์ของพื้นที่นั้น ๆ นอกจากนี้พื้นที่ความทรงจำ ยังทำหน้าที่เป็นพื้นที่บรรจุร่องรอย หรือการก่อรูปของสำนึกแห่งความทรงจำ แม้ความทรงจำจะเป็นเรื่องอดีตอันไกลโพ้น มีความเลือนราง ไม่ว่าจะเป็นความทรงจำร่วมของคนในสังคม หรือความทรงจำระดับปัจเจกบุคคลก็ตาม

ประวัติศาสตร์ความทรงจำ จึงเกิดจากประสบการณ์ของปัจเจก ความสัมพันธ์กับคนในสังคม การทำกิจกรรมใด ๆ หรืออยู่ในเหตุการณ์ร่วมกันจนเกิดเป็นความทรงจำร่วมกันของคนในสังคม การหลอมรวมภาพลักษณ์และอุดมคติจนเกิดเอกภาพในสังคม ทำให้สังคมมีเรื่องเล่า ซึ่งหล่อหลอมให้เกิดอัตลักษณ์ทางสังคมขึ้น และอัตลักษณ์เหล่านี้ได้ถูกนำไปใช้เพื่อสร้างความเป็นชุมชนอันมีพื้นที่ประวัติศาสตร์ร่วมกัน

พระบาทสมเด็จปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงมีพระราชกรณียกิจเพื่อพัฒนาประเทศมากมายอย่างอเนกอนันต์ พระราชกรณียกิจน้อยใหญ่ของพระองค์คือแหล่งข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์สำคัญที่ทำให้ชุมชน สังคม ประเทศชาติ เกิดความรัก ความสามัคคี ความเป็นปึกแผ่น เกิดความภาคภูมิใจที่ได้เกิดมาเป็นชนชาติไทยใต้ร่มพระบรมโพธิสมภารของพระองค์ไม่เว้นเชื้อชาติ วรรณะ ถิ่นฐาน แม้ว่าคนเหล่านั้นจะอยู่ถิ่นทุรกันดารเพียงใด แต่พระองค์ก็ยังเสด็จพระราชทานความช่วยเหลืออย่างไม่เหน็ดเหนื่อยพระวรกาย ดังพระราชดำรัสของพระองค์ท่านต่อข้อคำถามที่ว่า “ไปช่วยทำไมชาวเขา” นั้น พระองค์ทรงมีพระราชดำรัสตอบไว้ ดังนี้

> **“...เรื่องที่จะช่วยชาวเขาและโครงการชาวเขานั้น มีประโยชน์โดยตรงกับชาวเขาที่จะส่งเสริมและสนับสนุนให้ชาวเขา มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น สามารถเพาะปลูกสิ่งที่เป็นประโยชน์และเป็นรายได้กับเขาเอง ที่มีโครงการนี้ จุดประสงค์อย่างหนึ่งคือมนุษยธรรมหมายถึงให้ผู้ที่อยู่ในถิ่นทุรกันดาร สามารถที่จะมีความรู้และพยุงตัวมีความเจริญได้ อีกอย่างหนึ่ง ก็เป็นเรื่องช่วยในทางที่ทุกคนเห็นว่าควรจะช่วย เพราะเป็นปัญหาใหญ่ ก็คือปัญหาเรื่องยาเสพติด ถ้าสามารถช่วยชาวเขาปลูกพืชผักที่เป็นประโยชน์บ้าง เขาก็จะเลิกปลูกยาเสพติด คือ ฝิ่น ทำให้นโยบายการระงับการปราบปรามการสูบฝิ่นและการค้าฝิ่นได้ผลดี อันนี้เป็นผลอย่างหนึ่ง ผลอีกอย่างหนึ่งซึ่งสำคัญมากก็คือ ชาวเขาเป็นผู้ทำการเพาะปลูกโดยวิธีที่จะทำให้บ้านเมืองของเราไปสู่หายนะได้ โดยที่ถางป่าแล้วปลูกโดยวิธีที่ไม่ถูกต้อง ถ้าพวกเราทุกคนไปช่วยเขาก็เท่ากับช่วยบ้านเมืองให้มีความดี ความอยู่ดีกินดี และความปลอดภัยได้อีกทั่วประเทศ เพราะถ้าสามารถทำโครงการนี้ได้สำเร็จให้ชาวเขาอยู่เป็นหลักแหล่ง สามารถที่จะอยู่ดีกินดีพอสมควร และสนับสนุนนโยบายที่จะรักษาป่าไม้ รักษาดินให้เป็นประโยชน์ต่อไป ประโยชน์อันนี้จะยั่งยืนมาก...”**
>
> *พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช พระราชทานในโอกาสทรงเยี่ยมคณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ วันที่ ๑๐ มกราคม พ.ศ.๒๕๑๗*

พระปณิธานและการปฏิบัติพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชคือสิ่งที่อยู่ในความทรงจำของชาวไทย ตราบนิจนิรันดร์ ผู้เขียนขอเทิดพระเกียรติพระองค์ท่านด้วยบทความนี้เพื่อเป็นข้อมูลสำคัญทางประวัติศาสตร์ชุมชนบ้านหนองหอยสืบไป

๑. ข้อมูลพื้นฐานชุมชนบ้านหนองหอย

๑.๑ ที่ตั้งและอาณาเขต

หมู่บ้านหนองหอย ตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ อยู่ในเขตพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ ตั้งอยู่สูงจากระดับน้ำทะเล ๑,๒๐๐-๑,๕๐๐ เมตร พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาสูง มีอุณหภูมิเฉลี่ยตลอดปีประมาณ ๒๑ องศาเซลเซียส ถูกจัดให้เป็นพื้นที่เขตลุ่มน้ำ ชั้นที่ ๑ ซึ่งเป็นแหล่งกำเนิดต้นน้ำลำธารที่สำคัญแห่งหนึ่งของประเทศเดิมบริเวณพื้นที่แห่งนี้มีชาวม้งอาศัยอยู่และทำการเกษตรแบบยังชีพ โดยแผ้วถางป่าเพื่อทำไร่เลื่อนลอยปลูกข้าวไร่ ข้าวโพด พืชผักบางชนิด รวมทั้งฝิ่นที่ปลูกบนเนื้อที่ประมาณ ๔๐๐-๕๐๐ ไร่ หมู่บ้านหนองหอยจึงเป็นพื้นที่ปลูกฝิ่นที่อยู่ใกล้ตัวเมืองเชียงใหม่มากที่สุด

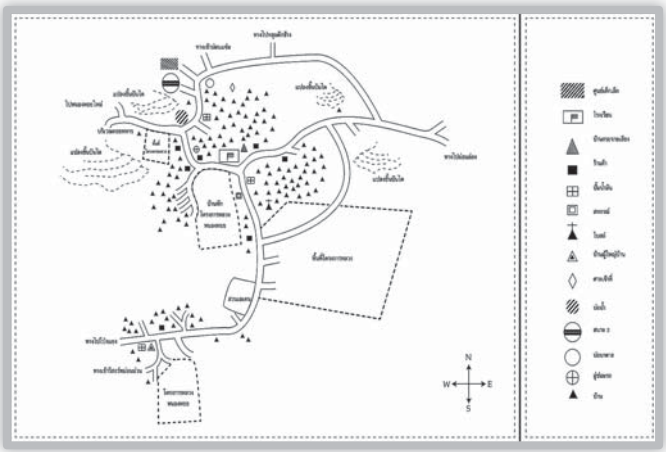

แผนที่หมู่บ้านหนองหอย
ที่มา : จิตรา อินทรกำแพง, ๒๕๓๓.

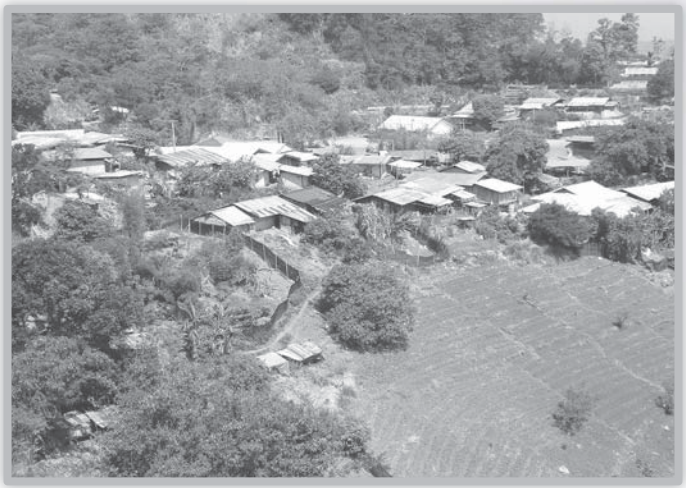

ภูมิทัศน์บ้านหนองหอยในปัจจุบัน
ที่มา : นายโฆษิต ไชยประสิทธิ์

๑.๒ ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน

บันทึกประวัติหมู่บ้านหนองหอยเก่าขององค์การบริหารส่วนตำบลแม่แรมที่รวบรวมได้จากการสัมภาษณ์ผู้อาวุโสที่สุดท่านหนึ่งของหมู่บ้านทำให้ทราบถึงความเป็นมาของชาวม้งหมู่บ้านหนองหอยไว้ว่า **"...ปู่กับย่าได้อพยพมาจากเมืองจีน มาอยู่ที่ดอยอ่างขาง อ.ฝาง จ.เชียงใหม่ พ่ออุ้ยเกิดที่ดอยอ่างขาง อายุได้ประมาณ ๘ ปี พ่อแม่และญาติพี่น้องจึงย้ายจากดอยอ่างขางมาอยู่ที่เกี่ยวคัน ซึ่งปัจจุบันอยู่ในพื้นที่ของหมู่ ๔ ต.แม่แรม อ.แม่ริม จ.เชียงใหม่ อยู่ได้ประมาณ ๓ ปี ก็เกิดโรคระบาดคือโรคอหิวาตกโรค ญาติพี่น้องจึงได้แยกย้ายไปหาที่อยู่ใหม่ พ่อแม่ของพ่ออุ้ยและญาติพี่น้องที่เหลือจึงได้ย้ายมาอยู่ที่บ้านบ่อโฮง แต่ทางอำเภอไม่ให้อยู่เพราะเป็นทางถนนผ่าน จึงได้ย้ายกันไปอยู่ที่หัวน้ำแม่ลวก มีเพียง ๔ ครอบครัวเท่านั้นที่ย้ายไปตอนนั้นซึ่งย้ายไปอยู่รวมกับม้งขาวที่หัวน้ำแม่ลวก อยู่ได้ประมาณ ๔ ปี ก็เกิดมีสัตว์ป่า เสือ หมาป่ามากัดกินสัตว์เลี้ยงที่เลี้ยงไว้คือ ม้า วัว ควาย หมู ไก่ เป็นจำนวนมาก หัวหน้าหมู่บ้านในตอนนั้นคือ อุ้ยหม่ำ จึงได้ให้ทุกคนย้ายมาสร้างที่อยู่ที่ปัจจุบันนี้**

ซึ่งตอนนั้นมีทั้งหมด ๒๐ หลังคาเรือน และหลังจากนั้นอุ้ยหม่ำก็เสียชีวิตและได้ตั้งหัวหน้าหมู่บ้านคนใหม่ชื่อ อุ้ยชงสือ ซึ่งตอนนั้นทางอำเภอได้ให้หมู่บ้านอยู่ในเขตหมู่ ๔ ต.แม่แรม อ.แม่ริม จ.เชียงใหม่ พ่ออุ้ยชงสือได้เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านดูแลชาวบ้าน ตอนนั้นยังไม่มีบัตรประชาชน ทางอำเภอจึงมอบเหรียญชาวเขามาใช้แทน พ่ออุ้ยชงสือเป็นผู้ช่วยได้ประมาณ ๒๐ ปี หัวหน้าหมู่บ้านคนต่อมาคือพ่ออุ้ยจือคำ ซึ่งก็เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านได้ประมาณ ๑๕ ปี และช่วงที่พ่ออุ้ยจือคำเป็นผู้นำก็เริ่มได้ใช้บัตรประชาชน หลังจากนั้นหมู่บ้านมีจำนวนประชากรมากพอที่จะแยกเป็นหมู่บ้านได้ ทางอำเภอจึงให้แยกเป็นหมู่บ้านหนองหอยเก่า หมู่ ๗ ต.แม่แรม อ.แม่ริม จ.เชียงใหม่ จนถึงปัจจุบัน...” (องค์การบริหารส่วนตำบลแม่แรม, ม.ป.ท., หน้า ๑) หมู่บ้านหนองหอยเริ่มตั้งเป็นหมู่บ้านประมาณปี พ.ศ.๒๕๒๐ จนกระทั่งปี พ.ศ.๒๕๒๗ บ้านหนองหอยมีประชากรเพิ่มมากขึ้น และได้การขยายหมู่บ้านออกเป็น ๒ หมู่บ้าน คือ บ้านหนองหอยใหม่และหนองหอยเก่า

๒. ประพาสต้นบนดอยสูง

เมื่อครั้งพระบาทสมเด็จปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชเสด็จเยี่ยมราษฎรหมู่บ้านหนองหอย ครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ.๒๕๑๒ ทรงมีพระราชดำริว่าควรจะมีการส่งเสริมอาชีพด้านการเกษตร จากนั้นกรมป่าไม้ได้จัดส่งหน่วยงานร่วมกับหน่วยพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา พสกนิกรต่างรู้สึกซาบซึ้งที่ทรงมีต่อราษฎรชาวไทยภูเขาเป็นอย่างยิ่ง ชาวบ้านที่มีโอกาสรับเสด็จและเฝ้าดูการเสด็จพระราชดำเนินอย่างใกล้ชิดต่างบอกเล่าความทรงจำที่เสด็จประพาสเมื่อครั้งอดีตต่าง ๆ ดังนี้ **“...ครั้งแรกในหลวงเดินขึ้นมา ครั้งที่สองนั่งฮอ โอ้โห.. ในหลวงเดินเก่ง ตำรวจตามไม่ทันหรอก...”**[๑] จากการเสด็จประพาสในครั้งนั้น ได้เกิดการพัฒนาพื้นที่ในระยะเวลาต่อมาโดยชาวบ้านเล่าถึงความทุรกันดารของพื้นที่ไว้ว่า **“...ก่อนที่ในหลวงมาหมู่บ้านนี้ แห้งแล้ง ไม่มีน้ำใช้ คนในหมู่บ้านก็ขอในหลวง ในหลวงก็สร้างแท๊งน้ำ**

[๑] นายจิน, อายุ ๖๔ ปี

ขนาดใหญ่ให้ในหมู่บ้าน..."[๒] นอกจากปัญหาแหล่งน้ำของชุมชนแล้วในหลวงยังเล็งเห็นความสำคัญของปัญหายาเสพติดในชุมชน โดยได้เสด็จฯ มาบ้านหนองหอยอีกครั้งแต่ครั้งนี้พระองค์มีเป้าหมายสำคัญเพื่อแก้ปัญหาการปลูกฝิ่น ชาวบ้านคนหนึ่งเล่าให้ฟังว่า **"...ปี ๒๕๑๖ พระเจ้าอยู่หัวขึ้นมาอีก ... พวกเรายังปลูกฝิ่นกันอยู่... พระเจ้าอยู่หัวแนะนำว่า ฝิ่นเป็นของผิดกฎหมาย ไม่ต้องปลูกแล้ว เอาพืชผักพวกนี้ปลูกแทนฝิ่น ชาวบ้านเลยปลูกผัก...."**[๓] จะเห็นได้ว่าการเสด็จเยี่ยมราษฎรของพระองค์เป็นไปอย่างต่อเนื่องพร้อมไปกับการสำรวจปัญหาของชุมชน รวมทั้งวางแผนแก้ไขปัญหาอย่างค่อยเป็นค่อยไป ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เอง ได้เสด็จพระราชดำเนินมายังบ้านหนองหอยหลายครั้ง หรือหากไม่เสด็จฯ ด้วยพระองค์เองก็จะมีเจ้าหน้าที่เข้ามาในพื้นที่เพื่อดำเนินกิจกรรมด้านต่าง ๆ ซึ่งสะท้อนได้ว่าพระองค์ท่านทรงติดตามและเอาใจใส่ดำเนินงานการช่วยเหลืออย่างต่อเนื่อง

๓. การสร้างตัวตน

โรงเรียนเจ้าแม่หลวงอุปถัมภ์ ๒ ตั้งอยู่หมู่ที่ ๗ ต.แม่แรม อ.แม่ริม จ.เชียงใหม่ เริ่มก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ.๒๕๐๕ โดยกองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดน เขต ๕ ค่ายดารารัศมีเดิมชื่อ "โรงเรียนชายแดนสงเคราะห์ที่ ๑๔"

วันที่ ๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๐๙ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ เพื่อทรงเยี่ยมราษฎรในหมู่บ้าน ในการนี้สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานทรัพย์ส่วนพระองค์เพื่อใช้ในการก่อสร้างอาคารเรียนและบ้านพักครู

วันที่ ๒๓ มกราคม พ.ศ.๒๕๑๐ สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี เสด็จพระราชดำเนินมาเปิดป้ายอาคารเรียน และได้ตั้งชื่อโรงเรียนขึ้นใหม่ว่า "โรงเรียนเจ้าแม่หลวงอุปถัมภ์ ๒" เพื่อเทิดพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ

---

[๒] นางพิม, อายุ ๗๐ ปี

[๓] นายไล, อายุ ๗๔ ปี

โรงเรียนเจ้าแม่หลวงอุปถัมภ์[๔]

ตราสัญลักษณ์ประจำโรงเรียน[๕]

สิ่งที่สร้างความประทับใจแก่ชาวม้งบ้านหนองหอยคือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อครั้งที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พร้อมด้วยสมเด็จพระบรมราชินีนาถ เสด็จเยี่ยมราษฎร ในปี พ.ศ.๒๕๑๖ คือการเปลี่ยนคำเรียกกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเอง จาก “แม้ว” เป็น “ม้ง” นายไลซึ่งได้เข้าเฝ้ารับเสด็จได้เล่าถึงเหตุการณ์ในครั้งนั้นไว้ว่า **“... ปี ๒๕๑๖ ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและพระราชินีเสด็จที่โรงเรียน ลุงไปรับเสด็จ พระราชินีถามว่า ผู้ใหญ่ เดี๋ยวนี้ชาวไทยเรียกผู้ใหญ่ว่าแม้ว ผู้ใหญ่จะให้เรียกอะไร แล้วมีคนแก่คนหนึ่งตอนนี้เสียชีวิตไปแล้ว ยืนข้างหลังลุงบอกว่า ไม่ต้องเรียกแม้ว นะ เอาเป็น ม้ง แล้วลุงก็ตอบว่า ผมอยากได้ชาวม้ง พระราชินีก็บอกว่า อ๋อ อยากได้เป็นชาวม้ง ก็จะตั้งให้ผู้ใหญ่เป็น ชาวไทยเผ่าม้ง เดี่ยวนี้เรียกเป็นชาวม้งทั่วประเทศ พระราชินีตั้งให้ตั้งแต่ปี ๒๕๑๖...”**[๖] ยังความปลื้มปิติแก่ชาวไทยภูเขาซึ่งจะได้มีชื่อเรียกที่ถูกต้อง

[๔] โรงเรียนเจ้าแม่หลวงอุปถัมภ์ ๒. สืบค้นเมื่อวันที่ ๖ พ.ย. ๒๕๕๙. จาก http://oknation.nationtv.tv/mblog/entry.php?id=967672

[๕] ตราสัญลักษณ์โรงเรียนเจ้าแม่หลวงอุปถัมภ์ ๒. สืบค้นเมื่อวันที่ ๖ พ.ย. ๒๕๕๙. จาก http://data.bopp-obec.info/emis/schooldata view.php?School_ID=1050130427&Area_CODE=5002

[๖] นายไล, อายุ ๗๔ ปี.

การสร้างการมีตัวตนของชาวไทยภูเขาเผ่าต่าง ๆ ในยุคนั้นมีการอพยพถิ่นฐานของชาวเขาบ่อยครั้ง การสำมะโนประชากรและการพิสูจน์สัญชาติเพื่อทำบัตรประชาชนนั้นเป็นไปยาก จากการที่ชาวเขายังไม่ได้รับรองสัญชาติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ จึงได้พระราชทานเหรียญไว้ห้อยคอเพื่อใช้แทนบัตรประชาชนใต้ร่มบารมีของพระองค์ท่าน เหรียญชาวเขาที่พระบาทสมเด็จ-พระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานแก่ชาวม้งบ้านหนองหอยนั้นมีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง ๓ เซนติเมตร ทุกเหรียญจะมีการตอกโค้ด หมายเลขประจำเหรียญ ด้วยเหตุนี้เหรียญนี้จึงเสมือนถือเป็นบัตรประชาชนชาวเขาโดยพฤตินัยนั้นเอง ยังความภาคภูมิใจและเป็นสิ่งของมีคุณค่าต่อชาวม้งบ้านหนองหอย แม้ว่าในปัจจุบันชาวบ้านจะมีบัตรประชาชนแล้วก็ตาม

เหรียญชาวเขาด้านหน้าและหลัง ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานแก่ชาวม้งบ้านหนองหอย
ที่มา : องค์การบริหารส่วนตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่

๔. “เข้าใจ เข้าถึง” ยุทธวิธีสงครามปราบยาเสพติด

ปี พ.ศ.๒๓๙๘ รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ ได้ทำสนธิสัญญาเบาวริ่งกับอังกฤษ ในสนธิสัญญาฉบับนี้ ให้สยามประเทศค้าขายฝิ่นได้อย่างเสรี ดังนั้นการขายฝิ่น สูบฝิ่นจึงแพร่หลายในสยามประเทศ

ในปี พ.ศ.๒๔๗๓ ช่วงสงครามอินโดจีน พ.ศ.๒๔๘๙ – ๒๔๙๗ ฝรั่งเศสส่งเสริมให้ชาวเขาเผ่าแม้วและชาวเขาเผ่าอื่น ๆ ลักลอบปลูกฝิ่นในลาว ลามมาถึงไทยและพม่า การปลูกฝิ่นในพื้นที่รอยต่อสามประเทศนี้เฟื่องฟูอย่างมากจนได้รับสมญานามว่าสามเหลี่ยมทองคำจากปัญหาการลักลอบค้าฝิ่นและการเสพติด ทำให้เกิดความเสียหายต่อสังคม จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นายกรัฐมนตรี จึงประกาศเลิกการเสพฝิ่นนับตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๐๐ เป็นต้นมา โดยมีการดำเนินการดังนี้ พ.ศ.๒๕๐๑ ได้ประกาศยกเลิกโรงฝิ่นทั่วประเทศ ต่อมาใน พ.ศ.๒๕๐๒ ได้มีประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ ๓๗ โดยห้ามเสพฝิ่น ยกเลิกร้านจำหน่ายฝิ่น การจัดสถานพยาบาล รักษา พักฟื้นสำหรับผู้เสพฝิ่น ผู้ใดเสพฝิ่นจะมีความผิดตามกฎหมาย เป็นต้น จากกฎหมายดังกล่าวทำให้ฝิ่นเป็นสิ่งผิดกฎหมาย แต่การปลูกค้าขายฝิ่นยังมีการฝ่าฝืนลักลอบกระทำอยู่ดังจะเห็นได้จากการจับกุมอยู่เสมอในปัจจุบัน

ในภาคเหนือของประเทศไทยในเขตภูเขาสูงซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ การลักลอบปลูกและขายฝิ่นยังมีอยู่แพร่หลายเนื่องจากความต้องการยังมีอยู่ ฝิ่นเป็นพืชที่ต้องการอากาศเย็นในประเทศไทย จึงต้องปลูกบนที่สูงราว ๑,๐๐๐ เมตรขึ้นไป และโดยที่บนดอยมีแต่ชาวเขา ผู้ปลูกฝิ่นจึงเป็นชาวเขา มีแม้ว เย้า มูเซอ อีก้อ และลีซอ อีกสองเผ่าคือลั๊วะและกะเหรี่ยงตามธรรมดาไม่ปลูกฝิ่น พวกที่ปลูกฝิ่นมีฝิ่นแต่อย่างเดียวที่ปลูกไว้ขายเอาเงินไปซื้อข้าวซึ่งมักจะปลูกกันไม่พอกับเครื่องยังชีพอื่น ๆ ข้าวจะซื้อจากอีกสองเผ่าที่ไม่ปลูกฝิ่น เพราะมีนาขั้นบันไดที่น้ำขังจึงปลูกข้าวได้มาก

หม่อมเจ้าภีศเดช รัชนี (๒๕๕๑, หน้า ๓๙) ได้กล่าวถึงจากการที่รัฐบาลไทยถูกกดดันจากประเทศที่พัฒนาแล้วให้ออกกฎหมายห้ามปลูกฝิ่น กรมสรรพสามิตจึงไม่ซื้อฝิ่นจากบนดอยอีกต่อไป โดยหันมาผลิตบุหรี่แทน อย่างไรก็ตามกฎหมายเรื่องฝิ่นทำให้เกิดปัญหาอื่น ได้แก่ ๑) เมื่อฝิ่นผิดกฎหมายก็มีอย่างอื่นที่ซ่อนเร้นมาง่ายขึ้น คือเฮโรอีน ๒) ชาวเขาที่มีรายได้จากฝิ่นจะไม่มีรายได้เลย เมื่อรัฐบาลให้ความช่วยเหลือแบบที่ไม่ใคร่จะเป็นผล เพราะผลที่ปรากฏก็คือ เมื่อ พ.ศ.๒๕๑๐ ฝิ่นมีปลูกกันอยู่ ๑๑,๓๒๕ ไร่ เป็นผลผลิต ๑๔๕ ตัน ดังนั้น เป้าหมายการก่อตั้ง

โครงการหลวง[๗] มีเป้าหมายสำคัญเพื่อส่งเสริมให้ชาวบ้านปลูกพืชผัก ผลไม้เมืองหนาวทดแทนการปลูกฝิ่น กระทั่งมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น พระราชปณิธานสำคัญของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในการก่อตั้งโครงการหลวง คือ

๑) ช่วยชาวเขาเพื่อมนุษยธรรม

๒) ช่วยไทยโดยลดการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ คือป่าไม้และต้นน้ำลำธาร

๓) กำจัดการปลูกฝิ่น

๔) รักษาดินและใช้พื้นที่ให้ถูกต้อง คือให้ป่าอยู่ในส่วนที่ควรเป็นป่าและทำไร่ทำสวนในส่วนที่ควรเพาะปลูก อย่าให้ส่วนทั้งสองนี้รุกล้ำซึ่งกันและกัน

แต่การขจัดปัญหาฝิ่นไม่ใช่เรื่องง่าย การเสพฝิ่นก็ยังคงเป็นปัญหาเรื้อรังที่ทำลายวิถีชีวิตและสุขภาพของผู้เสพอยู่อย่างต่อเนื่อง ปัญหาหลักคือจะทำอย่างไรให้ชาวบ้านเลิกปลูกฝิ่น พร้อมกับการส่งเสริม ดังนั้นโครงการหลวงต้องดำเนินงานพัฒนาด้านสาธารณสุขโดยร่วมมือกับหน่วยราชการที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ตำรวจตระเวนชายแดน กรมประชาสงเคราะห์และกระทรวงสาธารณสุขให้การบำบัดรักษาผู้ติดฝิ่นและส่งเสริมด้านสุขภาพอนามัย โดยขอใช้พื้นที่ส่วนหนึ่งของบริเวณสนามโรงเรียนเจ้าแม่หลวงอุปถัมภ์ ๒ นำไม้ไผ่มาล้อมเป็นวงกลมเพื่อกันเป็นพื้นที่บำบัดผู้ติดฝิ่น ส่วนใหญ่เป็นชาวม้งสูงอายุที่สูบฝิ่นตั้งแต่สมัยยังหนุ่มสาว ใช้เวลาบำบัดรักษาประมาณครึ่งเดือน ผู้ที่อยู่ระหว่างการบำบัดรักษาจะไม่ได้รับอนุญาตให้ออกจากบริเวณสถานบำบัดจนกระทั่งถึงเวลาที่กำหนดไว้ ญาติสามารถเข้าเยี่ยมได้ตามวันและเวลาที่กำหนดและจะถูกตรวจค้นร่างกายก่อนเข้าเยี่ยมด้วยเกรงว่าจะนำฝิ่นเข้ามาในบริเวณพื้นที่บำบัด ผู้ที่เข้ารับการรักษาบางส่วนมาจากหมู่บ้านใกล้เคียง บางคนก็เลิกได้โดยเด็ดขาด สภาพร่างกายดีขึ้น บางคนภายหลังที่ออกจากสถานบำบัดแล้วก็หันกลับไปสูบฝิ่นอีก แต่หาก

---

[๗] พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ใช้เงินส่วนพระองค์จำนวน ๒๐๐,๐๐๐ บาท ซื้อที่ดินบริเวณดอยปุยใกล้กับพระตำหนักภูพิงคราชนิเวศน์ เพื่อทดลองปลูกพืชเมืองหนาวคือ ท้อ แต่อากาศหนาวไม่พอจึงขยายไปยังดอยอ่างขาง อ.ฝาง จ.เชียงใหม่ ให้เป็นศูนย์เกษตรแห่งแรก เมื่อปี พ.ศ.๒๕๑๒ โดยประเทศสหรัฐอเมริกาได้สนับสนุนเงินทุนผ่านองค์การอาหารและการเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO).

ต้องการบำบัดอีกครั้งก็สามารถทำได้ นางสาวนิดเล่าประสบการณ์ที่เห็นปู่และย่าของตนเข้ารับการบำบัดรักษาว่า **“...หนูยังพอจำได้อยู่ค่ะเพราะตอนนั้นอยู่ประมาณ ป.๑ ป.๒ เขาจะเอาสนามของโรงเรียนฝั่งที่ติดถนนอีกด้านหนึ่งครึ่งหนึ่งของสนามเอาไม้ไผ่มาล้อมเป็นวงกลม ให้คนสูบฝิ่นเข้ามาบำบัด คนที่เลิกได้ก็ได้ ใครเลิกไม่ได้ก็บำบัดใหม่ แต่ไม่ใช่แค่หนองหอย เขาจะมาจากแม่สา แม่ขิ บวกเต๋ยด้วย เขาจะกำหนดวันที่เราเข้าเยี่ยมคนที่บำบัดด้วย เวลาเข้าเยี่ยมเขาจะตรวจค้นคนที่จะเข้าด้วยค่ะ ว่าเอาอะไรมาบ้าง มีฝิ่นมาบ้างหรือเปล่า ...ช่วงกลางคืนจะมีเวรยามคอยเฝ้า ห้ามคนนอกเข้ามาในบริเวณที่เขากำลังบำบัด ...ตอนนั้นปู่กับย่าก็อยู่ค่ะ แต่ไม่ได้ไปเยี่ยม เลิกได้ ดูดีขึ้นจากที่ผิวคล้ำ ๆ เหมือนคนสกปรก ผิวพรรณก็สะอาดสอ้านขึ้น พ่อบอกว่าปู่กับย่าสูบกันตั้งแต่สมัยวัยรุ่นแล้ว[๕]...”**

ด้วยพระวิสัยทัศน์ที่ยาวไกลผนวกกับความวิริยะอุตสาหะในการทรงงานของพระองค์ เป็นกุศโลบายสำคัญในการประกาศสงครามฝิ่น เพื่อขจัดปัญหายาเสพติดอย่างยั่งยืนโดยไม่มีการสูญเสีย บาดเจ็บล้มตาย แม้แต่เพียงนิดเดียว กระบวนการแก้ไขปัญหายาเสพติดของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เป็นไปตามขั้นตอนและมีหลักการ โดยไม่ได้ใช้อำนาจรัฐเข้าปราบปราม แต่ทรงใช้หลักการ “เข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา” ในการแก้ไขปัญหา กล่าวคือ “เข้าใจ” คือการรู้ถึงที่มาของปัญหาว่าทำไมชาวม้งถึงปลูกฝิ่น เพราะความไม่รู้ การไม่มีอาชีพที่มั่นคงแน่นอน ขาดการดูแลจากภาครัฐ “เข้าถึง” ทรงชี้ให้เห็นถึงการปลูกฝิ่นว่าเป็นสิ่งผิดกฎหมาย โดยทรงแนะนำให้ชาวบ้านเลิกปลูกฝิ่น หันมาปลูกพืชผักผลไม้เพื่อสร้างงาน สร้างรายได้และไม่ผิดกฎหมาย “พัฒนา” โดยการส่งเสริมจากโครงการหลวง และโครงการอันเนื่องพระราชดำริต่าง ๆ เพื่อเป็นหน่วยงานที่ช่วยเหลือ สนับสนุนชาวบ้านและชุมชนในทุกขั้นตอนตั้งแต่การผลิตจนถึงการตลาด

---

[๕] นางสาวนิด, อายุ ๔๐ ปี.

๕. "ช่วยชาวเขา ช่วยชาวเรา ช่วยชาวโลก" พระราชปณิธานสู่ความยั่งยืน

เดิมชาวม้งหมู่บ้านหนองหอยทำการเกษตรเพื่อยังชีพ ปลูกข้าวไร่ ข้าวโพด พืชผักบางชนิดไว้เพื่อบริโภค และปลูกฝิ่นเพื่อขายเป็นรายได้ เมื่อพื้นดินขาดความอุดมสมบูรณ์ ชาวบ้านจึงเปิดพื้นที่ใหม่ โดยการบุกรุก แผ้วถางป่าไปเรื่อย ๆ เพื่อหาผืนดินที่เหมาะแก่การเพาะปลูก โดยเฉพาะฝิ่นหากได้พื้นที่ที่เหมาะสมทั้งสภาพอากาศและดินจะทำให้เพิ่มผลผลิตได้มากยิ่งขึ้น

เมื่อครั้งที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จเยี่ยมราษฎรชาวไทยภูเขา ได้ทรงเห็นการดำรงชีพของชาวบ้าน โดยเฉพาะเรื่องการตัดไม้ทำลายป่าเพื่อทำไร่เลื่อนลอยอันเป็นภัยร้ายแรงต่อแหล่งต้นน้ำลำธารที่สำคัญของประเทศ อีกประการหนึ่งชาวบ้านปลูกฝิ่นเพื่อขายทำให้เกิดปัญหาด้านความมั่นคงของประเทศเพราะเป็นแหล่งผลิตและค้าขายฝิ่น พ.ศ.๒๕๑๒ พระองค์จึงทรงพระราชทานแนวทางพระราชดำริและพระราชทานทรัพย์ส่วนพระองค์ตั้งโครงการหลวงขึ้นเพื่อพัฒนาการเกษตรบนพื้นที่สูง ลดการปลูกฝิ่น ทำให้ชาวเขาเลิกย้ายที่ทำกิน ตั้งบ้านเรือนอยู่เป็นหลักแหล่งและอนุรักษ์ป่าต้นน้ำลำธาร โดยช่วยยกระดับชีวิตของราษฎรชาวไทยภูเขาในถิ่นทุรกันดารให้ดีขึ้นด้วยการส่งเสริมด้านการศึกษา อนามัยและการวางแผนครอบครัว ระยะแรก พระราชทานชื่อว่า "โครงการหลวงพระบรมราชานุเคราะห์ชาวเขา" โดยมีหม่อมเจ้าภีศเดช รัชนี ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการโครงการ และต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น "โครงการหลวง"

ต่อมาในปี พ.ศ.๒๕๓๕ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริเปลี่ยนแปลงสถานภาพโครงการหลวง โปรดเกล้าฯ ให้จดทะเบียนเป็นมูลนิธิเพื่อเป็นองค์กรนิติบุคคล มีกฎหมายรองรับและสามารถดำเนินการได้อย่างมั่นคง โดยใช้ชื่อว่า "มูลนิธิโครงการหลวง" มูลนิธิโครงการหลวงได้รับความร่วมมือจากส่วนราชการและเอกชน มีงานวิจัยใหม่ ๆ ที่ช่วยส่งเสริมและพัฒนาอาชีพ การพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูง การตลาดของผลผลิตและผลิตภัณฑ์โครงการหลวง รวมทั้งการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม แหล่งต้นน้ำลำธารบนที่สูงในภาคเหนือของประเทศ

ปัจจุบันมูลนิธิโครงการหลวงดำเนินงานอย่างครบวงจรทั้งด้านการวิจัย การพัฒนา และการตลาด โดยงานวิจัยเป็นสิ่งสำคัญอันดับแรกที่ครอบคลุมหลายด้านด้วยกัน ได้แก่ งานวิจัยพืชผักเมืองหนาว งานวิจัยด้านการเลี้ยงสัตว์ การวิจัยด้านต้นทุนการผลิตและการตลาด อนุรักษ์และฟื้นฟูธรรมชาติ และงานวิจัยด้านสังคม สาธารณสุข การศึกษาและวัฒนธรรมชนเผ่า ผลจากการวิจัยของโครงการหลวงสร้างความเปลี่ยนแปลงให้กับเกษตรกรบนพื้นที่สูงอย่างยิ่ง จากเดิมที่ปลูกฝิ่น ตัดไม้ทำลายป่าเพื่อทำไร่เลื่อนลอยเปลี่ยนเป็นการเพาะปลูกพืชผักและผลไม้เมืองหนาวที่สร้างรายได้ให้กับครอบครัว ทำให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น นอกจากนี้โครงการหลวงยังส่งเสริมสนับสนุนการจัดตั้งองค์กรชุมชนในลักษณะต่าง ๆ ทำหน้าที่ประสานงานและให้ความร่วมมือกับหน่วยงานราชการและเอกชนในพื้นที่เพื่อให้การดำเนินงานบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ในทุกด้าน (ท่องเที่ยวโครงการหลวง, ม.ป.ท., หน้า ๔-๖)

ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองหอยได้ถูกก่อตั้งขึ้นตามแนวพระราชดำริในปี พ.ศ.๒๕๒๗ เพื่อหยุดยั้งการปลูกฝิ่นและส่งเสริมอาชีพที่เหมาะสมแก่ชาวบ้าน หมู่บ้านที่อยู่ในความรับผิดชอบของศูนย์ฯ มีอยู่ด้วยกัน ๕ หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านสามหลัง บ้านหนองหอยเก่า บ้านหนองหอยใหม่ บ้านแม่ขิ และบ้านปางไฮ ซึ่งมีประชากรในพื้นที่ทั้งชาวพื้นเมือง และชาวไทยภูเขา (ม้งและลีซอ)

หมู่บ้านหนองหอยเป็นชุมชนชาวไทยภูเขาเผ่าม้งที่ได้เข้าสู่กระบวนการการพัฒนาตามวัตถุประสงค์และแนวทางการพัฒนาของโครงการหลวงมาตลอดระยะเวลากว่า ๔๐ ปี จากพื้นที่ฝิ่นใกล้ตัวเมืองกลายมาเป็นแหล่งเพาะปลูกพืชผัก ผลไม้เมืองหนาวที่สำคัญแห่งหนึ่งของประเทศ เมื่อชาวบ้านเริ่มปลูกพืชทดแทนฝิ่นตามที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริไว้ จึงเริ่มเห็นผลที่ได้จากการเพาะปลูก ประกอบกับทางโครงการหลวงขึ้นมารับซื้อผักและผลไม้ที่ปลูกได้ไปขายเพื่อนำรายได้มาแบ่งปันให้กับชาวบ้าน ทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของชาวชุมชนเริ่มดีขึ้นเรื่อย ๆ การปลูกฝิ่นจึงลดลงและหายไปในที่สุด ชาวบ้านเล่าให้ฝังถึงการเข้ามาส่งเสริมอาชีพของโครงการหลวงหนองหอยว่า **“...ชาวบ้านก็เลยปลูกผักไปเฉย ๆ เออ ได้ผล แล้วโครงการหลวงก็ขึ้น**

มาช่วยเหลือ ซื้อผัก ซื้อไม้ เอามาขาย ก็เลยเลิกปลูกฝิ่น ปลูกผักปลูกไม้ ก็ได้เงินทองมาสร้างบ้านอยู่ ซื้อรถยนต์มาใช้ สมัยก่อนที่ลุงปลูกฝิ่น ปีไหนได้ฝิ่นสัก ๗-๘ กิโลกรัม ๆ ละ ๑,๐๐๐ บาท ปีนั้นก็ได้สัก ๗,๐๐๐-๘,๐๐๐ บาท เดี๋ยวนี้พระเจ้าอยู่หัวแนะนำให้ปลูกผัก ปลูกไม้ ได้เงินปีละ แสนกว่าสองแสน ได้ ๆ จ่าย ๆ ให้นักเรียนไปเรียนหนังสือ ซื้อรถยนต์มาใช้ ซื้อรถเครื่องมาใช้ ออกจากบ้านสะดวกสบายมาก...”[๙] นอกจากผักเมืองหนาวแล้ว โครงการหลวงยังได้ส่งเสริมให้ชาวบ้านริเริ่มปลูกพืชผักชนิดอื่น ๆ หมุนเวียนตามฤดูกาลต่าง ๆ เช่นถั่วแดง **“...ตั้งแต่พระเจ้าอยู่หัวมา เอาเมล็ดพันธุ์มาให้ ตอนนั้นก็มีประปาเข้ามาในหมู่บ้านพอท่านกลับไป ก็มีการปลูกผัก ทำให้มีรายได้เข้ามาในหมู่บ้านช่วงแรก ๆ จะเอาเมล็ดถั่วแดงมาปลูก หลังจากนั้นก็จะเอาเมล็ดผักมาปลูกทดแทนฝิ่น...”**[๑๐] ชาวบ้านหนองหอยยังกล่าวอีกว่าหากในหลวงไม่แนะนำให้ปลูกพืชผักอื่น ๆ ชาวบ้านก็ยังจะไม่เปลี่ยนอาชีพปลูกฝิ่น **“...ถ้าพระเจ้าอยู่หัวไม่มา เมื่อก่อนนี่นะรัฐบาลพวกนี้พวกเจ้านาย เรากลัวมากเลย ตั้งแต่ในหลวงมา เขาก็มาส่งเสริม เขามารักษา มาทุกปี เขาแจกเม็ด แจกอะไรต่าง ๆ ฟรี แจกให้ไปปลูก เขาก็ช่วยซื้อบ้าง ไปขายบ้าง มันก็เจริญมาตั้งแต่ตอนนั้น ในหลวงช่วยได้ดีมาก ช่วยพวกดอยปุย หนองหอย แล้วแพร่ไปเรื่อย ๆ ...”**[๑๑] จะเห็นได้ว่าการสร้างความไว้ใจแก่ชาวบ้านเป็นสิ่งสำคัญในเบื้องต้น หากชาวบ้านไม่ไว้ใจแล้วก็ยากที่จะเกิดการเปลี่ยนแปลง ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลงที่เข้าใจชุมชน จนชาวบ้านเกิดความไว้วางใจร่วมมือที่จะปฏิบัติ

---

[๙] นายไล,อายุ ๗๔ ปี
[๑๐] นางยอด,อายุ ๗๒ ปี
[๑๑] นายซัน, อายุ ๖๓ ปี

ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองหอย
ที่มา : ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองหอย. สืบค้นเมื่อวันที่ ๕ พ.ย.๒๕๕๙, จาก www.hungryfatguy.com

๖. ด้วยสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณอันหาที่สุดไม่ได้

ตลอดระยะเวลา ๔๐ กว่าปี จากพื้นที่ปลูกฝิ่นใกล้ตัวเมืองเชียงใหม่ กลายมาเป็นแหล่งเพาะปลูกพืชผัก ผลไม้เมืองหนาวที่สำคัญแห่งหนึ่งของประเทศ เมื่อชาวบ้านเริ่มปลูกพืชทดแทนฝิ่นตามที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริไว้ จึงเริ่มเห็นผลที่ได้จากการเพาะปลูก ประกอบกับทางโครงการหลวงขึ้นมารับซื้อผักและผลไม้ที่ปลูกได้ไปขายเพื่อนำรายได้มาแบ่งปันให้กับชาวบ้าน ทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของชาวชุมชนเริ่มดีขึ้นเรื่อย ๆ การปลูกฝิ่นจึงลดลงและหายไปในที่สุด

ความทรงจำของชาวม้งบ้านหนองหอยเมื่อครั้งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จเยี่ยมราษฎรหมู่บ้านหนองหอย พสกนิกรต่างรู้สึกซาบซึ้งในน้ำพระทัยและความห่วงใยที่ทรงมีต่อราษฎรชาวไทยภูเขาเป็นอย่างยิ่ง ชาวบ้านที่มีโอกาสรับเสด็จและเฝ้าดูการเสด็จพระราชดำเนินอย่างใกล้ชิดต่างบอกเล่าความทรงจำที่มีต่อเจ้าพ่อหลวงของเขาอย่างแจ่มชัดแม้ว่าจะผ่านเวลามาเกือบครึ่งศตวรรษแล้วก็ตาม ซึ่งคำบอกเล่าจากชาวบ้านที่ถวายสิ่งของ

แด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ยังแจ่มชัดมาจนถึงทุกวันนี้ **“...ครั้งแรกที่ในหลวงเสด็จ ลุงถวายกล้วยไม้ครั้งที่สอง ถวายกระโปรงผู้หญิง ...แม่อุ๊ย (ภรรยา) เป็นคนทำ...”**[๑๒] **นางยอดกล่าวว่า “...ป้าได้ใกล้กับพระราชินี ได้ทำกระเป๋าม้งสวย ๆ ใบนึงให้ท่านส่วนในหลวงเคยให้ต้นขนุนสองครั้ง...”**[๑๓] **นางพิมกล่าวว่า “...ในหลวงเคยมาหมู่บ้านหนองหอยใหม่สองครั้ง... ย่าเคยถวายผ้าข้างหน้าที่เป็นของผู้หญิงที่ย่าปักไว้ ไม่ได้ถวายให้ในหลวงด้วยตัวเอง แต่ให้กับองครักษ์ที่ติดตาม...”**[๑๔]

และด้วยสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ พสกนิกรชาวไทยภูเขาเผ่าม้ง หมู่บ้านหนองหอยได้กล่าวถึงน้ำพระทัยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และพร้อมขอบคุณโครงการหลวงด้วยความซาบซึ้ง ดังนี้ **“...ยินดี (ขอบคุณ) พระเจ้าอยู่หัวจริง ๆ ยินดี (ขอบคุณ) พระเจ้าอยู่หัวมาก มาช่วยเหลือชาวเขาดีทุกหลังคาเรือน...”**[๑๕] “...ไม่มีในหลวงพวกเราก็ไม่สบายอย่างนี้ ในหลวงมาสร้างให้เรา...”[๑๖]

เมื่อกล่าวถึงในหลวงชาวบ้านอยากให้ในหลวงหายป่วย **“...ในหมู่บ้านไม่มีอะไรให้ดูหรอก อยากให้นักท่องเที่ยวหายามาให้ในหลวงกับพระราชินีกิน จะได้อายุยืน ๓๐๐ ปี ถ้ายังมีในหลวงและพระราชินีจะได้อยู่ได้ ...ขออยู่ด้วยกัน ๓๐๐ ปี...”**[๑๗] ความรักภักดีของชาวบ้าน ชาวบ้านกล่าวอย่างตื้นตันว่า **“...ในหลวงไม่มีอะไรเปรียบท่านได้ ทุกคนรักหมด ไม่ว่าจะคนดีหรือคนชั่วท่านรักหมด อย่างเรารักแต่คนดี คนชั่วเราไม่รัก แต่ท่านรักหมดเลย ถ้าพูดถึงในหลวง ผมซึ้งใจเพราะว่าท่านรักทุกคน...”**[๑๘] และ **“...รักเหมือนพ่อ ยังพูดกับพี่ของแฟนว่าทำไมเขาไม่มาสัมภาษณ์คนบนดอยบ้าง ...เราอยู่**

---

[๑๒] นายไล, อ้างแล้ว.
[๑๓] นางยอด, อายุ ๗๒ ปี
[๑๔] นางพิม, อายุ ๗๐ ปี
[๑๕] นายไล, อายุ ๗๔ ปี
[๑๖] นายจิน, อายุ ๖๔ ปี
[๑๗] นางหวาน, อายุ ๖๐ ปี
[๑๘] นายเสน, อายุ ๔๓ ปี

บนดอย เราไม่รู้ว่าพวกการเมืองเขาเป็นยังไง แต่เราไม่อยากให้เป็นแบบนี้ เพราะเราคิดว่าทำให้ท่านหนักใจ อย่างออกจากโรงพยาบาล เราดูจากทีวี เราดีใจ ถ้ากลับเข้าโรงพยาบาลอีก เราแค่คิดเฉย ๆ น้ำตาก็ไหลแล้ว ...ปฏิทินภาพของท่านแฟนบอกว่าอย่าเอาไว้ที่ต่ำ เอาไว้สูง ๆ ..."[๑๙] สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้สะท้อนถึงความรู้สึกจงรักภักดีและเทิดทูนของชาวบ้านในรูปแบบต่าง ๆ ที่มีพ่อเจ้าหลวงของพวกเขาอย่างจริงใจและพยายามที่จะถ่ายทอดความทรงจำร่วมของพวกเขาไปยังเยาวชนม้งรุ่นใหม่อย่างต่อเนื่อง

ภาพความประทับใจเมื่อครั้งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เสด็จเยี่ยมราษฎรม้งบ้านหนองหอย เมื่อ พ.ศ.๒๕๑๖ โดยมีนายลื้อ ยอดยิ่งหทัยกุล ผู้ใหญ่บ้านในขณะนั้นรับเสด็จฯ ที่มา : จิตรา อินทรกำแพง, ๒๕๕๓.

๑๓ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๕๙ วันที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ได้เสด็จสวรรคตสู่สวรรคาลัย วันแห่งความโทมนัสของประชาชนคนไทยชาวม้งบ้านหนองหอยเองก็มีความรู้สึกเสียใจไม่แพ้คนไทยทั่วไปเช่นเดียวกัน ต่างก็มีกิจกรรมการแสดงความไว้อาลัยโดยร่วมกับกลุ่มเครือข่ายพี่น้องชาวม้งในจังหวัดเชียงใหม่ อาทิเช่น

[๑๙] นางปัน, อายุ ๒๙ ปี

เมื่อวันที่ ๘ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๕๙ ณ ศาลางกลางจังหวัดเชียงใหม่ นายปวิณ ชำนิประศาสน์ ผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่ พร้อมนายเรืองฤทธิ์ เจริญเจ้าสกุล ประธานเครือข่ายม้งจังหวัดเชียงใหม่ ร่วมกันนำชาวไทยเชื้อสายม้งในจังหวัดเชียงใหม่กว่า ๕,๐๐๐ คน ร่วมพิธีน้อมเกล้าน้อมกระหม่อมแสดงความจงรักภักดีและแสดงความอาลัยถวายแด่พระบาทสมเด็จพระปรมินทร-มหาภูมิพลอดุลยเดช ซึ่งเครือข่ายม้งจังหวัดเชียงใหม่ โดยชาวไทยเชื้อสายม้งจากทั่วทั้งจังหวัดเชียงใหม่ได้ร่วมกันแปรขบวนเป็นรูปหัวใจบริเวณกลางสนามหญ้าหน้าเสาธงชาติของศาลากลางจังหวัดเชียงใหม่ ก่อนที่ผู้นำม้ง ๗๐ คนจะร่วมกันเป่าแคนม้งเพื่อเป็นการถวายความเคารพเบื้องพระบรมฉายาลักษณ์ตลอดจนเป็นการแสดงความอาลัยถวายแด่ดวงพระวิญญาณเสด็จสู่สวรรคาลัย

จากนั้นผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่ได้นำกล่าวแสดงความอาลัย และประธานเครือข่ายม้งจังหวัดเชียงใหม่นำกล่าวถวายสัตย์ปฏิญาณเป็นคนดีของแผ่นดิน ไม่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด และไม่ตัดไม้ทำลายป่า แล้วร่วมกันร้องเพลงสรรเสริญพระบารมี และประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อของชาวม้งเพื่อเป็นการส่งดวงพระวิญญาณสู่สวรรคาลัย

ประธานเครือข่ายม้งจังหวัดเชียงใหม่เปิดเผยว่า ชาวม้งทุกคนต่างสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของพระองค์ที่ทรงมีความห่วงใยในพสกนิกร โดยการจัดพิธีในครั้งนี้จะมีชาวม้งที่สวมใส่ชุดประจำเผ่าเข้าร่วมกว่า ๕, ๐๐๐ คน ซึ่งนอกจากการจัดพิธีในครั้งนี้แล้ว เครือข่ายชาวม้งยังมีเป้าหมายที่รวบรวมเงินบริจาคจากชาวม้งให้ได้ ๕๐๐,๐๐๐ บาท เพื่อน้อมเกล้าน้อมกระหม่อมถวายขอเป็นเจ้าภาพในการบำเพ็ญกุศลสวดพระอภิธรรมพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระปรมินทร-มหาภูมิพลอดุลยเดชด้วยอีกทั้งจะรวบรวมผลผลิตทางการเกษตรของพี่น้องชาวม้งทั้งผักและผลไม้ จำนวน ๕ ตัน เพื่อส่งมอบแก่โรงทานที่กรุงเทพฯ สำหรับปรุงอาหารเลี้ยงประชาชนที่เข้าร่วมกราบพระบรมศพด้วย **(พี่น้องชาวม้งทั่วเชียงใหม่ระดมหัวใจร่วมแสดงความอาลัยในหลวงรัชกาลที่ ๙**. สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๐ พ.ย. ๒๕๕๙, จาก www.manager.co.th)

การแสดงเป่าแคนม้งเพื่อแสดงความจงรักภักดีและไว้อาลัยแด่พระบาทสมเด็จปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช.

กิจกรรมการแปรขบวนเป็นตัวอักษรเลข ๙ ซึ่งหมายถึงในหลวงรัชกาลที่ ๙ เพื่อแสดงความไว้อาลัยต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวของเครือข่ายม้งจังหวัดเชียงใหม่ เมื่อวันที่ ๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๙ ณ ศูนย์ราชการจังหวัดเชียงใหม่.

การจัดทำคลิปร้องเพลงไว้อาลัยเพลง พ่อเจ้าอยู่หัว (TxivVajHuabTais) ลงในยูทูป เนื้อร้องเป็นภาษาม้งพร้อมคำบรรยายภาษาไทยเพื่อสื่อสารเผยแพร่

สู่สาธารณะ โดยเนื้อหาบทเพลงน้อมรำลึกในพระมหากรุณาธิคุณอันหาที่สุดมิได้ที่ทรงมีต่อพสกนิกรชาวไทยภูเขาเผ่าม้ง และเพื่อแสดงความอาลัยแด่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ที่ถ่ายทอดจากความรู้สึกของประชาชนชาวไทยภูเขาเผ่าม้งต่อการสูญเสียที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในชีวิตครั้งนี้ (TxivVajHuabTais. สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๐ พ.ย. ๒๕๕๙, จาก www.youtube.com/watch?v=JPtp5W9kBtY)

วันที่ ๑๔ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๕๙ เวลา ๐๔.๕๐ น. มูลนิธิโครงการหลวงนำคณะชาวไทยภูเขาที่ได้รับพระมหากรุณาธิคุณภายใต้โครงการหลวงจาก ๕ จังหวัดภาคเหนือ ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย จังหวัดลำพูน จังหวัดแม่ฮ่องสอน และจังหวัดพะเยา รวม ๗ ชนเผ่า ได้แก่ ลาหู่ ปะหล่อง จีนยูนนาน ปกาเกอะญอ ลีซอ อาข่า และ ม้ง พร้อมเจ้าหน้าที่โครงการหลวงกว่า ๒๐๐ คน รวมทั้งสิ้น ๑,๗๔๑ คน เข้ากราบสักการะพระบรมศพพระบาท-สมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ที่พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทในพระบรมมหาราชวัง เป็นชุดแรก ด้วยความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณอย่างหาที่สุดไม่ได้ โดยชาวเขาต่างแต่งกายด้วยชุดพื้นเมือง พร้อมนำผลผลิตจากแปลงของตนเองที่ได้รับพันธุ์พืชพระราชทานจากในหลวง รัชกาลที่ ๙ มาทูลเกล้าฯ ถวายด้วยแม้ส่วนใหญ่จะอดหลับอดนอน หลับไม่เต็มตื่น แต่ทุกคนก็มีสีหน้ายิ้มแย้มไม่แสดงอาการเหนื่อยให้เห็น เพราะมีความตั้งใจจะมาถวายสักการะพระบรมศพ พ่อหลวงของพวกเขาอย่างใกล้ชิดสักครั้งหนึ่งในชีวิต

ก่อนที่จะเดินทางมาทุกคนได้เตรียมผลิตผลของตนเองที่ได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช พระราชทานพันธุ์พืชเขตเหนือ อาทิ ข้าวดอย ข้าวก่ำ ข้าวใหม่ สตรอว์เบอร์รีพันธุ์ ๘๐ อโวคาโด จากดอยอ่างขาง อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ มะเขือม่วง ดอกกุหลาบ จากศูนย์พัฒนาโครงหลวงทุ่งเรา อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ งานหัตถกรรม ทั้งผ้าพันคอ กางเกง เสื้อผ้า จากเผ่ามูเซอ ชุดปะหล่อง รวมถึงพืชผักอื่น ๆ กะหล่ำปลีหัวใจ กระหล่ำปลีหวาน ผักกาดหอมห่อ ผักกาดขาวหยก โอ๊คลีฟเขียว โอ๊คลีฟแดง บัวหิมะ ฯลฯ จากพื้นที่ทางภาคเหนือทั้งหมด ซึ่งเป็น

ผลผลิตจากการส่งเสริมของโครงการหลวง เพื่อให้สำนักพระราชวังนำไปเป็นอาหารแจกจ่ายให้แก่ประชาชนที่มากราบสักการะต่อไปสมัยก่อน พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรทางภาคเหนือทุกปี ชาวเขาก็จะได้รับพระราชทานพืชพันธุ์ใหม่ ๆ อยู่เสมอ ทำให้เขามีรายได้สามารถเลี้ยงตนเองได้ แม้ระยะหลังพระองค์ท่านจะไม่ได้เสด็จฯ เองก็จะมีผู้แทนพระองค์คอยติดตาม คอยสอบถามอยู่เสมอ ทุกหลังคาบ้านของชาวเขามีพระบรมฉายาลักษณ์ของในหลวง รัชกาลที่ ๙ ด้วยความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณอย่างหาที่สุดไม่ได้ ที่พระราชทานโครงการหลวง จนทำให้พวกเขามีอาชีพมั่นคงมีรายได้ จากการปลูกพืชเขตหนาวทดแทนฝิ่น แม้บางคนไม่เคยรับเสด็จฯ แต่ก็รักพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เพราะพ่อแม่ ปู่ย่าตายายก็ต่างเล่าให้ฟังว่าทรงทำสิ่งใดบ้างให้กับพวกเขา ทำให้ในวันนี้มีชาวเขาที่พร้อมใจกันมาตั้งแต่เด็กเล็กไปจนถึงผู้สูงอายุ **(ชาวเขาโครงการหลวงฯ ลงดอยกราบสักการะพระบรมศพในหลวง ร.๙**, สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๐ พ.ย. ๒๕๕๙, จากแหล่งข้อมูล http://w3.manager.co.th)

นายสุรินทร์ เตชะเลิศพนา หรือพ่อหลวงเซ่ง ผู้ใหญ่บ้านหนองหอย พร้อมตัวแทนชาวบ้านหนองหอยได้เข้าร่วมการเคารพพระบรมศพในครั้งนี้ด้วย สิ่งที่ชาวไทยภูเขาเผ่าม้งบ้านหนองหอยไม่ลืมเลือน แม้ว่าจะไม่อยู่ร่วมเหตุการณ์ในครั้งอดีต แต่พ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย มีการเล่าเรื่องราวของพ่อเจ้าหลวงให้ฟังถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานแก่ชาวม้ง ได้แก่การมีสัญชาติ การจัดสร้างโรงเรียน มอบโอกาสให้ชาวบ้านได้เรียนหนังสือ การสร้างอาชีพ โดยมีศูนย์พัฒนาการเกษตรโครงการหลวงหนองหอยเป็นผู้ดำเนินการ การสร้างความรู้สึกของชาวม้งให้เป็นรูปธรรม จากเดิมชาวม้งมีความรู้สึกเป็นชนชั้นสองของสังคม โดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำรัสต่อผู้ว่าราชการจังหวัด นายทหาร เจ้าหน้าที่ราชการไว้ว่า “สอนให้เขาทำมาหากิน มีอาชีพ” ซึ่งเมื่อก่อนบ้านหนองหอยมีการขาดแคลนข้าวเพื่อบริโภค จึงมีแนวทางการแก้ไขปัญหาการขาดแคลนข้าวในชุมชน โดยจัดให้มีการสร้างธนาคารข้าวในหลวงขึ้น เมื่อประมาณ ๔๕ ปีที่ผ่านมา สาเหตุ

เนื่องมาจาก “ชาวบ้านปลูกข้าว แต่ไม่มีข้าวกิน เมื่อในหลวงเอาข้าวมา ให้ยืมไปกิน แล้วเอาข้าวมาคืนแทน” เป็นการหมุนเวียนข้าวเพื่อแก้ไขปัญหาข้าวขาดแคลนในชุมชน โครงการข้าวได้เปลี่ยนรูปแบบการดำเนินงานมาเป็นกองทุนหมุนเวียนเพื่อธุรกิจภายในชุมชน มีความก้าวหน้ามั่นคงยั่งยืนมาจนถึงปัจจุบัน

พ่อหลวงเซ่งและตัวแทนชาวบ้านหนองหอย
เข้าร่วมกราบพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช
เมื่อวันที่ ๑๔ ธันวาคม ๒๕๕๙ ณ พระบรมมหาราชวัง กรุงเทพฯ
ที่มา : นายสุรินทร์ เตชะเลิศพนา

แม้ว่าพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชจะเสด็จสวรรคตไปแล้วก็ตาม แต่ชาวมังบ้านหนองหอยก็จะยึดหลักพระบรมราโชวาทของท่านเป็นหลักในการดำเนินชีวิต เช่นความพอเพียง การดูแลรักษาชุมชม ทรัพยากร สิ่งแวดล้อม การสร้างความรักสามัคคี เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ทุกคนตอบในลักษณะเดียวกันว่าเพื่อถวายเป็นพระราชกุศลแด่พระองค์ท่านเท่าที่ความสามารถตนเองจะทำได้ และจะถ่ายทอดเรื่องราวของในหลวงกับชุมชนมังบ้านหนองหอยไปสู่คนรุ่นหลัง ๆ ต่อไปเพื่อไม่ให้เลือนหายไปกับกาลเวลา

๖ เอกสารอ้างอิง

โครงการหลวง. ม.ป.ป. **ท่องเที่ยวโครงการหลวง**. ม.ป.ท.

จิตรา อินทรกำแพง. **ความทรงจำร่วมของชาวม้ง กรณีศึกษาศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองหอย ตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่**, รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ และมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่. ๒๕๕๓.

ภีศเดช รัชนี และคณะ. **พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและโครงการหลวง**. มปท. : Allied Printers. A division of The Post Publishing Public Company Limited. ๒๕๕๑.

องค์การบริหารส่วนตำบลแม่แรม. ม.ป.ท. **ประวัติหมู่บ้านหนองหอยเก่า หมู่ที่ ๗ ตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่**. เชียงใหม่ : องค์การบริหารส่วนตำบลแม่แรม.

⊙ สัมภาษณ์

นายจิน, อายุ ๖๔ ปี, ๔๕ หมู่ ๗ ตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่, สัมภาษณ์ : ๖ สิงหาคม ๒๕๕๓.

นางพิม, อายุ ๗๐ ปี, ๑๒ หมู่ ๑๑ ตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่, สัมภาษณ์ : ๑๓ พฤษภาคม ๒๕๕๓.

นายไล, อายุ ๗๔ ปี, ๗ หมู่ ๗ ตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่, สัมภาษณ์ : ๒๓ มีนาคม ๒๕๕๓.

นางยอด, อายุ ๗๒ ปี, ๗ หมู่ ๗ ตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่. สัมภาษณ์ : ๒๓ มีนาคม ๒๕๕๓.

นายซัน, อายุ ๖๓ ปี, ๓๓ หมู่ ๗ ตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่. สัมภาษณ์ : ๑๐ เมษายน ๒๕๕๓.

นางหวาน, อายุ ๖๐ ปี, ๓๓ หมู่ ๗ ตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่. สัมภาษณ์ : ๑๐ เมษายน ๒๕๕๓.

นายเสน, อายุ ๔๓ ปี, ๙ หมู่ ๗ ตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่. สัมภาษณ์ : ๙ เมษายน ๒๕๕๓.

นางปัน, อายุ ๒๙ ปี, ๑๘/๑ หมู่ ๗ ตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่. สัมภาษณ์ : ๙ เมษายน ๒๕๕๓.

นางสาวนิด, อายุ ๔๐ ปี, ๔๕ หมู่ ๗ ตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่, สัมภาษณ์ : ๖ สิงหาคม ๒๕๕๓.

นายสุรินทร์ เตชะเลิศพนา, ที่ทำการผู้ใหญ่บ้านหนองหอย ตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่, สัมภาษณ์ : ๓๑ มกราคม ๒๕๖๐

⊙ ข้อมูลออนไลน์

โครงการหลวงหนองหอย. แหล่งข้อมูลออนไลน์ : http://www.hungryfatguy.com/2012/11/baanmonmuan/, สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๙.

ชาวเขาโครงการหลวงฯ ลงดอย กราบสักการะพระบรมศพในหลวง รัชกาลที่ ๙. แหล่งข้อมูลออนไลน์ : http://w3.manager.co.th/OnlineSection/ViewNews.aspx?NewsID=9590000124210, สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

นิทรรศการโครงการหลวง ใต้ร่มพระบารมี ๔๗ ปี โครงการหลวง, วันที่ ๒๒-๒๕ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๕๙ ณ หอประชุมมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่.

พ่อเจ้าอยู่หัว (TxivVajHuabTais). แหล่งข้อมูลออนไลน์ : https://www.youtube.com/watch?v=JPtp5W9kBtY, สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

พี่น้องชาวม้งทั่วเชียงใหม่ระดมหัวใจร่วมแสดงความอาลัยในหลวง รัชกาลที่ ๙. แหล่งข้อมูลออนไลน์ : http://www.manager.co.th/Local/ViewNews.aspx?NewsID=9590000111570, สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

โรงเรียนเจ้าแม่หลวงอุปถัมภ์ ๒. แหล่งข้อมูลออนไลน์ : http://data.bopp-obec.info/web/index_view_history.php?School_ID=1050130427&page=history, สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

โรงเรียนเจ้าแม่หลวงอุปถัมภ์ ๒. แหล่งข้อมูลออนไลน์ : http://oknation.nationtv.tv/mblog/entry.php?id=967672, สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๙.

พี่น้องชาวม้งทั่วเชียงใหม่ระดมหัวใจร่วมแสดงความอาลัยในหลวง รัชกาลที่ ๙. แหล่งข้อมูลออนไลน์ : http://www.manager.co.th/Local/ViewNews.aspx?NewsID=9590000111570, สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

อรรถจักร สัตยารักษ์, **ประวัติศาสตร์ว่าด้วยความทรงจำร่วมของคนในท้องถิ่น**, แหล่งข้อมูลออนไลน์ : http://vijai.trf.or.th/Activity_detail.asp?topicid=861, สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

อนุ เนินหาด. **ซะป๊ะเรื่องเก่า**. http://ww.thainews70.com/news-culture-arnu/view.php?topic=124, สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๖๐.

เอกชัย หงส์กังวาน. **เส้นทางค้ายาเสพติดในสามเหลี่ยมทองคำ**. แหล่งข้อมูลออนไลน์ : http://facebook.com/permalink.php?story_fbid=186516168429859&id=1000121144304366, สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๖๐.

Collective Memory. แหล่งข้อมูลออนไลน์: https://en.wikipedia.org/wiki/Collective_memory, สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๕๙.

คติพระธาตุเจดีย์ในดินแดนล้านนา

ศาสตราจารย์เกียรติคุณ สุรพล ดำริห์กุล

⊙ บทคัดย่อ

ล้านนาหรือภาคเหนือตอนบน เป็นดินแดนแห่งพระพุทธศาสนาที่พระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทเผยแผ่เข้ามาตั้งมั่นที่เมืองหริภุญไชยและแคว้นหริภุญไชยตั้งแต่ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๓-๑๔ และพระพุทธศาสนาลังกาวงศ์เผยแพร่เข้ามาตั้งมั่นที่เมืองเชียงใหม่ในช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๐ ทำให้เมืองเชียงใหม่เป็นศูนย์กลางของพระพุทธศาสนาอยู่ในดินแดนล้านนาและใกล้เคียงด้วยเหตุนี้จึงปรากฏมีพระธาตุเจดีย์สำคัญ ๆ ตามเมืองต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก

บทความนี้เป็นผลการวิจัยในช่วงเวลาที่ผ่านมาพบว่าคติการสร้างพระธาตุเจดีย์สำคัญในล้านนามีอยู่ ๓ รูปแบบคือ

(๑). คติพระธาตุเจดีย์สำคัญเป็นหลักอยู่ในตัวเวียงมีหลักฐานชัดเจนปรากฏขึ้นเป็นครั้งแรกที่เมืองหริภุญไชยคือพระธาตุหริภุญไชยคงได้รับอิทธิพลด้านรูปแบบและคติความเชื่อมาจากวัฒนธรรมทวารวดีของกลุ่มบ้านเมืองในแถบที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาคติดังกล่าวทำให้ปรากฏพระธาตุในเมืองต่าง ๆ ในสมัยหริภุญไชย อาทิพระธาตุเจดีย์วัดชมพูหรือพระธาตุดอนเต้าในเมืองเขลางค์นคร (ลำปาง) และพระธาตุลำปางหลวง ในเมืองลำพาง (ลำปาง) หรือลัมภกัปปนคร พระธาตุมิ่งเมืองในเมืองแพร่ และในสมัยล้านนา เช่น พระธาตุเจดีย์วัดปงสนุกหรือพระธาตุศรีจอมไคลเมืองนครลำปาง พระธาตุเจดีย์ช้างค้ำวัดหลวงกลางเวียงหรือวัดช้างค้ำเมืองน่าน พระธาตุดอยจอมตอง วัดดอยตองเมืองเชียงราย และพระธาตุหลวงวัดหลวงหรือวัดเจดีย์หลวงเมืองเชียงแสน

(๒). คติพระมหาธาตุกลางเมืองเป็นคติที่สร้างพระสถูปเจดีย์ขึ้นเป็นหลักหรือเป็นศูนย์กลางของเมืองหรือศูนย์กลางจักรวาลคงเริ่มต้นมาตั้งแต่ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๖-๑๗ โดยเฉพาะในแถบที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาในภาคกลางที่เรียกว่า “วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ” หรือเรียกอย่างย่อ ๆ ว่า “วัดมหาธาตุ”

แต่คติพระมหาธาตุกลางเมืองได้ปรากฏขึ้นครั้งแรกในล้านนาในตอนต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๐ คือพระบรมธาตุเจดีย์วัดสวนดอกเมืองเชียงใหม่และพระธาตุเจดีย์หลวงกลางเวียงเชียงใหม่

(๓). คติพระธาตุเจดีย์บนยอดดอย คติการสร้างพระธาตุเจดีย์บนยอดดอยนั้นเป็นวัฒนธรรมและคติความเชื่อของมอญหรือพม่า ซึ่งพระสุมนเถระซึ่งเคยไปบวชแปลงและเรียนในสำนักพระพุทธศาสนาลังกาวงศ์ที่เมืองพันหรือเมาะตะมะได้นำเข้ามาปรากฏขึ้นครั้งแรกคือ พระธาตุดอยสุเทพเมืองเชียงใหม่และเป็นต้นแบบของพระธาตุเจดีย์บนยอดดอยที่ปรากฏแพร่หลายเป็นที่นิยมอยู่ในดินแดนล้านนาทุกวันนี้ เช่น พระธาตุจอมกิติ เมืองเชียงแสน พระธาตุจอมทองเมืองพะเยา พระธาตุดอยน้อย เมืองน่าน พระธาตุช่อแฮ เมืองแพร่ พระธาตุ-ม่อนพระแซ่ เมืองนครลำปาง และพระธาตุกองมู เมืองแม่ฮ่องสอน รวมทั้งพระธาตุเจดีย์ของบ้านเมืองเล็กเมืองน้อยและชุมชนต่าง ๆ ในเขตภาคเหนือตอนบนจะปรากฏมีพระธาตุเจดีย์ประดิษฐานอยู่บนยอดดอยเท่าที่ตรวจสอบรายชื่อของพระธาตุมีจำนวนถึง ๖๖ แห่ง

⊙ Abstract

Lanna or the upper northern part of Thailand is known as the land of Buddhism. Theravada Buddhism was spread to settle in theHariphunchai around 13-14 B.C. Moreover, Langka WongBuddism was spread and become established in the early of 20 B.C. For this reason, Chiang Mai is the center of Buddhism in Lanna Kingdom and nearby area. Consequently, many important Buddhist pagodas containing relics are found in this region.

This article is the research resulthas illustrated that there are three principles of building Buddha Relics Pagoda in Lanna

1) The main principle is that the important pagodas are located in the city. This is evident as it was shown for the first time in Hariphunchai era.The culture was influenced by the culture of Dvaravatiwhich was located in Chao Phraya River Basin. The principles led to the appearance of Buddha Relics pagodas in different cities in the Hariphunchai era such as Phra That Wat Chomphu or Phra That Don Tao in Khelangnakorn, Lampang Province, Phra That LampangLuang, Lampang Province and Phra That Ming MueangWorawihan, Phrae Province. Additionally, there were Buddha Relics pagodas in different cities in the Lanna era such as Phra That Pong Sanuk or Phra That Sri Jomkai in Lampang Province, Wat Phra That Chang Kham in Nan Province, Phra That DoiJom Thong, Wat Doi Thong, Chiang Rai, and Phra That Luang or Wat Luang in Chiang San.

2) The principles of PhraMahathat in the cities. It is the principle which believes that the pagoda is the center of the city or universe. This belief started from around 16-17 B.C. especially in the area of Chao Phraya River Basin in the central part of Thailand. It is called “Wat PrasriRatanaMahadhat” or “Wat Mahathat.” The principle of PhraMahathat situated in the middle of the city appeared for the first time in earlyera, in 20 B.C. It took the form of PhraBorromThat Wat SuanDok, Chiang Mai and Phra That ChediLuang in the center of Chiang Mai Province.
3) The Principle to build the Buddha Relics pagoda on the top of the hillstems from the culture and belief system of Mon or Burmese. A monk known as PhraSumon Tera who studied Langka Wong Buddism in Meuang Pan or Mottama brought this principle to the region. Phra That DoiSuthep in Chaing Mai first appeared. Shortly afterwards, it became the model of many well-known Buddha Relics pagoda on top of the hills in Lanna such as Phra That ChomKitti in Chiang San, Phra That Jom Thong in Phayao, Phra That DoiNoi in Nan, Phra That Cho Hae in Phrae, Phra That Mon PhraChae in Lampang, and Phra That Kong Moo in Mae Hong Son. This also included Buddha Relics pagodas in small villages and cities in the upper north region of Thailand. There arenow approximately 66 pagodas on top of hills in this region.

⊙ บทนำ

ล้านนาหรือภาคเหนือตอนบน เป็นดินแดนแห่งพระพุทธศาสนาที่พระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทเผยแผ่เข้ามาตั้งมั่นที่เมืองหริภุญไชยและแคว้นหริภุญไชยตั้งแต่ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๓-๑๔ และพระพุทธศาสนาลังกาวงศ์เผยแพร่เข้ามาตั้งมั่นที่เมืองเชียงใหม่ในช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๐ ทำให้เมืองเชียงใหม่เป็นศูนย์กลางของพระพุทธศาสนาอยู่ในดินแดนล้านนาและใกล้เคียง ด้วยเหตุนี้จึงปรากฏมีพระธาตุเจดีย์สำคัญ ๆ ตามเมืองต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก ทั้งพระธาตุเจดีย์ที่อยู่บนดอย พระธาตุเจดีย์ที่อยู่ในเมืองและเป็นศูนย์กลางของเมืองหลากหลายรูปแบบแบบแผนของพระธาตุเจดีย์ต่าง ๆ เหล่านี้ดูผิวเผินก็เป็นพระธาตุเจดีย์ที่สร้างขึ้นตามคติความเชื่อของชาวล้านนาโดยทั่วไปแต่โดยข้อเท็จจริงการสร้างพระธาตุเจดีย์สำคัญนั้นมีแบบแผนรูปแบบที่มาและเรื่องราวเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ของบ้านเมืองและพระพุทธศาสนาที่เผยแผ่เข้ามาในแต่ละช่วงเวลา ดังนั้นเรื่องราวของคติการสร้างพระธาตุเจดีย์สำคัญในล้านนาจึงเป็นปรากฏการณ์ที่น่าสนใจซึ่งบทความนี้ จะได้เสนอเรื่องราวตามลำดับต่อไปนี้

"พระธาตุเจดีย์" ในที่นี้หมายถึงพระเจดีย์สำคัญ ๆ ที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุและเกี่ยวข้องกับแบบแผนของเมืองในล้านนา

ผลจากการศึกษาวิจัยของผู้เขียนในช่วงเวลาที่ผ่านมาพบว่าคติการสร้างพระธาตุเจดีย์สำคัญในล้านนามีอยู่ ๓ รูปแบบคือ (๑). คติพระธาตุเจดีย์สำคัญเป็นหลักอยู่ในตัวเวียง (๒). คติพระมหาธาตุกลางเมืองและ (๓). คติพระธาตุเจดีย์บนยอดดอยซึ่งในที่นี้จะได้เสนอเรื่องราวตามลำดับต่อไปนี้

(๑). คติพระธาตุเจดีย์สำคัญเป็นหลักอยู่ในตัวเวียง

คติพระธาตุเจดีย์สำคัญเป็นหลักอยู่ในตัวเวียงในเขตภาคเหนือตอนบนมีหลักฐานชัดเจนปรากฏขึ้นเป็นครั้งแรกที่เมืองหริภุญไชยคือพระธาตุหริภุญไชยที่พระยาอาทิตตราชโปรดให้สร้างขึ้นเมื่อราวพุทธศตวรรษที่ ๑๗[๑] และตั้งอยู่

---

[๑] พระรัตนปัญญาเถระ (ร.ต.ท.แสง มนวิทูร แปล), **ชินกาลมาลีปกรณ์**, กรมศิลปากรจัดพิมพ์ (พระนคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดศิวพร, ๒๕๐๑), หน้า ๙๑.

ภายในตัวเวียงชิดกำแพงเมืองด้านทิศตะวันออก ติดกับลำน้ำแม่กวง คติดังกล่าวจะเป็นการสร้างพระธาตุเจดีย์สำคัญขึ้นเป็นหลักของเมืองและตั้งอยู่ภายในเขตกำแพงเมือง ซึ่งที่ตั้งอาจเป็นเนินดินภูเขา หรือบริเวณพื้นที่สำคัญที่ศักดิ์สิทธิ์ของเมือง แต่ไม่จำเป็นต้องตั้งอยู่ในตำแหน่งกลางเมืองหรือศูนย์กลางของเมือง ซึ่งแบบแผนดังกล่าวนี้คาดว่าคงได้รับอิทธิพลด้านรูปแบบและคติความเชื่อมาจากวัฒนธรรมทวารวดีของกลุ่มบ้านเมืองในแถบที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาเนื่องจากแคว้นหริภุญไชยในระยะเริ่มแรกได้รับพระพุทธศาสนาและมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับกลุ่มบ้านเมืองสมัยทวารวดีในแถบภาคกลางของประเทศไทย

พระธาตุหริภุญไชย
เมืองหริภุญไชย

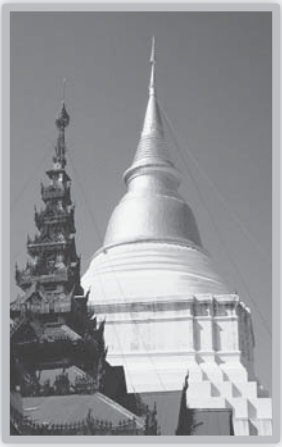

พระธาตุวัดชมพู
หรือพระธาตุดอนเต้า
เมืองเขลางค์นคร

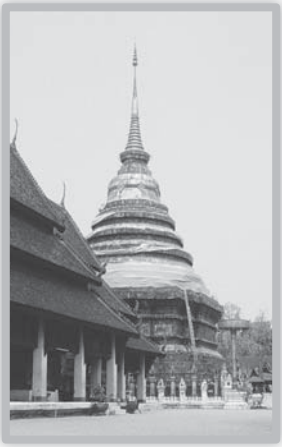

พระธาตุลำปางหลวง
เมืองลำพาง
หรือลัมภกัปปนคร

พระธาตุเจดีย์สำคัญของเมืองต่าง ๆ ในเขตภาคเหนือตอนบนที่มีอายุอยู่ในสมัยหริภุญไชยนอกเหนือจากพระธาตุหริภุญไชยแล้วยังได้แก่พระธาตุเจดีย์วัดชมพูหรือพระธาตุดอนเต้าในเมืองเขลางค์นคร (ลำปาง) และพระธาตุลำปางหลวงในเมืองลำพาง (ลำปาง) หรือลัมภกัปปนคร รวมทั้งพระธาตุมิ่งเมืองในเมืองแพร่ก็ควรจะเป็นพระธาตุเจดีย์ที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นหลักสำคัญของเมืองในคตินี้เช่นกัน

นอกจากนี้ในสมัยล้านนานับตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๙ เป็นต้นมาแบบแผนดังกล่าวนี้ยังคงเป็นที่นิยมสืบทอดต่อมาดังพบว่าเมืองต่าง ๆ ในสมัยล้านนาแทบทุกแห่งจะปรากฏมีการสร้างพระธาตุเจดีย์ขึ้นเป็นหลักสำคัญอยู่ภายในตัวเวียง

พระธาตุปงสนุก
เมืองนคร (เขลางค์)

พระธาตุช้างค้ำ
เมืองน่าน

พระธาตุดอยจอมตอง
เมืองเชียงราย

พระธาตุหลวง วัดเจดีย์หลวง
เมืองเชียงแสน

เช่นที่เมืองนครหรือลคอร (ลำปาง) ที่สร้างขึ้นใหม่ในสมัยล้านนาจะมีพระธาตุเจดีย์วัดปงสนุกหรือพระธาตุศรีจอมไคลประดิษฐานอยู่ภายในตัวเวียง ชิดกำแพงเมืองด้านทิศตะวันตก คาดว่าน่าจะสร้างขึ้นในราวพุทธศตวรรษที่ ๒๐-๒๑

เมืองน่านมีพระธาตุเจดีย์ช้างค้ำวัดหลวงกลางเวียงหรือวัดช้างค้ำสร้างขึ้นในราวต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๐ และตั้งอยู่ภายในตัวเวียงค่อนมาทางทิศเหนือใกล้กำแพงเมือง

เมืองเชียงรายในสมัยล้านนาจะปรากฏมีพระธาตุดอยจอมตอง วัดดอยตองเป็นหลักสำคัญ

ของเมืองตั้งอยู่ภายในตัวเวียงค่อนไปทางทิศเหนือใกล้กับลำน้ำกกคาดว่าน่าจะสร้างขึ้นในราวพุทธศตวรรษที่ ๒๐-๒๑

เมืองเชียงแสนมีพระธาตุหลวงวัดหลวงหรือวัดเจดีย์หลวงเป็นปูชนียสถานสำคัญอยู่ภายในตัวเวียง ใกล้กับกำแพงเมืองด้านทิศเหนือสร้างขึ้นในครึ่งแรกของพุทธศตวรรษที่ ๑๙

(๒). คติพระมหาธาตุกลางเมือง

คติการสร้างพระมหาธาตุเจดีย์ขึ้นเพื่อให้เป็นศูนย์กลางของเมืองในดินแดนประเทศไทยคงจะเริ่มต้นมาตั้งแต่ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๖-๑๗ โดยเฉพาะในแถบที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาในภาคกลางซึ่งเป็นการสร้างพระสถูปเจดีย์ขึ้นเป็นหลักหรือเป็นศูนย์กลางของเมือง การเน้นพระสถูปเจดีย์ให้เป็นศูนย์กลางของเมืองนี้น่าจะได้แนวคิดและคติมาจากทางบ้านเมืองที่นับถือศาสนาฮินดูและศาสนาพุทธมหายานเป็นหลัก โดยเฉพาะวัฒนธรรมเขมรที่แผ่อิทธิพลเข้ามาสู่ภาคกลางของประเทศไทยในช่วงเวลานี้ มีผลทำให้เกิดประเพณีการสร้างพระสถูปเจดีย์เพื่อบรรจุพระบรมธาตุไว้กลางเมืองเพื่อให้เป็นหลักของบ้านเมืองหรือศูนย์กลางจักรวาล ประเพณีดังกล่าวได้แพร่หลายจนเกิดเป็นคติของการสร้างวัดสำคัญขึ้นในเมืองที่เรียกว่า “วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ” หรือเรียกอย่างย่อ ๆ ว่า “วัดมหาธาตุ”[๒]

ในเขตภาคเหนือตอนบนคติการสร้างพระธาตุเจดีย์เพื่อให้เป็นหลักของเมืองนั้นปรากฏขึ้นครั้งแรกคือพระธาตุหริภุญไชย แต่คงไม่ใช่คติมหาธาตุกลางเมือง เนื่องจากคติการสร้างมิได้เน้นให้พระธาตุเจดีย์ตั้งอยู่ให้เป็นศูนย์กลางของเมืองหรือศูนย์กลางจักรวาล แต่คติพระมหาธาตุกลางเมืองได้ปรากฏขึ้นครั้งแรกในล้านนาในตอนต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๐ คือพระบรมธาตุเจดีย์วัดสวนดอกเมืองเชียงใหม่และพระธาตุเจดีย์หลวงกลางเวียงเชียงใหม่ ซึ่งมีเรื่องราวและรายละเอียดดังนี้

---

[๒] ศรีศักร วัลลิโภดม, **ความหมายพระบรมธาตุในอารยธรรมสยามประเทศ**, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เมืองโบราณ, ๒๕๓๙), หน้า ๕๘-๙๔.

พระบรมธาตุเจดีย์วัดสวนดอกหรือ **วัดบุปผารามเมืองเชียงใหม่**

พระบรมธาตุเจดีย์วัดสวนดอกเป็นพระธาตุเจดีย์ที่พระเจ้ากือนา กษัตริย์เมืองเชียงใหม่โปรดให้สร้างขึ้นใน พ.ศ.๑๙๑๖ เพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุซึ่งพระสุมนเถระได้อัญเชิญมาจากเมืองสุโขทัย เป็นแบบแผนของพระธาตุเจดีย์ที่สร้างขึ้นในคติพระมหาธาตุกลางเมือง ที่ได้รับอิทธิพลมาจากเมืองสุโขทัย

วัดสวนดอกหรือวัดบุปผาราม ตั้งอยู่นอกกำแพงเวียงเชียงใหม่ด้านทิศตะวันตกเป็นวัดสำคัญมากวัดหนึ่งของเมืองเชียงใหม่ที่มีประวัติความเป็นมาเกี่ยวข้องกับการเข้ามาของพระพุทธศาสนาลังกาวงศ์สายรามัญวัดแห่งนี้พระเจ้ากือนา ทรงโปรดฯ ให้สร้างขึ้นใน พ.ศ.๑๙๑๔ ในบริเวณที่ที่เป็นราชอุทยานป่าไม้ดอกพยอมเพื่อให้เป็นที่จำพรรษาของพระสุมนเถระ ซึ่งโปรดฯ ให้อาราธนามาจากเมืองสุโขทัย และได้พระราชทานนามว่าวัดบุปผาราม[๓] แต่ชาวเมืองเรียกกันเป็นสามัญว่า วัดสวนดอก

ทั้งนี้เนื่องจากพระเจ้ากือนามีพระราชศรัทธาในพระพุทธศาสนาลังกาวงศ์ ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นพระพุทธศาสนาที่บริสุทธิ์เพราะมีการทำสังฆกรรมถูกต้องมาแต่สมัยโบราณ จึงมีพระประสงค์จะรับพระพุทธศาสนาลังกาวงศ์และพระภิกษุฝ่ายอรัญญวาสีซึ่งมีความรอบรู้เคร่งครัดให้เข้ามาอยู่ในเมืองเชียงใหม่ ขณะนั้นได้มีพระภิกษุจำนวนหนึ่งรวมทั้งพระสุมนเถระซึ่งได้ไปบวชเรียนอยู่ในสำนักของพระอุทุมพรมหาสวามีที่เมืองพันหรือเมืองเมาะตะมะ แล้วกลับมาเผยแพร่อยู่ที่เมืองสุโขทัย พระเจ้ากือนาจึงได้ทรงอาราธนาพระสุมนเถระมาจากเมืองสุโขทัย ซึ่งพระสุมนเถระก็ได้เดินทางมาพร้อมกับอัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุมาด้วย

ต่อมาเมื่อพระเจ้ากือนาทรงสร้างวัดบุปผารามเสร็จเรียบร้อยแล้ว จึงได้อาราธนาพระสุมนเถระให้มาจำพรรษาอยู่ในเมืองเชียงใหม่ พระสุมนเถระนั้นได้มีบทบาทอย่างสำคัญในการวางรากฐานพระพุทธศาสนาลังกาวงศ์ในเมืองเชียงใหม่ และวัดบุปผารามหรือวัดสวนดอกก็มีความสำคัญในฐานะที่เป็นศูนย์กลางของพระพุทธศาสนาลังกาวงศ์สายรามัญหรือที่เรียกว่านิกาย

---

[๓] **ชินกาลมาลีปกรณ์**, หน้า ๑๐๕.

วัดสวนดอกเนื่องจากพระเจ้ากือนาได้สนับสนุนให้พระภิกษุจากเมืองต่าง ๆ ในล้านนา เช่น เชียงแสน เชียงตุง ฯลฯ เดินทางเข้ามาศึกษาพระพุทธศาสนาที่วัดบุปผารามแห่งนี้ ดังนั้นเมืองเชียงใหม่จึงได้กลายมาเป็นศูนย์กลางของการศึกษาพระปริยัติธรรมและพระธรรมวินัยแทนที่เมืองหริภุญไชยในเวลาต่อมา การเดินทางเข้ามาของพระสุมนเถระนั้นมิได้นำเอาพระพุทธศาสนาลังกาวงศ์เข้ามาเท่านั้นแต่ยังได้นำเอาแบบแผนทางศิลปกรรม สถาปัตยกรรม และรูปแบบของตัวอักษรของสุโขทัยเข้ามาสู่ดินแดนล้านนาอีกด้วย ซึ่งศิลปะสุโขทัยเหล่านี้ได้มีอิทธิพลต่องานศิลปะสถาปัตยกรรมของล้านนาในเวลาต่อมาเป็นอย่างมาก

เวียงสวนดอกและพระบรมธาตุเจดีย์

บริเวณที่ตั้งวัดสวนดอกหรือวัดบุปผารามมีร่องรอยของคูน้ำคันดินที่มีลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ขนาดกว้างและยาวด้านละ ๕๗๐ เมตรล้อมรอบ โดยมีพระบรมธาตุเจดีย์วัดสวนดอกตั้งอยู่เป็นศูนย์กลางตามคติของมหาธาตุกลางเมือง ซึ่งเป็นวัฒนธรรมเขมรที่ตกทอดอยู่ที่สุโขทัยร่องรอยของคูน้ำคันดินที่ปรากฏจะมีลักษณะคล้ายคลึงกับปราการกำแพงเมืองดังนั้นชาวเมืองจึงเรียกร่องรอยดังกล่าวนี้ว่า เวียงสวนดอก

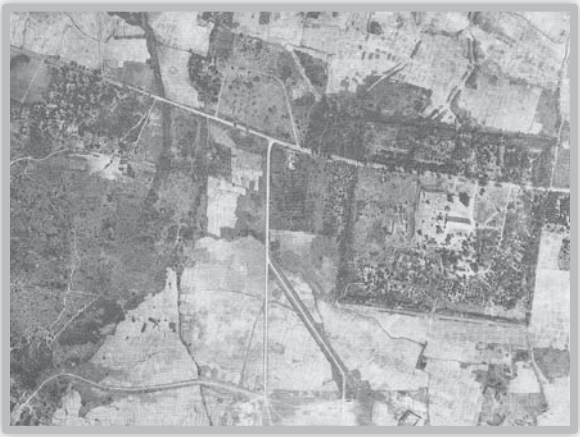

ภาพถ่ายทางอากาศเวียงสวนดอก เมืองเชียงใหม่

มีเรื่องราวปรากฏในตำนานบางฉบับที่เขียนขึ้นในชั้นหลังได้อธิบายความไว้ว่า เวียงสวนดอกนั้นเดิมทีเป็นเมืองโบราณของพวกลัวะซึ่งเป็นกลุ่มชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่แห่งนี้มาก่อนสร้างเมืองเชียงใหม่ โดยข้อเท็จจริงแล้วร่องรอยของคูน้ำคันดินดังกล่าวนั้นเป็นเพียงขอบเขตทางศาสนาที่เป็นอุทกเขปสีมาหรือเขตน้ำแทนสีมาตามคติของพระพุทธศาสนาลังกาวงศ์ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวัดบุปผาราม ลักษณะของการสร้างวัดในแบบแผนดังกล่าวนี้จะมีตัวอย่างให้เห็นเป็นอันมากในเมืองสุโขทัย เพียงแต่ว่าวัดต่าง ๆ ในเมืองสุโขทัยมิได้มีคูน้ำที่กว้างและคันดินที่พูนสูงมากจนทำให้ดูเหมือนเป็นปราการหรือกำแพงเมืองเช่นที่วัดบุปผาราม ด้วยเหตุนี้คูน้ำคันดินที่ล้อมรอบวัดสวนดอกหรือที่เรียกว่าเวียงสวนดอกนี้จึงไม่ใช่ร่องรอยของเมืองโบราณแต่เป็นร่องรอยที่ได้รับการก่อสร้างขึ้นในช่วงเวลาเดียวกับวัดบุปผารามนั่นเอง

ภาพเก่าพระบรมธาตุเจดีย์ วัดสวนดอก

ภาพลายเส้นพระธาตุเจดีย์ วัดสวนดอก เมืองเชียงใหม่

ในบริเวณจุดศูนย์กลางของวัดบุปผารามหรือวัดสวนดอกมีพระเจดีย์ประธานทรงระฆังกลมขนาดใหญ่ ตั้งอยู่บนฐานประทักษิณสี่เหลี่ยมสูงมีซุ้มประตูทางขึ้นทั้งสี่ด้านพระเจดีย์ดังกล่าวตามตำนานกล่าวว่า พระเจ้ากือนาได้โปรดให้

สร้างขึ้นใน พ.ศ.๑๙๑๖ เพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ซึ่งพระสุมนเถระได้อัญเชิญมาจากเมืองสุโขทัย แต่เดิมด้านหน้าพระบรมธาตุเจดีย์ดังกล่าวเคยมีเจดีย์ทรงดอกบัวตูมอันเป็นเจดีย์ที่มีเฉพาะในแคว้นสุโขทัยตั้งอยู่ การปรากฏเจดีย์ทรงดอกบัวตูมดังกล่าวเป็นสิ่งยืนยันถึงความสัมพันธ์กันทั้งในทางการเมือง การพระศาสนา และศิลปวัฒนธรรมระหว่างเมืองเชียงใหม่กับเมืองสุโขทัยได้เป็นอย่างดี แต่เป็นที่น่าเสียดายว่าได้ถูกรื้อลงไปแล้วและพระบรมธาตุเจดีย์ประธานองค์นี้ได้รับการซ่อมแซมครั้งใหญ่ในสมัยครูบาศรีวิชัย เมื่อราว พ.ศ.๒๔๗๔ แต่รูปทรงไม่เปลี่ยนแปลงไปมากนัก

พระธาตุเจดีย์วัดสวนดอกมีลักษณะเป็นพระเจดีย์ที่ตั้งอยู่บนฐานประทักษิณสี่เหลี่ยมสูงและมีซุ้มประตูอยู่ทั้งสี่ทิศรูปแบบของพระธาตุเจดีย์วัดสวนดอกนี้ได้รับอิทธิพลจากเจดีย์รูปแบบหนึ่งในศิลปะพม่าแบบพุกาม ซึ่งลักษณะใกล้เคียงกับพระสถูปฉปัฏ เป็นเจดีย์ทรงระฆังแบบลังกาที่พระมหาเถระฉปัฏสร้างขึ้นที่เมืองพุกามครั้งรัชสมัยของพระเจ้านรปติสินธุ ซึ่งครองราชย์อยู่ในปี พ.ศ.๑๗๑๗-๑๗๕๒ ทั้งนี้คงเนื่องจากพระสุมนเถระได้เคยไปบวชเรียนในนิกายอรัญญวาสีที่สำนักของพระอุทุมพรบุบผามหาสวามีที่เมืองพันหรือเมาะตะมะจึงได้นำเอาแบบแผนของของเจดีย์แบบมอญที่แพร่หลายอยู่ที่เมืองพุกามมาสร้างพระธาตุเจดีย์วัดสวนดอก[๔]

เดิมทีรูปแบบของพระธาตุเจดีย์วัดสวนดอกแห่งนี้เป็นเจดีย์ทรงระฆังกลมแบบช้างล้อม ซึ่งที่ฐานประทักษิณด้านล่างโดยรอบขององค์พระธาตุเจดีย์จะมีช้างปูนปั้นขนาดใหญ่ประดับอยู่โดยรอบทั้งนี้ปรากฏหลักฐานในภาพถ่ายเก่าก่อน พ.ศ.๒๔๖๘[๕] และภาพลายเส้นในหนังสือ Temples and Elephants

---

[๔] สุรพล ดำริห์กุล, **เจดีย์ช้างล้อมกับประวัติศาสตร์บ้านเมืองและพระพุทธศาสนาลังกาวงศ์ในประเทศไทย**. (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๔) หน้า ๒๑๒-๒๒๑.

[๕] G Coedes, **Documents sur L' Histoire du Laos Occidental**, (Hanoi : Etreme-Orient, 1925) pl V.

ของ คาร์ล บ็อค ที่เดินทางมาประเทศไทยและเชียงใหม่ใน พ.ศ.๒๔๒๔[๖] ได้แสดงให้เห็นว่ามีช้างปูนปั้นยืนโผล่ออกมาครึ่งตัวประดับโดยรอบฐานล่างอย่างชัดเจน[๗] แต่เนื่องจากการบูรณะครั้งใหญ่โดยครูบาศรีวิชัย เมื่อ พ.ศ.๒๔๗๔ ทำให้ช้างปูนปั้นเหล่านั้นสูญหายไปหมด

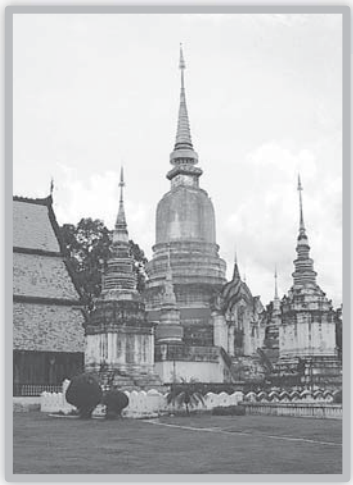

พระบรมธาตุเจดีย์วัดสวนดอก เมืองเชียงใหม่

พระบรมธาตุเจดีย์วัดสวนดอก ถือเป็นพระธาตุเจดีย์แห่งแรกที่สร้างขึ้นตามคติพระมหาธาตุกลางเมืองและรูปแบบของเจดีย์ประธานของพระบรมธาตุเจดีย์วัดสวนดอกเมืองเชียงใหม่ก็มีความสำคัญเพราะถือเป็นเจดีย์ทรงระฆังแบบลังกาแห่งแรก ๆ ที่ปรากฏในล้านนา และเป็นต้นแบบของเจดีย์ทรงกลมหรือทรงระฆังแบบล้านนาในเวลาต่อมา

พระธาตุเจดีย์หลวงเมืองเชียงใหม่

คติมหาธาตุกลางเมืองที่เข้ามาสู่ล้านนาที่เมืองเชียงใหม่ทำให้ปรากฏพระบรมธาตุเจดีย์วัดสวนดอกขึ้นเป็นครั้งแรกในตอนต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๐ ต่อมาได้มีการสร้างพระมหาธาตุเจดีย์ตามคติพระมหาธาตุกลางเมืองขึ้นอีกที่กลางเวียงเชียงใหม่ในกลางพุทธศตวรรษที่ ๒๐ คือ พระธาตุเจดีย์หลวงหรือ โชติอาราม

---

[๖] เสถียร พันธรังษี และ อัมพร ทีขะระ **ท้องถิ่นสยามยุคพระพุทธเจ้าหลวง** เรียบเรียงจาก Temples and elephants by Carl Bock ศิลปวัฒนธรรมฉบับพิเศษ พิมพ์ครั้งที่ ๓ (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ศิลปวัฒนธรรม ๒๕๒๙) หน้า ๑๑๒.

[๗] เจดีย์ช้างล้อมเป็นรูปแบบของเจดีย์ที่ได้รับอิทธิพลด้านรูปแบบมาจากสถูปรุวันเวลิ (Ruvanweli) ณ เมืองอนุราธปุระ อันเป็นพระเจดีย์ที่ศักดิ์สิทธิ์แห่งหนึ่งในเกาะลังกา ดังนั้นเจดีย์ช้างล้อมจึงเป็นสัญลักษณ์ของพระพุทธศาสนาลังกาวงศ์ และการสร้างเจดีย์แบบช้างล้อม จึงเป็นการประกาศแสดงสัญลักษณ์และความถูกต้องชอบธรรมของการเป็นตัวแทนของพระพุทธศาสนาลังกาวงศ์.

วัดเจดีย์หลวงเป็นวัดสำคัญวัดหนึ่งของเมืองเชียงใหม่ที่ตั้งอยู่เกือบกลางเมืองโบราณเชียงใหม่รูปสี่เหลี่ยม ประวัติความเป็นมาของวัดแห่งนี้ปรากฏในเอกสารต่าง ๆ ค่อนข้างสมบูรณ์โดยกล่าวสอดคล้องกันว่าพระเจ้าแสนเมืองมา ซึ่งครองราชย์อยู่ในครึ่งแรกของพุทธศตวรรษที่ ๒๐ ได้สร้างพระธาตุเจดีย์เพื่ออุทิศบุญกุศลให้แก่พระเจ้ากือนาพระราชบิดา แต่การก่อสร้างยังไม่แล้วเสร็จ พระเจ้าแสนเมืองมาเสด็จสวรรคตใน พ.ศ.๑๙๕๐ พระนางติโลกจุฑาราชเทวี ผู้เป็นพระมเหสีของพระเจ้าแสนเมืองมา ได้สืบต่อเจตนารมณ์และรับช่วงงานสร้างพระเจดีย์ด้วยพระองค์เองใช้เวลาในการก่อสร้าง ๕ ปี จึงแล้วเสร็จ

พระธาตุเจดีย์ที่สร้างตั้งอยู่ท่ามกลางเวียงมีลักษณะสูง ๓๙ วาประดับด้วยโขงประตูทั้งสี่ด้านมีพระพุทธรูปปูนปั้นประทับนั่งในโขงทั้งสี่ด้านมีรูปนาคปั้นเต็มตัวและหัวรวม ๕ หัวรูปปั้นราชสีห์ ๔ ตัวตั้งอยู่ตรงสี่แจ่ง (มุม) ทั้งสี่มหาเจดีย์นั้นปรากฏแก่ตาคนทั้งหลายอันอยู่ทั้ง ๔ ทิศ ๘ ทิศที่ไกลและใกล้ ๕ พันวา ๖ พันวาก็มองเห็นอย่างชัดเจน[๕]

ภาพพระธาตุเจดีย์หลวงก่อนได้รับการบูรณะ

[๕] สงวน โชติสุขรัตน์ "ตำนานวัดเจดีย์หลวงในเมืองนพบุรีนครเชียงใหม่" **ประชุมตำนานลานนาไทย เล่ม ๒** (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อักษรบริการ, ๒๕๑๕).

พระธาตุเจดีย์หลวงเมืองเชียงใหม่ในปัจจุบัน

อย่างไรก็ตามพระเจดีย์หลวงที่ปรากฏในปัจจุบันนี้จะเป็นพระเจดีย์ที่พระเจ้าติโลกราชได้โปรดฯให้ก่อสร้างขึ้นใน พ.ศ.๒๐๒๑ โดยขยายให้ใหญ่กว่าเดิมครอบทับพระเจดีย์ที่พระนางติโลกจุฑาราชเทวีได้สร้างนั้นเพื่อให้เป็นมหาเจดีย์ตั้งอยู่เป็นศูนย์กลางของเมืองหรือศูนย์กลางจักรวาลนัยว่าเพื่อเสริมส่งบารมีความเป็นพระมหาจักรพรรดิราชของพระเจ้าติโลกราช ต่อมาเกิดแผ่นดินไหวครั้งใหญ่ใน พ.ศ.๒๐๘๘ ครั้งรัชสมัยพระนางเจ้ามหาเทวีจิรประภา ทำให้ยอดพระเจดีย์หลวงหักพังทลายลงมาและในระหว่าง พ.ศ.๒๕๓๓-๒๕๓๕

กรมศิลปากรได้ทำการบูรณะพระเจดีย์หลวงครั้งใหญ่การบูรณะครั้งนั้นทำให้พระเจดีย์หลวงมีสภาพดังปรากฏในปัจจุบัน

หลังจากนั้นการสร้างพระธาตุเจดีย์ตามคติมหาธาตุกลางเมืองก็ไม่ปรากฏอีกเลยในล้านนา นอกจากการสร้างวัดสำคัญที่มีคติคล้ายคลึงกับวัดพระศรีรัตนมหาธาตุหรือวัดมหาธาตุขึ้นไว้กลางเมืองเช่นกันในสมัยล้านนายุคฟื้นฟูหรือรัตนโกสินทร์ตอนต้น เพียงแต่วัดที่สร้างขึ้นเหล่านี้อาจจะมีชื่อเรียกที่แตกต่างออกไป เช่น เมืองนครลำปางที่สร้างขึ้นใหม่บนฝั่งตะวันออกของแม่น้ำวังในสมัยรัตนโกสินทร์จะปรากฏมีการสร้างวัดหลวงกลางเวียงซึ่งปัจจุบันเปลี่ยนชื่อเป็นวัดบุญวาทย์วิหาร และเมืองเชียงรายที่สร้างขึ้นใหม่ในสมัยรัตนโกสินทร์ คือวัดกลางเวียงถูกสร้างขึ้นโดยมีพระเจดีย์ทำหน้าที่เป็นสะดือเมืองที่เมืองพะเยาวัดสำคัญที่ได้รับการฟื้นฟูขึ้นใหม่ในสมัยรัตนโกสินทร์คือวัดหลวงราชสัณฐานตั้งอยู่กลางเวียง ซึ่งมีพระธาตุเจดีย์องค์ใหญ่ทำหน้าที่เป็นพระมหาธาตุของเมืองอาจเป็นคตินิยมที่ได้รับมาจากกรุงเทพฯ ในระยะหลัง

(๓). คติพระธาตุเจดีย์บนยอดดอย

คติการสร้างพระธาตุเจดีย์บนยอดดอยนั้นเป็นวัฒนธรรมและคติความเชื่อของมอญหรือพม่า ที่พระสุมนเถระ ซึ่งเคยไปบวชแปลงและเรียนในสำนักพระพุทธศาสนาลังกาวงศ์ที่เมืองพันหรือเมาะตะมะได้นำเข้ามา ทั้งนี้มีเรื่องราวปรากฏในตำนานว่า เมื่อพระสุมนเถระได้เดินทางจากเมืองสุโขทัยมาสู่เมืองเชียงใหม่ตามคำอาราธนาของพระยากือนานั้นได้อัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุจำนวนสององค์ ซึ่งขุดพบในเจดีย์ร้างที่เมืองปางจามาถวายพระเจ้ากือนาด้วยพระบรมธาตุองค์หนึ่งพระเจ้ากือนาได้โปรดฯ ให้บรรจุไว้ในพระบรมธาตุเจดีย์ในวัดบุปผารามหรือวัดสวนดอก ส่วนพระบรมสารีริกธาตุอีกองค์หนึ่งเมื่อจะแสวงหาที่อันสมควรเพื่อประดิษฐานนั้น ได้อัญเชิญผอบพระบรมสารีริกธาตุขึ้นสถิตเหนือพระคชาธารอธิษฐานเสี่ยงช้างพระที่นั่งปล่อยไป ช้างทรงพระบรมธาตุได้บ่ายหน้าไปสู่ยอดดอยสุเทพและหยุดหมอบบนยอดดอยแห่งหนึ่ง เมื่ออัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุลงจากหลังช้างช้างก็สิ้นชีวิต พระยากือนาจึงโปรดฯ ให้สร้าง

พระเจดีย์บรรจุพระบรมสารีริกธาตุนั้นไว้ ณ จอมดอยแห่งนั้นใน พ.ศ.๑๙๒๙[๙] ซึ่งก็คือพระธาตุดอยสุเทพ

พระธาตุดอยสุเทพเมื่อแรกสร้างนั้นมีขนาดสูงเพียง ๕ วา แต่องค์พระธาตุเจดีย์ที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันนี้นั้นจะเป็นพระเจดีย์ที่ได้รับการก่อสร้างเพิ่มเติมให้ใหญ่ขึ้นเมื่อ พ.ศ.๒๐๘๑ ครั้งรัชกาลพระเมืองเกษเกล้า และต่อมาท้าวซายคำพระราชทานทองคำหนัก ๑,๗๐๐[๑๐] ตีเป็นทองจังโกติดหุ้มองค์พระบรมธาตุก็คือองค์พระธาตุเจดีย์ที่ปรากฏอยู่ในทุกวันนี้

พระธาตุดอยสุเทพ เมืองเชียงใหม่

อย่างไรก็ดีอาจมีข้อโต้แย้งว่าการปรากฏขึ้นของพระธาตุเจดีย์บนยอดดอยแห่งอื่น ๆ หลายแห่งมีเรื่องราวในตำนานว่าสร้างขึ้นก่อนพระธาตุดอยสุเทพตัวอย่างเช่น พระธาตุดอยตุง จังหวัดเชียงราย ปรากฏในตำนานว่าพระมหากัสสปเถระได้นำเอาพระบรมสารีริกธาตุ ๕๐๐ องค์ กับพระรากขวัญหรือกระดูกไหปลาร้าเบื้องซ้ายมาถวายให้พญาอชุตตราช กษัตริย์ผู้ครองเมืองโยนกเชียงแสน ซึ่งสืบเชื้อสายมาจากพระเจ้าสิงหนวัติ (ตามตำนานสิงหนวัติกุมาร) ดังนั้นพญาอชุตตราชพร้อมทั้งพระมหากัสสปเถระจึงอัญเชิญพระธาตุขึ้นบรรจุบนยอดดอยตุงในบริเวณที่ครั้งพุทธกาล พระพุทธเจ้าได้เสด็จมาประทับ ณ ยอดดอยแห่งนี้ เมื่อพญาอชุตตราชได้บรรจุพระธาตุบนดอยตุงแล้วได้พระราชทานทองคำให้แก่ปู่เจ้าลาวจกเพื่อแลกเป็นค่าที่ดินกว้างโดยรอบพระธาตุออกไป

---

[๙] พระยาประชากิจกรจักร **พงศาวดารโยนก** (พระนคร : ศิลปาบรรณาคาร, ๒๕๐๔) หน้า ๓๒๓.

[๑๐] **ตำนานพระบรมธาตุดอยสุเทพฯ** พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ นายพลตรี เจ้าแก้วนวรัฐฯ เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ ไม่ระบุสถานที่พิมพ์ พ.ศ.๒๔๘๒ หน้า ๒๐-๒๑.

ด้านละ ๓,๐๐๐ วา สำหรับเป็นคามเขตแด่องค์พระธาตุพร้อมถวายมิลักขุ ๕๐๐ ครอบครัว ให้เป็นข้าพระธาตุดูแลรักษาพระบรมธาตุด้วยส่วนพระมหากัสสปเถระได้อธิษฐานตุงทิพย์ยาว ๗,๐๐๐ วา ประดิษฐานไว้ ณ ที่แห่งนี้จึงได้ชื่อว่าพระธาตุดอยตุง

ต่อมาได้มีกษัตริย์อีกหลายพระองค์ทั้งในวงศ์สิงหนวัติ ผู้ครองเมืองโยนกเชียงแสนและกษัตริย์ที่สืบสายวงศ์ลวจักกราชหรือปู่เจ้าลาวจก ซึ่งเป็นบรรพชนของพญามังรายปฐมกษัตริย์ของอาณาจักรล้านนาและกษัตริย์ในราชวงศ์มังรายของล้านนาได้ให้การทะนุบำรุงพระธาตุดอยตุงโดยเฉพาะพระเจ้ากือนา กษัตริย์เมืองเชียงใหม่ ซึ่งในตำนานกล่าวว่า ได้ถวายที่ดินและมิลักขุ ๕๐๐ ครอบครัว พร้อมทั้งสาปแช่งผู้ที่จะมาลบล้างการกระทำของพระองค์และพระเจ้าติโลกราชทรงถวายที่ดินและข้าคนไว้บำรุงพระธาตุพร้อมทั้งโปรดให้ตั้งตำนานหรือเขียนตำนานพระธาตุดอยตุงขึ้น[๑๑]

พระธาตุดอยตุง จังหวัดเชียงราย

[๑๑] คณะกรรมการค้นคว้าวิจัยประวัติพระธาตุดอยตุง "ตำนานพระธาตุดอยตุง" **ประวัติพระธาตุดอยตุง**, (กรุงเทพฯ : มูลนิธิแม่ฟ้าหลวงและธนาคารไทยพาณิชย์จัดพิมพ์, ๒๕๓๖) หน้า ๑๐๕-๑๒๓.

ซึ่งเมื่อศึกษาในรายละเอียดแล้วเห็นว่าเป็นปรัมปราคติที่เขียนขึ้นตามความเชื่อที่ปรากฏในตำนานของล้านนาคล้ายคลึงกันที่เขียนขึ้นชั้นหลังที่มักเป็นปรัมปราคติที่อิงเรื่องราวแต่ครั้งพุทธกาลและความเชื่อของท้องถิ่น แต่หลักฐานที่เป็นรูปธรรมที่ชัดเจนจะเริ่มต้นในรัชสมัยของพระเจ้ากือนา (ตำนานหรือบันทึกเอกสารของล้านนาเก่าสุดไม่เกินพุทธศตวรรษที่ ๒๐ หรือนับตั้งแต่รัชกาลพระเจ้ากือนาเป็นต้นมา) ดังนั้นพระธาตุดอยตุงและพระธาตุแห่งอื่น ๆ จึงน่าจะสร้างขึ้นในราวพุทธศตวรรษที่ ๒๐ ตามคติพระธาตุบนยอดดอย ซึ่งเป็นคติมอญหรือพม่าที่พระสุมนเถระนำเข้ามาโดยพระเจ้ากือนาและภายหลังการปรากฏขึ้นของพระธาตุดอยสุเทพหรือในช่วงเวลาที่พระพุทธศาสนาลังกาวงศ์สายรามัญหรือสวนดอกจากเมืองเชียงใหม่เผยแผ่ไปดินแดนอื่น ๆ[๑๒]

พระธาตุจอมกิติ เมืองเชียงแสน

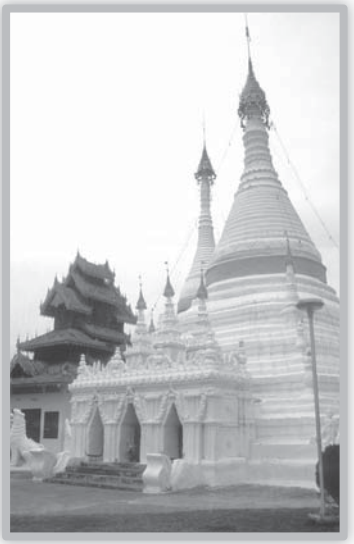

พระธาตุกองมู เมืองแม่ฮ่องสอน

[๑๒] สุรพล ดำริห์กุล, “พระธาตุดอยตุงกับวัฒนธรรมการนับถือพระธาตุในดินแดนล้านนา” **แผ่นดินล้านนา**, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เมืองโบราณ, ๒๕๓๙), หน้า ๑๗๑-๑๙๑.

ด้วยเหตุนี้พระธาตุดอยสุเทพ จึงถือได้ว่าเป็นพระธาตุเจดีย์บนยอดดอยแห่งแรกที่ปรากฏในล้านนา ซึ่งเป็นต้นแบบของพระธาตุเจดีย์บนยอดดอยที่ปรากฏแพร่หลายเป็นที่นิยมอยู่ในดินแดนล้านนาทุกวันนี้ ดังจะเห็นว่าเมืองสำคัญต่าง ๆ ของล้านนาจะปรากฏพระธาตุเจดีย์สำคัญประจำเมือง ตั้งอยู่บนยอดดอยใกล้ตัวเมือง อาทิ พระธาตุจอมกิติ เมืองเชียงแสน พระธาตุจอมทอง เมืองพะเยา พระธาตุดอยน้อย เมืองน่านพระธาตุช่อแฮ เมืองแพร่ พระธาตุม่อนพระแซ่ เมืองนครลำปาง และพระธาตุกองมู เมืองแม่ฮ่องสอน รวมทั้งพระธาตุเจดีย์ของบ้านเมืองเล็กเมืองน้อยและชุมชนต่าง ๆ ในเขตภาคเหนือตอนบนจะปรากฏมีพระธาตุเจดีย์ประดิษฐานอยู่บนยอดดอยเท่าที่ตรวจสอบรายชื่อของพระธาตุมีจำนวนถึง ๖๖ แห่ง[๑๓]

พระธาตุม่อนพระแซ่เมืองนครลำปาง

พระธาตุช่อแฮ เมืองแพร่

[๑๓] กระทรวงศึกษาธิการ กรมการศาสนา **ทำเนียบวัดพระธาตุในประเทศไทย**, เอกสารโรเนียว, ๒๕๒๓.

คติการสร้างพระธาตุเจดีย์บนยอดดอยนั้นเป็นวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เกิดขึ้นเฉพาะในเขตภาคเหนือตอนบนและแพร่หลายไปในดินแดนใกล้เคียง ซึ่งการเกิดขึ้นของคติดังกล่าวสอดคล้องกับโลกทัศน์ของคนในชุมชนล้านนาที่ให้ความสำคัญกับภูเขาในฐานะเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งเกี่ยวข้องกับเรื่องราวของบรรพชนตลอดจนความเชื่อ (การนับถือผี) ที่มีในพื้นถิ่นผสมผสานกับคตินิยมในการบูชาพระบรมสารีริกธาตุ (เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาลังกาวงศ์) รวมทั้งคติการสร้างพระธาตุเจดีย์บนยอดดอยตามธรรมเนียมของมอญหรือพม่าที่เข้ามาในต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๐ จึงทำให้การสถาปนาพระธาตุบนยอดดอย ซึ่งเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อท้องถิ่นดั้งเดิมได้รับการยอมรับกลายเป็นแบบแผนทางวัฒนธรรมของล้านนาที่นิยมสร้างพระธาตุเจดีย์ประดิษฐานบนยอดดอยอย่างแพร่หลายในเวลาต่อมา

พระพุทธศาสนาหลายระลอกที่เผยแผ่เข้ามา นับตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๓-๑๔ เป็นต้นมา ทำให้ทั้งเมืองหริภุญไชยและเมืองเชียงใหม่เป็นศูนย์กลางของพระพุทธศาสนาอยู่ในดินแดนแถบนี้และใกล้เคียงและมีผลทำให้คติความเชื่อเกี่ยวกับการสร้างพระธาตุเจดีย์สำคัญที่ปรากฏอยู่ในภาคเหนือตอนบนมีหลายรูปแบบด้วย การศึกษาเรียนรู้และทำความเข้าใจในคติความเชื่อและปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมดังกล่าว นอกจากจะทำให้เข้าใจประวัติความเป็นมาของพระพุทธศาสนาและแบบแผนของมรดกวัฒนธรรมท้องถิ่นแล้วเรื่องราวเหล่านี้ยังช่วยเติมเต็มประวัติศาสตร์ของบ้านเมืองให้มีความสมบูรณ์มากขึ้นอีกด้วย.

๖ เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ กรมการศาสนา **ทำเนียบวัดพระธาตุในประเทศไทย**, เอกสารโรเนียว, ๒๕๒๓.

คณะกรรมการค้นคว้าวิจัยประวัติพระธาตุดอยตุง “ตำนานพระธาตุดอยตุง” **ประวัติพระธาตุดอยตุง**, กรุงเทพฯ : มูลนิธิแม่ฟ้าหลวงและธนาคารไทยพาณิชย์จัดพิมพ์, ๒๕๓๖.

ตำนานพระบรมธาตุดอยสุเทพฯ, พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพนายพลตรี เจ้าแก้วนวรัฐฯ เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่, มปป. ๒๔๘๒.

พระยาประชากิจกรจักร **พงศาวดารโยนก**, พระนคร : ศิลปาบรรณาคาร, ๒๕๐๔.

พระรัตนปัญญาเถระ (ร.ต.ท.แสง มนวิทูร แปล), **ชินกาลมาลีปกรณ์**, กรมศิลปากรจัดพิมพ์, พระนคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดศิวพร, ๒๕๐๑.

ศรีศักรวัลลิโภดม, **ความหมายพระบรมธาตุในอารยธรรมสยามประเทศ**, กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เมืองโบราณ, ๒๕๓๙.

สงวน โชติสุขรัตน์ “ตำนานวัดเจดีย์หลวงในเมืองนพบุรีนครเชียงใหม่” **ประชุมตำนานลานนาไทย เล่ม ๒**, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อักษรบริการ, ๒๕๑๕.

สุรพล ดำริห์กุล, **เจดีย์ช้างล้อมกับประวัติศาสตร์บ้านเมืองและพระพุทธศาสนาลังกาวงศ์ในประเทศไทย**, กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

สุรพล ดำริห์กุล, “พระธาตุดอยตุงกับวัฒนธรรมการนับถือพระธาตุในดินแดนล้านนา” **แผ่นดินล้านนา**, กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เมืองโบราณ, ๒๕๓๙.

เสถียร พันธรังษี และ อัมพร ทีขะระ **ท้องถิ่นสยามยุคพระพุทธเจ้าหลวง** เรียบเรียงจาก Temples and elephants by Carl Bock ศิลปวัฒนธรรม ฉบับพิเศษ พิมพ์ครั้งที่ ๓, กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ศิลปวัฒนธรรม ๒๕๒๙.

G Coedes, **Documents sur L' Histoire du Laos Occidental**, Hanoi : Etreme-Orient, 1925.

เครื่องง้า เครื่องประดับอลังการ

สุพจน์ ใหม่กันทะ

⊙ บทคัดย่อ

ปัจจุบันการประดับตบแต่งร่างกายด้วยเครื่องประดับ มีความหลากหลายด้วยเหตุความจำเป็นในการดำรงชีวิต หรือเกิดจากความชอบของผู้ตกแต่ง ทำให้เครื่องประดับที่มีอยู่ทั่วไปแทบจะแยกไม่ได้ว่าเป็นของชาติพันธุ์ใดทั้งยังขาดความเข้าใจในความเป็นมาหน้าที่การใช้งาน รวมไปถึงความเหมาะสมในการประดับกายให้ถูกต้องตามกาลเทศะ

บทความเรื่องเครื่องง้า เครื่องประดับอลังการ ผู้เขียนได้รวบรวมประวัติความเป็นมาของเครื่องประดับที่มีความสำคัญตั้งแต่อดีต ประกอบด้วย เครื่องประดับศีรษะ เครื่องประดับคอ (เครื่องง้า) เครื่องประดับแขน (ม้าวแขน) เครื่องประดับนิ้ว เครื่องประดับเท้า (ว้องตีน) เครื่องประดับหู (เครื่องแง้) เครื่องประดับเอว (สายแอว) จากการศึกษาข้อมูลจากเอกสารวิชาการ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ข้อมูลที่ถูกต้องในการประดับเครื่องประดับ ตบแต่งร่างกาย อีกทั้งยังให้ทราบถึงคำเรียกชื่อของเครื่องประดับที่บรรพชนได้สร้างขึ้นนำมาซึ่งความรู้ ความเข้าใจในประวัติความเป็นมา ลักษณะรูปแบบ สีสัน ความศรัทธาที่ละเอียดอ่อนความหมายที่ให้สังคมตระหนักถึงคุณค่าของงานหัตถศิลป์อันทรงคุณค่า ควรค่าต่อการอนุรักษ์ สืบทอดความดีงามผลงานอันทรงคุณค่าไว้คู่แผ่นดินล้านนา

จากผลการศึกษาและค้นคว้าข้อมูลเครื่องง้า อลังการพบว่าในสมัยก่อนชนชั้นสูงเท่านั้นที่จะสามารถสวมใส่เครื่องประดับมีค่าได้ สามัญชนไม่สามารถแต่งกายเหมือนเจ้านายได้ ทำให้เครื่องง้า เครื่องประดับ บางตำราออกเสียงเป็นเครื่องผะดับ ไม่ได้มีการแพร่หลายสู่สามัญชน ในปัจจุบันระบบการเมืองการปกครองได้ปรับเปลี่ยนตั้งแต่รัชสมัยของสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ที่พระองค์ท่านได้ปรับเปลี่ยนการแต่งกายของข้าราชการ ทำให้เครื่องประดับได้เผยแพร่สู่ขุนนาง และสามัญชน ทุกคนสามารถสวมใส่

เครื่องประดับตามความเหมาะสมกับฐานะของตนเอง เครื่องง้าอลังการ จึงเปลี่ยนสถานภาพการใช้งานจากชนชั้นสูงสู่สามัญชน ที่เท่าเทียมกันในสิทธิการใช้ประดับร่างกาย ตามสถานภาพทางด้านความงาม การเงิน และความเหมาะสมกับสถานภาพของตนเอง แต่ยังคงคุณค่าของผลงานวิจิตรปราณีต ด้วยเหตุผลการที่เรียกชื่อเครื่องประดับตามสมัยนิยมในปัจจุบัน ทำให้คำว่า เครื่องง้าได้เลือนหายไปจากคำเรียกขาน ดังนั้นเพื่อเป็นการให้ผู้ที่สนใจในงานเครื่องประดับได้ทราบถึงแหล่งที่มาของบรรพบุรุษที่สร้างสรรค์ผลงานที่ทรงคุณค่ามีความหมายที่มา ผู้นำเสนอบทความจึงนำเสนอความสำคัญของเครื่องง้าอลังการผ่านข้อมูลที่ได้ศึกษาค้นคว้ามา

⊙ Abstract

Nowadays, many kinds of accessories are used to decorate the body in various ways due to different reasons. It can be because of the preference of the people decorating their bodies. It is difficult to distinguish the ethnic origin and historical usage of these accessories. It is also difficult to fully know and understand when to wear the accessories; what is appropriate and authentic.

This article is related to glamorous accessories. The writer has collected an important history of accessories from the past. The accessories consist of accessories for head, neck, arms, fingers, foot, ears, and waist. Academic documents have been studied in order to provide accurate information about them. It also provides original names of the accessories called by the ancestors leading to more knowledge and further understanding of history. Furthermore, the combination of the accessories, colors, the faith, and the meaning to the society is to be more aware of the value of handcraft work which should be preserved and inherited for the next generation.

According to studies and discoveries, it has been found that in the past only the royal family members could wear accessories. Ordinary people could not wear accessories as they could not dress up like the royal family. However, Phra Bat SomdetPhraPoraminthraMahaChulalongkorn changed the uniform of government officers. Consequently, the use of accessories becamewidespread to both noble and ordinary people. Everyone could now wear accessories according to theappropriability

and their status. At this time, everybody had anequal right to decorate their body with accessories according to the appropriability and their social status. However, the value and the elaboration of the accessories still remain. As time has passed, the word Kreng Nga which means accessories has faded. Therefore, the presenter of this article would like to present the significance of the Kreng Nga by collecting information from the studies, discoveries for those interested in the origin of this creative work of our ancestors.

⊙ บทนำ

เครื่องง้าหรือเครื่องประดับของสตรีชั้นสูง มีความหมายว่าสร้อยคอ และมักใช้คู่กับคำว่า เครื่องแง้ หมายถึงเครื่องประดับหู มีความประณีตสวยงาม แตกต่างกันหลากหลายรูปแบบ คำว่าเครื่องง้าจะถูกลืมในปัจจุบันเพราะไม่ได้ใช้คำนี้แล้ว ซึ่งใช้คำว่าเครื่องประดับแทนผู้เขียนมีความคิดเห็นว่ารากของวัฒนธรรมการแต่งกายของชาวล้านนา หมายรวมถึงการใช้เครื่องประดับนั้นควรค่าต่อการอนุรักษ์ รักษาสิ่งดีสิ่งงามที่บรรพชนสร้างสรรค์มาให้

ดังนั้นผู้เขียนจึงค้นคว้าหาข้อมูลของการใช้เครื่องประดับของผู้หญิงในสมัยล้านนามีรูปแบบที่มีความสวยงาม มีคุณค่าแห่งความหมายหน้าที่ลักษณะการใช้งาน นำเสนอเป็นบทความที่มีเนื้อหาที่ทำความเข้าใจได้ไม่ยาก และยังมีประโยชน์ต่อผู้ที่สนใจหลงใหล ในงานเครื่องประดับการตกแต่งเครื่องประดับกาย ถ้ารู้ถึงความเหมาะสมหน้าที่การใช้งานจะทำให้ ผู้แต่งมีเสน่ห์แห่งความพอดีสวยงามลงตัว แต่ถ้าหากสวมใส่แล้วดูเยอะ รูปลักษณ์การมองก็จะเปลี่ยนไปอาจถูกมองเป็นคนเสียจริต ใส่โดยไม่ทราบที่มาที่ไปของผลงาน

ในโอกาสนี้จึงนำเสนอบทความเรื่องเครื่องง้าอลังการ ที่มีเนื้อหาที่มาของเครื่องประดับเรียบเรียงจากประสบการณ์ ที่เกี่ยวข้องกับงานเครื่องประดับจากสารานุกรมฉบับเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาสยามบรมราชกุมารี หนังสือคัวหย้องของงามแม่ญิงล้านนาของท่านอาจารย์วิลักษณ์ ศรีป่าซาง หนังสือภูษาอาภรณ์ฟ้อนผีของท่านอาจารย์มาณพ มานะแซม อีกทั้งข้อมูลทางบทสัมภาษณ์ คุณอุไรวรรณ จิโนรส ร้านวัวลายศิลป์

ผู้เขียนหวังว่าบทความเรื่องเครื่องง้าอลังการ จะเป็นประโยชน์ ต่อทุกท่านที่สนใจในงานเครื่องประดับมีความเข้าใจในศิลปวัฒนธรรมการใช้งานเครื่องประดับอย่างถูกต้องเหมาะสม

การประดับเครื่องง้าในจิตรกรรมฝาผนัง
ที่มา : หนังสือสารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคเหนือ จิตรกรรมวัดพระสิงห์

เมื่อกล่าวคำว่า “เครื่องง้า” หลายคนไม่รู้จักว่าหมายถึงอะไร เป็นคำประกอบด้วย ๒ คำ คือ “เครื่อง” แปลว่าเครื่องประดับ และ “ง้า” แปลว่าคอ โดยความแล้วหมายถึงเครื่องประดับที่คอ คู่กับเครื่อง “แง้” หมายถึงเครื่องประดับหู เครื่องง้าหมายรวมความหมายแล้วหมายถึงเครื่องประดับสุภาพสตรีชั้นสูง ได้แก่ แม่นางเมือง พระราชธิดา ภาคิไนยของพ่อเมือง แม่เมือง ตลอดจนพระสนมของเจ้านาย ในวังหลวงหรือคุ้มหลวง หอคำ (สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ คำ-เจ้า ๒๕๔๒) เครื่องง้าประกอบไปด้วย

๑. ปิ่นปักผม มีลักษณะปลายแหลม เหมือนเข็มเล่มใหญ่ ด้านโคนมักจะตกแต่งเป็นรูปต่าง ๆ เช่นดอกไม้ พุ่มไม้ ทำด้วยโลหะ เงิน ทองคำ ประดับเพชร อัญมณีให้มีความสวยงาม

๒. ม้าวแขน ใช้สำหรับผูกแขนด้านบน มักปรากฏกับแหวนว่า “ม้าวใส่แขนแหวนใส่ก้อย”

๓. ว้องมือ หรือกำไลข้อมือ ใช้สำหรับคล้องมือ มีทั้งเงิน นาค ทองคำ

๔. เกี้ยวเกล้าใช้ในกรณีเกล้ามวยผมป้องกันไม่ให้ผมหลุดออกง่าย ทำด้วยทองคำบางทีประดับเพชร พลอย เส้นแบนบ้าง กลมบ้าง ท้องปลิงบ้าง แล้วแต่ช่างผู้ทำเมื่อเกล้ามวยผมแล้วมักนำปิ่นมาปัก

๕. ลานหู คือทองคำที่ตีเป็นแผ่นบางขนาดเท่าใบลานผู้ใช้จะนำมาม้วนแล้วนำไปสอดเข้ารูหูที่เจาะไว้สำหรับผู้ที่ไม่นิยมใช้ลานหู อาจใช้ท่อหูแทน ท่อหูจะทำด้วยทองคำม้วนให้เป็นรูปทรงกระบอกขนาดข้อบนของนิ้วก้อย มีลวดลายประดับด้านหัวท้าย เรียกรวมๆ ว่า “ท่อท้างลานหู” แปลว่าเครื่องประดับหู

๖. แหวน และ ปอบมือ

๖.๑ แหวน คือ เครื่องประดับนิ้ว ทำด้วยทองคำ หัวแหวนประดับเพชรพลอย หรือของมีค่าอย่างอื่น

๖.๒ ปอบมือเป็นเครื่องประดับนิ้ว เพียงแต่ทำเป็นห่วงสวมมือเหมือนแหวนแต่ไม่มีหัวแหวนประดับ

๗. ว้องตีน หรือกำไลประดับข้อเท้า

๘. สายกะล้อง หรือ สังวาล ใช้คล้องคอเฉียงอกหรือ “สะหว้ายแหล้ง”

๙. สายคอ คือสร้อยที่ทำขึ้นเพื่อประดับคอ

๑๐. สายแอว สายอิ้ว ต้ายแอว ต้าย ปอบแอว คือ เข็มขัด

เครื่องง้า ซึ่งเป็นเครื่องประดับของสตรีชั้นสูงจะต้องมีครบทุกชิ้น ส่วนสตรีธรรมดาซึ่งเป็นลูกสะคร่วย หรือเศรษฐี อาจจะมีไม่ครบทุกอย่างเพราะในสมัยโบราณจะแต่งกายเลียนแบบเจ้านายไม่ได้ จะมีเพียงคนละอย่างสองอย่าง และส่วนใหญ่จะทำด้วยโลหะเงิน เช่นกำไลที่ทำด้วยเงินจะเป็นที่นิยมของราษฎรสามัญ ปีไหนข้าวยากหมากแพงไม่มีข้าวกินก็มักจะนำเงินไปขายเพื่อนำมาเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง หรือไม่ก็นำเครื่องตกแต่งไปแลกข้าวจึงมีค่าวฮ่ำ ปี ๒๔๕๖ เล่าว่าเกิดดาวควัน หรือ ดาวหางทำให้บ้านเมืองแห้งแล้ง ชาวบ้านชาวเมืองต้องนำเครื่องประดับไปขายแลกข้าว

การแต่งกายในล้านนา วิลักษณ์ ศรีป่าซาง (๒๕๔๗) ได้กล่าวว่า อาณาจักรล้านนาเกิดขึ้น ราวศตวรรษที่ ๑๙ โดยมีพระญามังรายเป็นผู้ก่อตั้ง ดินแดนแห่งขุนเขาป่าไม้ดงหนา ป่าคาดงกว้าง เป็นถิ่นอาศัยของผู้คนหลากหลาย ชาติพันธุ์ไม่ว่าจะเป็น ไทยวน ไทลื้อ (ไทยอง) ก่อนจะอพยพเคลื่อนย้ายลงมา อีกตอนหลังตามหลักฐานที่ปรากฏในสมัยพระเจ้ากาวิละ ยุคเก็บผักใส่ซ้า เก็บข้า ใส่เมือง (ราวยุครัตนโกสินทร์ตอนต้น)

คนล้านนามีความคล้ายคลึงกันทั้งรูปร่างหน้าตา และจารีตประเพณี นิยม มีภาษาพูด ที่เรียกว่า อู้กำเมือง การแต่งกายอย่างล้านนาหรือ ที่เรียกขาน กันว่าการแต่งกายชุดพื้นเมือง เพื่อแสดงออกถึง ความเป็นเอกลักษณ์ของคน ในพื้นถิ่น การใช้เครื่องประดับตกแต่งร่างกายถือว่าเป็นเสน่ห์มีความพิถีพิถัน ตั้งแต่เครื่องประดับศีรษะ เครื่องประดับคอ เครื่องประดับหู เครื่องประดับแขน ตลอดจนมือและข้อเท้าดังจะเห็นข้อมูลสนับสนุนจากวิถีชีวิตบนภาพจิตรกรรม ฝาผนังตามวัดวาอารามและสถานที่สำคัญที่มีการบันทึกไว้

จิตรกรรมฝาผนังวัดหนองบัว อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน น่านแสดงถึงการเกล้ามวยผม
ที่มา : ครัวหย้องของงาม แม่ญิงล้านนา

ดังภาพผู้หญิงหรือแม่ญิงตามภาษาถิ่น กับการแต่งหย้องของงาม เช่น จิตรกรรมฝาผนังที่วัดหนองบัว จังหวัดน่านที่เล่าเรื่องของจันทคาธ หรือจั๋นต๊ะคาปูจี่ ตอนนางพรหมจารีออกศึก ลักษณะการแต่งกายจะมวยผม หรือเกล้าวิดว้อง คือมวยผมทรงสูงแล้วดึงปอยผมขึ้นมา เป็นว้อง (เป็นวง) หรือเป็นห่วงอยู่ตรงกลางมวย ประดับด้วยเครื่องประดับ ปิ่นปักผม มีความคล้ายคลึงกับศิลปะของเพื่อนบ้านคือเมืองหลวงพระบาง และเวียงจันทน์ที่ประดับเครื่องบนศีรษะเป็นเม็ดโลหะร้อยเรียงเป็นเส้นสายประดับรอบมวยผมติดดอกไม้เพียงนิดพองามสมค่า ดอกไม้จะมีความหอม ประกอบกับเส้นผมที่ดำขลับ ดอกไม้ตามฤดูกาลแสดงถึงวิถีแห่งความพอเพียงและเพียงพอต่อวิถีชีวิต

การเกล้ามวยปักปิ่นและแซมด้วยดอกไม้บูชา
ที่มา : ศักดิ์นรินทร์ ชาวงิ้ว

ดอกไม้ทุกช่อทุกชนิดเมื่อถึงฤดูเบ่งบาน เช่นดอกเก็ดตะหวา (ดอกพุด) ดอกมะลิ ดอกสะบันงา (กระดังงา) ดอกจำปี ดอกจำปา ดอกส้มโอ ดอกตะล่อม (บานไม่รู้โรย) ก่อนที่แม่อุ้ยจะไปวัดฟังธรรมจะต้องแต่งตัวด้วยเสื้อผ้าที่จัดเตรียม

เป็นพิเศษ บรรจงมวยผมปักปิ่น รูปแบบปิ่นตามความนิยม ท่านจะเก็บดอกไม้ดอกใหม่มาเหน็บใส่เกล้าเกศา ท่านจะกล่าวคำขอสูมาดอกไม้ แล้วค่อยเด็ดงานบุญงานดีงามเปรียบเหมือนได้เข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้าที่มีชีวิตจะกระทำด้วยความตั้งใจ ประกอบกับความเชื่อในการบูชาขวัญ ๓๒ ขวัญซึ่งชาวล้านนาถือว่าศีรษะเป็นของสูง และเป็นศูนย์รวมแห่งขวัญ หรือความเป็นสิริมงคลของร่างกายอีกทั้งในสังคมไทย ทุกภาคถือว่าขวัญเป็นธรรมชาติอย่างหนึ่ง สิงสถิตอยู่ในร่างกายของคนและสัตว์ อาจารย์มณี พยอมยงค์ ได้กล่าวว่าขวัญเป็นธรรมชาติ เบา มาง่ายไปง่ายและสะดุ้งหวาดผวา ตกอกตกใจ ขวัญจะหนีออกจากร่าง ขวัญหาย ขวัญหนีดีฝ่อ ขวัญดีอายุมั่นขวัญยืน เหล่านี้ล้วนแต่เป็นเครื่องบอกทางร้ายและดี ใส่ใจ อีกทั้งเป็นการแสดงความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาอย่างแยบยลลึกซึ้ง (มานพ มานะแซม, ๒๕๕๔ : ๙๑)

การมวยผม ปักปิ่นประดับดอกไม้ไหว
ที่มา : หนังสือครัวหย้องของงาม วิลักษณ์ ศรีป่าซาง

ปิ่นแม่แจ่ม
ที่มา : หนังสือครัวหย้องของงาม วิลักษณ์ ศรีป่าซาง

ปิ่นแม่แจ่มบ้านทัพ
ที่มา : ศักดิ์นรินทร์ ชาวงิ้ว

เครื่องประดับคอ มีคำเรียกอีกหลายคำ สร้อยคอ สายคอ หรือ สร้อย หมายถึงเครื่องประดับที่ใช้สวมคอ ห้อยค้างอยู่ที่ลำคอ มีตะขอเกี่ยวกับห่วงอีกด้านหนึ่ง (วิลักษณ์ ศรีป่าซาง, ๒๕๔๗)

สร้อยคอ หรือสายคอ
ที่มา : หนังสือครัวหย้องของงาม วิลักษณ์ ศรีป่าซาง

เครื่องประดับหู หรือด๊อกหู ลานหู หมายถึงเครื่องประดับตกแต่งใบหู ในสมัยก่อนผู้ที่ไม่มีเงินทองจะใช้ใบลานจารึกชื่อสกุลของตนไว้ในใบลานเพื่อกันลืมชื่อและวันเดือนปีเกิด ท่านอาจารย์ วิลักษณ์ ศรีป่าซางได้กล่าวว่า พี่น้องชาวไทใหญ่เรียกจี้หูว่า *ปี่หู* คนไทยวน ไทยอง เรียกว่า *ด็อกหู* หรืออาจเป็นคำเดียวกันกับดอกหู และอาจรวมถึงการเอาดอกไม้มาเสียบไว้ที่ติ่งหูให้งดงาม อีกอย่างหนึ่งใช้แผ่นใบลาน แผ่นเงิน หรือทองคำมาม้วน ๆ แล้วยัดใส่เพื่อให้ติ่งหูขยายกว้างออก เรียกว่าลานหู อีกทั้งยังมีคำอื่น ๆ ที่ใช้เรียกเช่น ตุ้มหู ท่อต๊าง ท่อต๊างลานหู หรือหน้าต้าง หละก๊ด

เครื่องประดับหู หรือด๊อกหู
ที่มา : วิลักษณ์ ศรีป่าซาง

เครื่องประดับมือ หรือเรียกว่ากำไลจะต้องมีความกว้างของวงพอดีกับข้อมือ มีหลากหลายลักษณะ อย่างกำไลลงยาสี กำไลงาช้าง กำไลหยก กำไลเงิน กำไลทอง

กำไล
ที่มา : หนังสือครัวหย้องของงาม วิลักษณ์ ศรีป่าซาง

เครื่องประดับนิ้ว หมายถึง แหวนทำด้วยโลหะมีค่า ประดับอัญมณี หรือไม่ประดับอัญมณีก็ได้

แหวน
ที่มา : หนังสือครัวหย้องของงาม วิลักษณ์ ศรีป่าซาง

แหวนตามตำราว่าด้วยเครื่องถนิมพิมพาภรณ์ เรียกตามหัวแหวนว่า แหวนฝักมะขามจะฝังอัญมณีสามเม็ดหรือห้าเม็ดเรียงกันอย่างข้อฝักมะขาม แหวนฉัตร เป็นซ่อเป็นฉัตร เรียงลดหลั่นกันลงมา แหวนทรงมณฑป หรือเรือนมณฑป แหวนรังแตน แหวนเรือนแมงดา ในส่วนของม้าวใส่แขนแหวนใส่ก้อยที่มีลักษณะปรากฏตามจิตรกรรมฝาผนัง เช่น จิตรกรรมเวียงต้า

⊙ สรุป

ดังที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ สรุปให้เห็นว่าเครื่องประดับอยู่คู่กับหญิงชาวล้านนามาเนิ่นนาน และไม่มีทีท่าจะราแรงลงได้ ยิ่งนับวันจะยิ่งมีความวิจิตรและหลากหลายรูปแบบมากขึ้นเป็นเท่าทวี มีคำกล่าวของทางล้านนาประโยคหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงค่านิยมนี้ นั่นคือ “บ่ได้กิ๋น ไผบ่ต๋ามไฟส่องต๊อง บ่ได้นุ่งได้หย้องปี้น้องดูแคว่น” ยังคงมีพลังถึงปัจจุบัน และพลังนั้นยังได้ก้าวข้ามไปถึงบรรดาผู้ชาย

ก็ยังคงให้ความสำคัญถึงการประดับประดาร่างกายด้วยเครื่องประดับต่าง ๆ ด้วยเช่นกัน

เครื่องประดับ นอกจากจะให้คุณค่าที่แสดงถึงฐานะทางสังคม ที่อดีตแสดงถึงศักดิ์ทางสังคม หรือในปัจจุบันที่แสดงถึงฐานะความร่ำรวย และเป็นเปลือกนอกที่ผู้คนต่างให้ความสนใจเป็นอันดับแรก ดังนั้นหลายคนต่างขวนขวายหาเครื่องประดับต่าง ๆ มาประดับตนตัวอยู่เสมอ เพื่อให้เป็นที่สนใจของผู้คนในสังคม หรือเพื่อยกระดับฐานะทางสังคมของตนเอง

นอกจากนี้เครื่องประดับ ยังเปรียบเสมือนเครื่องมือการออมเงินประเภทหนึ่ง ที่เมื่อผู้คนได้ประกอบสัมมาอาชีพ ได้ทรัพย์ศฤงคารมา ก็ผันเงินนั้นเป็นทรัพย์สมบัติ โดยเฉพาะเครื่องประดับที่เป็นเครื่องทอง ด้วยนอกจากทองถูกหลายคนนำไปใช้เป็นไม้บรรทัดวัดระดับชองผู้คนในสังคม ดังคำกล่าวที่คุ้นหูกันมาเนิ่นนานแล้วว่า *“มีเงินนับเป็นน้อง มีทองนับเป็นพี่”* แล้ว ทองยังสามารถแปรผันกลับเป็นเงินได้อยู่ตลอดเวลา ฉะนั้น ทองและเครื่องประดับ จึงมีอำนาจในตัวของมันเองอยู่เสมอ และสืบต่อไปยังรุ่นต่อรุ่นไม่ขาดสาย

เอกสารอ้างอิง

มานพ มานะแซม, ๒๕๕๔. **ภูษาอาภรณ์ฟ้อนผี**. เชียงใหม่ : สำนักพิมพ์ซิลค์เวอร์ม.

วิลักษณ์ ศรีป่าซาง, ๒๕๔๗. **ครัวหย้องของงาม แม่ญิงล้านนา**. เชียงใหม่ : สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สุพจน์ ใหม่กันทะ. **ปิ่น...ด้วยเกล้าเหนือหัว**. ในเวียงเจ็ดลิน, ปีที่ ๒ ฉบับที่, ๒๕๕๕.

อินทร์ สุใจ. **เครื่องง้า**. ใน สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ. ๒๕๔๒. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ ธนาคารไทยพาณิชย์.

คนไท..ที่ขอบฟ้าตะวันตก

ชวนพิศ นภตาศัย

⊙ บทคัดย่อ

เมืองเมียวดี เป็นหัวเมืองตะวันออกอีกแห่งหนึ่งของพม่า ที่มีเศรษฐกิจดี เนื่องจากเป็นเมืองชายแดนที่ติดกับประเทศไทย ในชนบทรอบ ๆ เมืองเมียวดี มีชุมชนคนล้านนาอยู่หลายหมู่บ้านซึ่งยังคงดำรงชีวิตเหมือนชาวล้านนาในประเทศไทย ทั้งการใช้ภาษา อาหารการกิน ประเพณี ความเชื่อ และศิลปวัฒนธรรม ชาวล้านนาในเขตเมียวดี เรียกตัวเองว่า “คนไต” ซึ่งมีบรรพชนอพยพไปจากภาคเหนือของไทยเมื่อประมาณ ๑๐๐ ปีที่ผ่านมา

คณะวิจัย เดินทางไปจากเชียงใหม่ ๕ คน มีผู้นำทางจากแม่สอดอีก ๑ คน เดินทางเข้าไปบ้านห้วยส้าน ชุมชนคนไทยวนที่ใหญ่ที่สุดในเขตเมียวดี เพื่อร่วมวางแผนจัดงานวันชาติไท ครั้งที่ ๑๗ ที่จะมีขึ้นในเดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๖๐ คณะวิจัยมีโอกาสได้ไปร่วมงานฝังศพนายพลลุลา นายทหารชั้นผู้ใหญ่ของกองกำลังรักษาชายแดนรัฐกะหยิ่น (รัฐกะเหรี่ยง) และได้ไปเยี่ยมเยือนชาวไทยวนที่อยู่บ้านล้องบ้านท่าซึ่งตั้งอยู่ในเขตเมืองกุกกิก ห่างจากเมืองเมียวดีไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ ทราบข้อมูลจากชาวบ้านว่า ยังมีชุมชนไทยวนอยู่ในเขตรัฐกะหยิ่นอีกหลายหมู่บ้าน ในเขตที่ห่างจากเมียวดีไปในทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ซึ่งชาวไทยวนเหล่านั้นจะมาร่วมงานวันชาติไทที่กำลังจะจัดขึ้นเป็นครั้งที่ ๑๗ ในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๖๐ ก่อนเดินทางกลับเชียงใหม่ คณะวิจัยมีโอกาสร่วมงานบุญประเพณีประจำปี คืองานบุญข้าวหลาม เดือน ๔ และงานถวายทานหลวิหงหนาวพระเจ้า

⊙ Abstract

Myawaddy is a significant city in the eastern part of Myanmar with anexcellent economy as it is located at the border with Thailand. The surrounding communities still live the lifestyle of Lanna people in Thailand in the aspects of language, food, tradition, beliefs, as well as arts and culture. Lanna people in Myawaddy tend to call themselves “Kon Tai” whose ancestors immigrated to the northern part of Thailand 100 years ago.

The research team, consisting of 5 people and one leader from Mae Sot travelled to Baan Huai San which is the largest Tai Yuan community in Myawaddy to plan the organization of the 17th Tai Nation Day in February 2017. The research team had an opportunity to attend the funeral of General Lula, the elite military leader of Kayin Forces at the border (Karen State). Additionally, the team visited Tai Yuan community in Ban Long Ban Ta, KukKik, Myanmar which is situated in the South east of Myawaddy. It has been found that there are many villages of Tai Yuan in Karen State area which is located in the northeast of Myawaddy. Tai Yuan people had also joined the 17th Tai Nation Day in February 2017. Before travelling back to Chiang Mai, the research team had an opportunity to attend an annual fair known as Ngan Boon Kao Lam Deuang See.

⊙ บทนำ

คนไท (อ่านว่า คนไต) เป็นคำเรียกตัวเองของ คนโยน หรือชาวไทยวน ที่อยู่ในแผ่นดินล้านนา อาศัยอยู่ในแถบเชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง แม่ฮ่องสอน เมื่อคนไทเหล่านี้ ติดต่อสัมพันธ์กับชนเผ่าอื่นๆ เช่น กะเหรี่ยง ม้ง อาข่า ลีซู จีนฮ่อจะใช้คำแทนตัวเองว่าเป็นคนไท และเรียกกะเหรี่ยงว่า ยาง ม้ง เรียกว่าแม้ว จีนฮ่อ เรียกว่า แข่ ซึ่งเป็นคำเรียกขานกันทั่วไป ไม่มีใครรู้สึกว่ามันเป็นคำเหยียดหยามกัน ต่อมาเมื่อมีการศึกษาเรื่องชาติพันธุ์ ชนเผ่าต่างๆ คำเรียกขานเหล่านี้ก็เปลี่ยนไป เช่น การเรียกคนจีน ว่า เจ๊ก ถือว่าเป็นคำเหยียด เรียกกะเหรี่ยงว่า ยาง ก็ว่าเป็นคำดูถูก เรียกแม้วก็โกรธ หาว่าดูถูกคนม้ง และที่ผู้เขียนแปลกใจมากคือ ใช้คำว่า “คนไท” ในความหมายที่แปลว่า ชาติพันธุ์ไทใหญ่ ซึ่งแต่เดิมมาคนในล้านนาจะเรียกพี่น้องไทใหญ่ว่า “เงี้ยว” ส่วนคำว่า คนไท นั้นหมายถึง คนโยน หรือ ไทยวน การจะสอบทานว่า คนโยน หรือ คนเมืองเรียกตัวเองว่า “ไท” นั้น ทางหนึ่งที่พอจะเป็นเครื่องยืนยันได้ คือ การกลับไปฟังคำเหล่านี้จากคนโยนที่ยังมีวิถีดั้งเดิม ไม่ถูกปลอมปนไปด้วยความรู้สมัยใหม่จนรากศัพท์เก่าเลือนไปมาก

เมื่อมีโครงการวิจัย “การธำรงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมล้านนาของชาวไทยวนพลัดถิ่น เมืองเมียวดี ประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา” จึงถือเป็นโอกาสดีที่จะได้ไปสอบทานคำศัพท์หลายคำที่เลือนรางไป หายไปจากการใช้ในชีวิตประจำวันของคนเชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง แม่ฮ่องสอน นอกจากภาษาแล้ววิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยวนที่อยู่นอกเขตคุ้มครองของพระสยามเทวาธิราช แต่อยู่ในอาณาเขตของประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งมีหลายชาติพันธุ์ที่มีอิทธิพลมากกว่า และมีตัวตนอยู่ในรายชื่อชาติพันธุ์ของสหภาพเมียนมา การเดินทางเข้าออกจากเชียงใหม่ไปเมียวดี ยังจะมีอีกหลายครั้ง ในระยะเวลา ๑ ปี พ.ศ.๒๕๖๐ นี้ เพื่อดำเนินกิจกรรมเก็บข้อมูล ศึกษา สังเกต ตลอดจนการคืนองค์ความรู้ให้ชุมชนในพื้นที่ศึกษา แต่การเดินทางครั้งที่ ๑ ได้เกิดขึ้น

เมื่อวันที่ ๙ มกราคม พ.ศ.๒๕๖๐ ซึ่งผู้เขียนได้บันทึกทั้งภาพถ่ายและข้อสังเกตย่อย ๆ ที่ได้พบเจอ ซึ่งอาจจะเป็นเงื่อนไขให้ผู้ที่สนใจตามไปศึกษาอีกหลายประเด็น

ผู้เขียนจึงเขียนเล่าเหตุการณ์ตามลำดับเวลาที่เดินทางไปจนกระทั่งกลับสู่เชียงใหม่ เนื้อหาเป็นการบันทึกการเดินทางที่เลือกเอาเฉพาะส่วนที่น่าจะเกิดประโยชน์ต่อผู้อ่าน อย่างน้อยก็เป็นการบันทึกเรื่องราว สถานที่ เหตุการณ์ สิ่งแวดล้อมของเส้นทางและวิถีชีวิตชาวไทยวนในเมืองเมียวดี รัฐกะหยิ่น (กะหยิ่น คือ การออกเสียงตามอักขระพม่า) ณ ต้นปี พ.ศ.๒๕๖๐

คณะเดินทางเป็นทีมวิจัยและเจ้าหน้าที่ของโครงการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาประเทศเพื่อนบ้าน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ออกจากเชียงใหม่ เวลา ๗.๓๐ น. วันที่ ๙ มกราคม พ.ศ.๒๕๖๐ โดยแวะรับประทานอาหารเช้าที่จังหวัดลำปาง และรับมื้อเพลที่จังหวัดตาก การไม่ได้ค้นหาข้อมูลเกี่ยวกับร้านอาหาร ทำให้เราประสบความยุ่งยากในการหาร้านกินข้าว เนื่องจากทีมวิจัยเป็นพระสงฆ์ ต้องฉันเพลตามเวลาที่เหมาะสม เราจึงต้องแวะรับอาหารกันตามร้านเพิงเล็ก ๆ ริมทางที่รถขับผ่าน จนกระทั่งไปถึงโรงเรียนท่าสายลวด เวลาบ่าย ๒ โมงตามนัดหมายกับผู้ชำนาญพื้นที่ ดร.อินทร์สร วุฒิธรรมากรณ์ ซึ่งเป็นสมาชิกหนึ่งในทีมวิจัยด้วย

ก่อนจะเดินทางไปข้ามลำน้ำเมย เราได้ไปกราบเจ้าอาวาสวัดคอกช้างเผือก เพื่อพระสงฆ์นักวิจัยจะได้เปลี่ยนสีผ้าจีวรให้เหมือนกับธรรมเนียมนิยมของพระสงฆ์อีกฝั่งน้ำเมย แล้วนั่งสนทนากับเจ้าอาวาสที่ใจดีเมตตาต่อเรามาก ระหว่างรอเวลา ๕ โมงเย็น ตามที่ได้นัดคนขับรถที่จะมารับคณะเราทางฝั่งเมียวดี บางคนนั่งพักผ่อน บ้างก็ออกไปเดินเล่นในวัด วัดนี้ตั้งอยู่บนเนินเขาริมฝั่งน้ำเมย ทำให้เห็นฝั่งเมียวดีอยู่ใกล้แค่เอื้อม เหมือนอยู่คนละฝั่งน้ำแม่ปิง มองไปฝั่งเมียวดีเห็นคาสิโน เห็นบ้านเรือน พระธาตุเจดีย์ วัดวาอาราม ซึ่งเทียบกัน สองฝั่งฝั่งเมียวดีดูมีอาคารบ้านเรือน ย่านการค้า ชุมชนที่หนาแน่นกว่าฝั่งแม่สอด

เมื่อจวนถึงเวลานัด ดร.อินทร์สร วุฒิธรรมากรณ์ ผู้นำทาง ได้พาพวกเราไปที่ท่าข้ามฟากของพ่อเลี้ยงอ๊อด เห็นจักรยานมากมายเป็นร้อยเป็นพันคันจอดเรียงเป็นทิวแถวในบริเวณบ้านพ่อเลี้ยง เมื่อสอบถามก็ได้ทราบว่าเป็นจักรยานที่ขนมาจากญี่ปุ่น บรรจุคอนเทนเนอร์มาขึ้นฝั่งไทยที่ท่าเรือคลองเตย แล้วถูกขนย้ายมาที่แม่สอดเพื่อจะส่งผ่านพม่าไปบังคลาเทศ

คนขับรถเช่าฝั่งเมียวดี ที่ ดร.อินทร์สร วุฒิธรรมากรณ์ ประสานงานมาก่อน ได้โทรมาแจ้งว่า จะมารับช้าเพราะกำลังตระเวนส่งผู้โดยสารออกไปนอกเมืองไกลมาก ยังไม่ต้องรีบข้ามฟากไปฝั่งเมียวดี

การมีเวลานั่งเล่นอยู่ที่ท่าข้ามลำน้ำเมยทำให้มีเวลาดูอะไรถ้วนถี่มากขึ้น ความแตกต่างของ ๒ ฟากฝั่ง ทั้งผู้คนและอาณาบริเวณ ทำให้มีเวลาได้ปล่อยจินตนาการว่า ฝั่งโน้นจะเป็นอย่างไร ซึ่งผู้เขียนไม่ได้อ่านข้อมูลหรือดูภาพถ่ายจากการมาสำรวจครั้งก่อน เพราะอยากเก็บข้อมูลสดใหม่โดยไม่มีภาพจำอะไรมานำทางความคิด เนื่องจากความรับผิดชอบเรื่องความปลอดภัยและการประสานงานต่าง ๆ เป็นหน้าที่ของหัวหน้าทีมวิจัย คือ พระนคร ปัญญาวชิโร และ ดร.อินทร์สร วุฒิธรรมา ซึ่งเป็นผู้นำทาง

จนกระทั่ง ๖ โมงเย็น ยุงตัวโตเริ่มมา จึงตัดสินใจข้ามฟากไป เพราะถ้าค่ำมืดจะลำบากเรื่องขนข้าวของสารพัดที่พวกเราขนมาจากเชียงใหม่ ขนกระเป๋าและข้าวของมากองริมฝั่งแม่เมยฟากเมียวดี นั่งเล่นรอจนกระทั่งตะวันลับเหลี่ยมเขาแสงแดดโรยราลงจนฟ้ามืดรถเช่าของเราก็มาถึง

การเดินทางเที่ยวแรกของเราในเมียวดี เริ่มขึ้นโดยรถสองแถวขนาดกลาง ที่นั่งได้ประมาณ ๑๖ คน แต่คณะเรามีเพียง ๖ คน จึงเลือกที่นั่งที่นอนได้ตามสบายมีที่วางสัมภาระกว้างขวาง แต่ก็คงจะนอนไม่หลับแน่ ๆ ถนนคอนกรีต มีฝุ่นฟุ้งกระจาย ผู้เตรียมพร้อมก็จะควักเอาหน้ากากกระดาษขึ้นมาปิดปากปิดจมูก แต่ผู้เขียนยังไม่ใส่หน้ากากอะไร เพราะอยากได้กลิ่นเมียวดี!

เมื่อตรงออกจากท่าน้ำ รถพาเราลัดเลาะในตรอกในซอย จนมาออกสู่ถนน มาอีกไม่ไกลนักก็เข้าสู่ย่านการค้า จนไปจอดหน้าร้านขายโทรศัพท์ เพื่อให้พวกเราเปลี่ยนไปใช้ซิมการ์ดของพม่า ซึ่งมีให้เลือกหลายค่าย ผู้เขียนใช้ซิมเดิมที่เคยซื้อเมื่อครั้งไปรัฐฉาน ซึ่งยังใช้งานซิมเก่านั้นได้ ก็เพียงแค่เติมเงินไป ๕๐๐ จ๊าด (kyat) น่าจะเพียงพอสำหรับ ๔ วันในดินแดนขอบฟ้าตะวันตกของล้านนาครั้งนี้

การเปลี่ยนซิมการ์ดของเครื่องมือสื่อสาร ๖ เครื่อง ต้องใช้เวลาพอสมควร จนเกิดอาการ “หลองข้าวไหม้” หมายถึง อาการหิวข้าวขั้นรุนแรง ท้องไส้แสบเพราะหิวจวนจะหน้ามืด ซึ่งเป็นการเปรียบว่าเหมือนดั่ง ไฟไหม้ยุ้งข้าว จึงพากันรีบเร่งตรงดิ่งไปร้านอาหารพม่าที่เปิดขายถึงค่ำมืด พระสงฆ์ในคณะเดินทางต้องนั่งรออยู่บนรถ ส่วนฆราวาสทั้งหลายลงไปรุมกันอยู่ที่หม้อข้าวหม้อแกง เพื่อจะสั่งอาหาร ซึ่งไม่รู้จักกันเลย ใช้วิธีชี้ ๆ เอา โดยสันนิษฐานรสชาติจากรูปลักษณ์ของอาหารในหม้อในถาดที่เรียงรายอยู่ ด้วยความหิวจึงสั่งกับข้าวมา ๖ อย่าง ด้วยอาการงงงวย

ร้านอาหารพม่าโดยทั่วไปมักจะมีผักสดให้กินแนมกับกับข้าวอื่น รสชาติอาหารพม่านั้นมีความมันมาก ในแกงหรือผัดแต่ละจานจะมีน้ำมันเอ่อนองให้เห็นอย่างชัดเจน เหล่าคนไทยที่รังเกียจน้ำมันปรุงอาหารแบบนี้คงจะไม่ไหว แต่ทีมเราเป็นพวกอยู่ง่ายกินง่าย เลยกินอาหารเกลี้ยงทุกจานซาม มีเมนูแกงฆ้อนก้อม แกงหัวผักกาด ตัมซุปมันอะลู ผัดข้าวโพดหวาน ผัดเห็ดหูลัวะใส่แครอท และยำชิ้นส้ม อย่างอร่อยและอิ่ม ซึ่งมื้อนี้เรากินข้าวกัน ๘ คน หมดเงินไป ๑๙,๐๐๐ จ๊าด (Kyat)

ขอเล่าเรื่องอาหารพม่าแต่พอสังเขป เพราะเรามาเพื่อตามหาเรื่องราวของ “คนไท” จึงขออุบเรื่องอื่นที่อาจทำให้สับสนจนเข้าใจผิดว่าเรื่องอื่นนั้นเป็นวิถีของ “คนไท”

รถเช่าพาเราออกจากตัวเมืองเมียวดี มุ่งไปทางทิศตะวันตก ไปสู่ชุมชนบ้านห้วยส้าน ชุมชนชาวไทยวนขนาดใหญ่ที่มี ๗ หมู่บ้านย่อย คณะเราไปพักที่วัดป่าเลไลย์ เราเข้าไปถึงข่วงวัดเวลา ๓ ทุ่ม แต่เวลาของพม่าคือ ๒ ทุ่ม พระเณรบนโฮงหลวงจึงยังไม่จำวัด มีชาวบ้านสี่ห้าคนมารอต้อนรับพวกเราอยู่ เผื่อมีอะไรให้ช่วย หรือเตรียมงานอะไร ชาวบ้านดีใจที่พี่น้องหล่ายเมยมาหา

ครูบาบุญโซ่น เจ้าอาวาสให้คณะเรากางเต็นท์ในวิหาร เราเลือกวางเต็นท์เรียงกันเป็นแถวฝั่งแท่นสงฆ์ (ซ้ายมือของพระประธาน) ผู้เขียนขนถุงนอนไปเพราะไม่อยากใช้ของวัด ด้วยความเกรงใจ เมื่อเรากลับทางวัดต้องดูแลทำความสะอาด พระเณรบ้าง ชาวบ้านบ้าง บางวัดเณรมาเก็บไปซักหรือเอาออกผึ่งแดด ทุกครั้งเวลาออกภาคสนามแบบต้องไปพักค้างที่อื่นจะแบกถุงนอนไปเอง ขยะส่วนตัวต่าง ๆ ก็เก็บกลับมาทิ้งบ้าน

รุ่งเช้าวันที่ ๑๐ มกราคม พ.ศ.๒๕๖๐ คนที่ตื่นเช้าก็ไปเป็นขะโยมติดตามพระเณรออกบิณฑบาตเข้าไปในหมู่บ้าน ตั้งแต่ ๗ โมงเช้า ดร.อินทร์สร ซึ่งเป็นผู้นำทางได้ประสานงานกับผู้ใหญ่ท่านหนึ่งเพื่อขออนุญาตไปร่วมพิธีศพบุคคลสำคัญของ Border Guard Force (Kayin State) หรือ กองกำลังพิทักษ์ชายแดน (รัฐกะเหรี่ยง) ซึ่ง ดร.อินทร์สรได้รับข่าวงานศพท่านนายพลตั้งแต่เมื่อวานตอนข้ามฟากแม่น้ำเมยมา โดยข่าวว่าวันรุ่งขึ้นจะมีงานศพบุคคลสำคัญของรัฐกะหยิ่น (รัฐกะเหรี่ยง) ซึ่งเป็นนายทหารชั้นผู้ใหญ่ที่ได้รับการยอมรับนับถือมาก ท่านได้รับการยกย่องว่าเป็น “เต้อเด” ความหมายประมาณคุณพ่อผู้มีพระคุณยิ่ง คณะเราทราบเพียงว่า จะไปร่วมงานศพผู้นำที่เป็นชาวกะเหรี่ยงไม่รู้ตั้งศพไว้ที่ไหน และท่านสำคัญต่อชาวเมียวดีอย่างไร

กลุ่มแม่บ้านมาจัดการเตรียมอาหารเช้าให้พวกเรา ซึ่งปกติก็จะมีคนในหมู่บ้านผลัดกันมาดูแลเตรียมอาหารถวายพระทุกวันอยู่แล้ว เพียงเตรียมเพิ่มขึ้นให้เพียงพอและเผื่อเหลือสำหรับคนมาแอ่ว (เที่ยว) วัดด้วย ใครมาวัดใกล้มื้ออาหารก็กินข้าววัดได้เลย มีเหลือเฟือแบ่งปัน เพราะชาวบ้านกินข้าวไม่มาก

บนศาลาอเนกประสงค์เป็นอาคารไม้กว้างโล่ง ยกใต้ถุนสูง ๒ เมตร เป็นที่ทำกิจกรรมหลายอย่าง อาทิที่นั่งทำงานของแม่บ้าน เป็นที่ฉันอาหารของพระสงฆ์ เป็นที่ซ้อมฟ้อนของผู้หญิง แต่ถ้าผู้ชายมาเล่นดนตรีสะล้อซอซึงจะรวมกลุ่มบนโฮงหลวง (กุฏิใหญ่) อาหารการกินเป็นข้าวเหนียวและข้าวสวย กับข้าวเป็นอาหารคนล้านนาทั่วไป เช่น ตำขนุน แกงปลา ต้มส้มปลา ต้มจืดตำลึง เต้าหู้หมูสับ ยำไข่ทอด ทอดปลาเล็กปลาน้อย ถั่วเน่าแผ่นปิ้ง กะบองหัวปลี น้ำพริกน้ำฮ้า น้ำพริกบ่ะเขือส้ม คั่วหน่อไม้ใส่ไข่

อาหารการกินเป็นสิ่งที่บ่งบอกได้ชัดเจนว่าเป็น “ของกินของว่า” แบบคนภาคเหนือของไทย ซึ่งคนส่วนใหญ่กินข้าวสวยด้วยวิธีการ “เปิปข้าว” ด้วยมือข้างที่ถนัด

เมื่อสำรับอาหารพร้อม พระเณรฉันข้าวมื้อเช้า ระหว่างนั้นเหล่าอุบาสกอุบาสิกา ก็จะจับกลุ่มนั่งคุยกัน อยู่บนศาลาด้านหนึ่ง ดร.อินทร์สร ได้มาเล่าข้อมูลให้ทีมวิจัยทราบว่า พิธีศพท่านนายพล แห่งกองกำลัง BGF ที่เราจะไปร่วมงานนั้น ต้องนั่งรถออกจากหมู่บ้านไปทางทิศเหนือ ประมาณ ๕๐ กิโลเมตร

คนขับรถของเราเป็นชาวห้วยส้าน ชื่อ จายวินหม่อ ล่ามของเรา คือ ลุงคำ พูดได้หลายภาษาได้แก่ ภาษาพม่า กะเหรี่ยง ไทยวน และภาษาไทยส่วนไทใหญ่และม้ง พอได้บ้าง นอกจากลุงคำ ยังมีชายหนุ่มอีกคนหนึ่งขอติดรถไปเที่ยวด้วย ก่อนออกเดินทางเราประดับธงศาสนานานาชาติ หรือ ธงฉัพพัณณรังสี ติดไว้ที่หน้ารถด้วย

รถของเราออกจากหมู่บ้านมุ่งตรงไปทางทิศเหนือ ไปแวะรับอาหารมื้อเพลกันที่ร้านอาหารริมทาง เจ้าของร้านพูดภาษาไทยวนได้ ในเมนูอาหารเขียนภาษาไทย-พม่า-อังกฤษ โดยคณะเราสั่งส้มตำปู ผัดกะเพราหมู และผัดผักรวม ภายในร้านมีพระบรมฉายาลักษณ์ของในหลวงรัชกาลที่ ๙ และสมเด็จพระบรมราชินีนาถด้วย

เสร็จธุระเรื่องมื้ออาหารแล้ว ออกเดินทางต่อไปจนออกนอกเขตเมืองเลี้ยวเข้าด่านทหาร ซึ่งปกติไม่อนุญาตให้ผ่านเข้าโดยง่าย แต่วันนี้มีพิธีศพนายทหารอยู่ในค่าย ทหารเวรประตูค่ายจึงปล่อยให้เข้าโดยสะดวก รถเราไต่ขึ้นเนินเขาไม่สูงนัก เป็นที่โล่งกว้าง สลับกับเนินเขาเตียนโล่ง มีพุ่มไม้อยู่บ้างไม่ค่อย มีต้นไม้ใหญ่ เป็นเขตทหารน่าจะกว้างมากกว่า ๓,๐๐๐ ไร่

เมื่อเราไปถึงบ้านที่จัดพิธีศพ เป็นงานศพของคริสต์ศาสนิกชน แต่เจ้าภาพก็รีบมานิมนต์พระสงฆ์และพวกเราเข้าไปนั่งในบ้าน ซึ่งเป็นพื้นที่ต้อนรับแขก VIP เราจึงได้พบท่านหลิ่วโก่อู ผู้ว่าราชการจังหวัดเมียวดี หัวหน้าทีมวิจัยได้เปิดโน้ตบุ๊คค้นหาภาพงานวันชาติไทที่โรงเรียนบ้านห้วยส้านเมื่อปีที่ผ่านมาให้ผู้ว่าฯ ดูภาพท่านได้มาเป็นประธานในงานประเพณีครั้งที่ผ่านมาด้วย ท่านผู้ว่าเป็นคนสุภาพนอบน้อมต่อพระสงฆ์ การเจรจาระหว่างทีมวิจัยกับผู้ว่าฯ มีลุงคำช่วยเป็นล่ามแปลภาษา

เมื่อได้เวลาประกอบพิธีกรรม มีคนมาเชิญผู้ว่าฯ และนิมนต์พระสงฆ์คณะเราไปที่เต็นท์พิธีการ มีบาทหลวงและศาสนาจารย์ผลัดกันขึ้นมากล่าวที่แท่นภาษากะเหรี่ยงที่แต่ละท่านได้พูดไปแม้ผู้เขียนจะไม่เข้าใจแต่ก็รู้สึกว่าฟังดูไพเราะท่วงทำนองเว้าวอน นอกจากการพูดของบาทหลวง (น่าจะเป็นการเทศน์) มีการร้องเพลงดีดกีต้าร์เพลงสรรเสริญพระเจ้าเป็นระยะ ทุกคนที่อยู่ในเต็นท์พิธีจะได้รับแจกเอกสารที่มีเนื้อเพลงและมีภาพของผู้วายชนม์บนแผ่นหน้าสุด

เมื่อจบพิธีกรรมในเต็นท์แล้ว ร่างของท่านนายพลก็ถูกยกใส่โลงแก้ว แล้วทหาร ๘ คนก็หามโลงแก้วออกไปจากเขตบ้านพักของท่าน เดินออกจากบ้านไปทางทิศตะวันตก ผ่านเนินดอยโล่งสลับพุ่มไม้ และแปลงผักสวนครัวของทหาร ข้ามเนินไป ๓ ลูกก็ไปเจอหลุมศพคริสเตียน ที่เตรียมไว้รอบรรจุโลงแก้วหลุมศพของท่านนายพลจัตตะวาลุลา ผู้วายชนม์ตั้งอยู่บนเนินโล่งมีไม้กางเขนสีขาว เขียนตัวอักษรสีทอง เป็นหลุมศพที่เรียบง่าย แต่สง่างามสมเกียรติผู้นำกองกำลังที่ใช้ชีวิตนักรบในแถบถิ่นนี้

พิธีกรรมก่อนบรรจุโลงแก้วเป็นพิธีแบบทหาร มีการกล่าวคำสรรเสริญยิงปืน และวางดอกไม้ คนมาร่วมงานมีทั้งทหารและชาวบ้านทั่วไป คนมากมายแสดงให้เราเห็นถึงความเป็นที่รักของคนหมู่มากของท่านนายพล คนส่วนหนึ่งร้องไห้ ช่วงพิธีกรรมต่าง ๆ ทุกคนอยู่ในอาการสงบ สำรวม ให้เกียรติท่าน

เมื่อเสร็จพิธีกรรมแล้ว ผู้มาร่วมงานทยอยกันกลับ ส่วนมากพากันเดินลงเนินกลับไปทางเดิม พระภิกษุและสามเณรทีมวิจัยยืนอยู่ในเต็นท์ที่เจ้าภาพตั้งให้เป็นที่หลบแดด ผู้เขียนเห็นชาวกะเหรี่ยงที่มาร่วมงานหลายคนเดินอ้อมมานั่งลงและกราบภิกษุสามเณรคณะเรา โดยก่อนจะกราบพระภิกษุสามเณร ทุกคนจะปลดผ้าโพกศีรษะออก แล้วก้มกราบลงไปกับพื้นดิน แล้วก็เดินกลับลงเนินไป จนคนเริ่มซาลงมาก ทางเจ้าภาพส่งรถปิคอัพขึ้นมารับคณะเราลงเนินกลับ เมื่อลงรถที่หน้าบ้านเจ้าภาพ ก็เห็นว่ามีกระป๋องน้ำที่ใส่น้ำส้มป่อย ตั้งไว้หน้าบ้านให้คนที่กลับจากพิธีฝังศพใช้ล้างมือ เหมือนธรรมเนียมการกลับจากป่าช้าของคนล้านนา น่าจะเป็นการผสมผสานความเชื่อพื้นเมืองเข้ากับวิถีปฏิบัติของชาวคริสเตียนที่นี่

วันนี้คณะเราได้รับรู้ถึงธรรมเนียมปฏิบัติของพี่น้องกะเหรี่ยงคริสต์ ความมีน้ำใจของเจ้าภาพและความเป็นผู้มีกริยาอันนอบน้อมต่อพระสงฆ์ดังที่ได้ประจักษ์แก่ตาที่ในเต็นท์บนเนินหลุมศพท่านนายพล

การกราบพระสงฆ์โดยก้มกราบลงกับพื้น น่าจะเป็นธรรมเนียมปฏิบัติของคนในรัฐกะเหรี่ยง อีกทั้งเวลาเดินไปแล้วสวนทางกับพระสงฆ์ทุกคนไม่ว่าหญิงหรือชายจะค้อมหลัง หรือนั่งลงให้ท่านเดินผ่านไปก่อน ใครขี่จักรยาน

ก็จะลงจูง การใส่บาตรพระในเวลาเช้า ๆ ก็จะใส่บาตรด้วยท่าทางนอบน้อมสุภาพ เท่าที่ทราบมาการแสดงออกแบบนี้พบเห็นเป็นปกติของคนที่อยู่ในเขตประเทศพม่า (เมียนมา) พระสงฆ์เป็นบุคคลที่มีสถานะสูงกว่าคนทั่วไปและกิริยาอีกอย่างหนึ่งคือ การส่งของให้ผู้อื่นโดยใช้มือข้างหนึ่งประคองที่ศอกของมือข้างที่ยื่นของให้ผู้อื่น คนบนแผ่นดินเมียนมาทุกคนจะทำแบบนี้เป็นปกติวิสัย ซึ่งผู้เขียนก็ทำเป็นปกติเมื่อสมัยเป็นเด็กประถม แต่พอโตขึ้นก็เลิกการประคองศอกเมื่อส่งของให้ผู้อื่น เลิกไปเมื่อใดก็จำไม่ได้ กิริยาของคนไทยทั่วไปไม่ทำแบบนั้น ยกเว้นคนชนบทของเชียงใหม่สมัยก่อน เช่นสมัยผู้เขียนเป็นเด็กนักเรียนชั้นประถม เป็นต้น

เสร็จพิธีศพแล้ว เรากลับมาบ้านห้วยส้าน เพราะมีกลุ่มแม่บ้านจะมาเรียนวิธีเย็บผ้าห่อคัมภีร์ที่ผู้เขียนเตรียมมาสอน เรานัดกันไว้ที่วัดศรีบุญเรือง วัดใหญ่อีกแห่งของบ้านห้วยส้าน เมื่อเราถึงวัดพบว่าชาวบ้านกำลังช่วยกันทำความสะอาดสถานที่ ของใช้ต่าง ๆ ที่จะใช้ในงานบุญข้าวหลามเดือน ๔ เป็ง ที่กำลังจะมาถึงในวันมะรืน

ชาวบ้านทยอยเอา “หลัวหิงหนาวพระเจ้า” มาที่วัด ซึ่งหลัว หรือฟืนจะก่อกองไฟถวายความอบอุ่นให้แก่พระเจ้าในวิหารเป็นฟืนที่ทำจากแขนงไม้

คนทา คนล้านนาเรียกว่า ไม้จี้ เป็นพรรณไม้ที่ขึ้นอยู่ทั่วไป มีหนามใหญ่ แขนงไม้จะตั้งตรง เลือกตัดเอาแขนงที่ยาว ๑ วาขึ้นไป ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ ๑ นิ้ว ตัดแล้วลอกเปลือกไม้ออก ตากให้แห้ง จะได้ไม้สีขาวนวล หรือสีน้ำตาล

คนทา มีสรรพคุณทางสมุนไพร คือเป็นยาแก้ไข้ แก้อักเสบ คนโบราณใช้ทำไม้สีฟัน นำกิ่งมาตัดเป็นท่อนเล็กแล้วทุบปลายให้เป็นพู่คล้ายแปรง นำไปสีฟันช่วยรักษาฟันให้แข็งแรง หรือจะนำใบมาขยี้พอแหลกใช้สีฟันก็ได้

วัดศรีบุญเรือง เป็นวัดของคนไทยวนวัดแรกของชุมชนห้วยส้าน ปัจจุบันก็เป็นวัดใหญ่ มีจำนวนพระสงฆ์ สามเณรมากกว่าวัดไทยวนอื่นๆ ในชุมชนนี้ ผู้เขียนเตรียมอุปกรณ์มาจำนวนหนึ่ง ใช้สอนชาวบ้านเย็บผ้าห่อคัมภีร์เพื่อถวายในงานปอยพื้นฟูประเพณีวันชาติไท สอนเสร็จก็แจกอุปกรณ์ให้นักเรียนนำกลับไปทำต่อที่บ้าน

เวลา ๒ ทุ่มของไทย (ประมาณ ๑ ทุ่ม ๓๐ นาที ของพม่า ด้วยพม่าช้ากว่าไทย ๓๐ นาที) พวกเราไปร่วมประชุมกับชาวบ้าน เพื่อวางแผนการจัดงานปอยพื้นฟูประเพณีชาติไท ประจำปี พ.ศ.๒๕๖๐ ที่จะจัดขึ้น ในวันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๖๐ การประชุมจัดขึ้นที่ศาลาใกล้ลานพระธาตุ ที่เพิ่งสร้างเสร็จไม่กี่ปี เป็นพื้นที่ส่วนขยายเพิ่มเติมของวัดศรีบุญเรือง อยู่ห่างจากวัดประมาณ ๓๐๐ เมตร ทางทิศตะวันออก ลานพระธาตุตั้งอยู่กลางทุ่ง

ชาวบ้านมาร่วมประชุม ร่วมแสดงความคิดเห็นเรื่องรายละเอียดต่าง ๆ ปัญหาและแนวทางแก้ไข ตลอดจนการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบต่าง ๆ ใช้เวลาประชุมเกือบ ๔ ชั่วโมง พวกเราจึงได้กลับไปนอนที่วัดป่าเลไลย์ เมื่อเวลาหลังเที่ยงคืน

วันที่ ๒ ของการมาเยือนบ้านห้วยส้าน เราตื่นมาทำงานกันตั้งแต่หัวรุ่ง เดินทางและทำงานทั้งวันจนดึกดื่น เมื่อถึงเวลาเข้านอนทุกคนจึงหลับสนิทด้วยความอ่อนเพลีย อากาศกำลังพอดี ไม่หนาวอย่างที่คิด อุปกรณ์เครื่องกันหนาวต่าง ๆ ที่แบกขนกันมาจากเชียงใหม่ก็ไม่จำเป็นต้องใช้ ได้อ่านข่าวจากโซเชียลเน็ทเวิร์ค ว่าช่วงนั้นทางเชียงใหม่อากาศเย็นลง เพราะความกดอากาศจากประเทศจีนแผ่ลงมา แต่คงแผ่มาไม่ถึงเมียวดีอากาศเลยกำลังพอดี จะถือว่าร้อน

เลยก็ได้ เพราะช่วงมกราคมเป็นฤดูหนาว แต่อากาศไม่หนาวมากอย่างที่หวั่นว่าจะมาเจอ

วันที่ ๑๑ มกราคม พ.ศ.๒๕๖๐ เป็นวันพุธ ในวันนี้ ผู้เขียนตื่นแต่เช้าล้างหน้าแปรงฟันเตรียมตัว ก่อนออกไปเดินตามพระเณรออกบิณฑบาต เพื่อจะได้เห็นวิถีการดำเนินชีวิตชาวบ้านยามรุ่งเช้า ซึ่งวันนี้ พระออกไป “กุมบาตร” (บิณฑบาต) จำนวน ๕ รูปด้วยกัน เดินแถวออกจากวัด ลงเนินเข้าไปในหมู่บ้าน ชาวบ้านนำข้าวเหนียวที่นึ่งสุกใหม่ ๆ ควันฉุย มารอใส่บาตรอยู่หน้าบ้าน เมื่อใส่บาตรข้าวและอาหารแล้ว ทุกคนจะ “ยอบนั่ง” คืออาการนั่งราบลงกับพื้นดินเพื่อรับพร เมื่อพระให้พรเสร็จก็เดินต่อไป ชาวบ้านจะกราบลงกับพื้นดินอย่างตั้งใจ เป็นภาพที่ทำให้ผู้พบเห็นรู้สึกได้ถึงความตั้งใจใส่บาตรด้วยความศรัทธา เมื่อพระสงฆ์ผ่านไปแต่ละบ้าน คนใส่บาตรมีกริยาที่นอบน้อมแบบนี้เป็นปกติของเขา บางจุดก็ออกมาใส่บาตรพร้อมกันหลายบ้าน โดยจะรับพรพร้อมกันกราบพร้อมกัน ผู้เขียนพลอยรู้สึกอิ่มใจกับภาพดี ๆ เช่นนี้ในยามรุ่งอรุณ พระจะเดินประคองบาตรไปอย่างสำรวมแต่ก็รวดเร็ว ชาวบ้านก็มีกริยาสำรวมระวังใส่บาตรด้วยความเคารพ คนที่รอใส่บาตร มีตั้งแต่เด็กน้อย ๔-๕ ขวบ จนถึงคนชรา

การเดินไปตามตรอก ในหมู่บ้านทุกเช้าของพระเณร นอกจากจะได้ทำวัตรปฏิบัติตามพระวินัยแล้ว ยังเป็นการเยี่ยมเยียนบ้านเรือน และสภาพแวดล้อม ได้เห็นวิถีความเป็นอยู่ซองชาวบ้าน บางครั้งก็พบเจอปัญหา ความทุกข์ยากแร้นแค้น หรือความมั่งมีศรีสุขของชาวบ้าน เพราะในสังคมชนบทอย่างบ้านห้วยส้านนั้น ตั้งบ้านเรือนอยู่เรียงติดกันไป รั้วโปร่งมองทะลุเห็นถึงหลังบ้านใครทำงานเลี้ยงชีพอย่างไร ทำการค้าการขายอะไรก็จะทำกันอย่างสุจริตเปิดเผย

หม้อน้ำดื่ม ที่ตั้งไว้นอกรั้วหน้าเรือนมีเกือบทุกบ้าน สิ่งนี้เป็นการแสดงความเอื้อเฟื้อแก่คนเดินทาง เป็นธรรมเนียมของชาวล้านนาที่ผู้เขียนเห็นมาเกือบ ๕๐ ปีมาแล้ว ปัจจุบันที่เชียงใหม่แทบไม่เหลือให้เห็นแล้ว ร้านน้ำดื่มที่ตั้งหม้อน้ำและกระบวยไว้ให้คนเดินผ่านไปมาได้ดื่มกิน เชื่อกันว่าเป็นการให้ทานน้ำดื่ม ดังคำที่ว่า “ตานน้ำเป๋นเสฏฐี” การให้ทานน้ำดื่มนั้นจะได้บุญทางโภคทรัพย์มีความร่ำรวย

สิ่งหนึ่งที่น่าสงสัย คือกระบะไม้สี่เหลี่ยมที่วางซ้อนกัน ลดหลั่นขนาดเรียงกัน ๓ ชั้น และตั้งอยู่บนเสาในกระบะนั้นบรรจุทรายไว้เต็ม ชาวบ้านอธิบายว่าเป็นเจดีย์ทรายที่เอาไว้ปักตุง ปักซ่อ ในวันปีใหม่สงกรานต์

ถุงทรายกับถุงน้ำที่ห้อยไว้ตามรั้วหน้าบ้านนั้น เอาไว้ใช้ดับไฟในยามที่มีไฟไหม้ นอกจากนี้มีไม้ก้านยาว ๆ ที่มีแผ่นยางใช้ตบไฟ และแบบมีตะขอเอาไว้เกี่ยวดึงวัสดุมุงหลังคาให้ร่วงมา เพื่อช่วยลดความรุนแรงของเปลวไฟ เป็นกฎข้อบังคับในประเทศเมียนมาที่ทุกบ้านต้องมีไว้ เหมือนการที่ต้องติดตั้งถังเคมีสีแดงที่เอาไว้ฉีดดับไฟ ในบ้านเรา นอกจากนี้ บางบ้านจะแขวนมัดต้นงาขี้ม้อนแขวนตากให้แห้ง ก่อนจะเขย่าเอาเมล็ดงาออกมาไว้ใช้ บ้านนี้เก็บงามาเพื่อจะเอาใส่ข้าวหลามไปทำบุญในงานบุญเดือน ๔ บางคนก็ทำข้าวเหนี่ยงงาที่เชียงใหม่เรียกว่า ข้าวหนุกงา

อีกสิ่งหนึ่งที่หายไปจากล้านนาเชียงใหม่แล้ว แต่ที่บ้านห้วยส้านยังทำใช้กันอยู่ นั่นคือ “ขี้โยไม้ข่อย” ในชุดของว่างต้อนรับแขกเหรื่อที่มาเยือน ทั่วไปก็จะมีเหมี้ยงกับเกลือ และบูลียาขึ่น ใช้ตองกล้วยแห้งเป็นแผ่นมวนยาสูบ โรยขี้โยไม้ข่อยใส่ก่อนม้วนให้แน่นเป็นมวนสูบได้

ขี้โยไม้ข่อย เป็นสินค้าที่ชาวบ้านห้วยส้านหลายครอบครัวทำส่งออกไปขายนอกหมู่บ้าน จะเห็นกระสอบพลาสติกขนาดกระสอบปุ๋ยที่บรรจุไม้ข่อยที่ซอยเป็นแผ่นบาง ๆ ตากแห้งแล้วเก็บไว้ตามใต้ถุนบ้าน เมื่อจะทำขี้โย ก็จะนำไม้ข่อยไปสับหรือตำให้ละเอียดแล้วเอาไปคั่ว ในระหว่างคั่วใส่น้ำอ้อยลงไปด้วย คั่วจนไหม้เป็นสีดำ ว่ากันว่าจะทำให้บุหรี่มวนที่โรยไส้ด้วยขี้โยไม้ข่อยนี้มีรสชาติดีมาก “ขี้โยไม้ข่อย” จึงเป็นสินค้าพื้นบ้านที่มีขายตลอดเพราะเป็นที่ต้องการอยู่เสมอ

ผู้เขียนเดินตามหลังพระทันบ้าง ไม่ทันบ้างบางครั้งพระท่านเลี้ยวเข้าซอยแล้วไปออกอีกซอย จนทำให้เกิดการพลัดหลงจากขบวนพระ ก็เลยเดินชมนกชมไม้ไปตามสบาย สักพักก็มีฝนกลางฤดูหนาวโปรยปรายลงมาบางเบา พอดีเดินไปพบแถวพระบิณฑบาตที่ซอยหนึ่ง ชาวบ้านกำลังใส่บาตร พระบอกโยมว่าคงต้องกลับแล้ว ก่อนฝนจะลงเม็ดมากขึ้น แม่บ้านวัยกลางคน เดินถือหมวกปีกกว้างมายื่นให้ เป็นหมวกแบบที่เรียกว่า “กุปไต” ทำจากกาบโบก (กาบไผ่ชนิดหนึ่ง) มายื่นให้ผู้เขียน บอกว่าให้ใส่หมวกนี้กลับไปวัด ถ้าโดนฝนจะเป็นหวัด ถามว่าจะเอามาคืนให้พี่ชื่ออะไร เธอบอกว่าเอาไว้ที่ศาลาวัดนั่นแหละจะไปเอาคืนเอง ไม่มีใครเอาไปหรอก ถ้าไม่ใช่ของเขา ฝนเริ่มลงเม็ด ต่างรีบแยกย้ายกันไป ผู้เขียนเลยไม่รู้จักชื่อของพี่ที่มีน้ำใจคนนั้น

เมื่อกลับมาถึงวัด ต้องรีบอาบน้ำ สระผมปรับอุณหภูมิในร่างกายเพื่อป้องกันไข้หวัดที่อาจเกิดจากอากาศเปลี่ยนแปลงไม่คงที่แบบนั้น น้ำในบ่อซีเมนต์ที่กั้นไว้ในห้องน้ำของวัด เย็นพอดีเมื่อตักน้ำมาอาบไม่รู้สึกว่าเย็นบาดผิว แต่กลับสดชื่น ความเย็นกำลังพอดี แบบนี้เป็นเรื่องที่คณะเราพูดเหมือนกันว่าน้ำเย็นที่บ้านห้วยส้านอาบแล้วเย็นสบายไม่บาดผิว

วันนี้คณะเรามีโปรแกรมจะเดินทางออกไปนอกเมืองเมียวดี เพื่อไปเยี่ยมเยือนหมู่บ้านคนไทยวนที่ “เมืองกุกกิก” เนื่องจากทราบข้อมูลจากชาวบ้านที่อยู่ใกล้วัดเล่าให้เราฟังว่า มีหมู่บ้านคนไทยวนที่พูดภาษาล้านนา และเขาบอกว่าเขาเป็น “คนไต” อยู่ที่บ้านล้อง และบ้านท่า เขตเมืองกุกกิก ห่างจากเมียวดีไปทางทิศใต้ ประมาณ ๕๐ กิโลเมตร คนบ้านห้วยส้านก็ไม่เคยไปหมู่บ้านทั้ง ๒ นั้น เพราะหนทางไปทั้งไกลทั้งลำบากและไม่รู้จักใคร จึงไม่มีคนบ้านห้วยส้านคนใดเคยไปบ้านล้อง บ้านท่าเลย

คณะวิจัย จึงตัดสินใจว่าจะไปเยี่ยมเยือนหมู่บ้านคนไทยวน ที่เมืองกุกกิก เมื่อนัดหมายการเดินทางกับคนขับรถแล้ว จึงได้ชักชวนชาวบ้านห้วยส้านให้ไปเที่ยวเมืองกุกกิกด้วยกัน ให้เต็มรถ

ยามสายแดดส่อง คณะทัวร์ก็มาพร้อมกันที่ลานวัดป่าเลไลย์ ช่วยกันเตรียมห่อข้าวเพื่อเอาไปกินมื้อกลางวันให้เพียงพอ เพราะไม่รู้ว่าหมู่บ้านที่กำลัง

จะไปเยือนวันนี้มีสภาพเป็นอย่างไร ดังนั้นข้าว น้ำ ยาดม ยาหม่อง ต้องเตรียมพร้อม เพื่อไปตามรอยคนไทยวนใน “กุกกิก”

เมืองกุกกิก ที่คนบ้านห้วยส้านว่านั้น ภาษาราชการ (ภาษาเมียนมา) เรียกว่า ก๊อก-กะ-ริก (Kawkareik) ตั้งอยู่ในเขตรัฐกะเหรี่ยง สหภาพเมียนมา อยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของเมืองเมียวดี ระยะทางประมาณ ๘๐ กิโลเมตร มีชาวบ้านห้วยส้านและพระเณรร่วมเดินทางไปด้วยอีก ๗ คน รวมทั้งคณะเดินทาง รวมเป็น ๑๕ คน

ออกจากเมียวดี ไปตามถนนคอนกรีตชั้นดี กว้าง ๔ เลนมาตรฐาน ตัดตรงขึ้นเขา คดโค้งไปตามไหล่เขา ลาดเขา สภาพถนนดีมาก มีรถวิ่งอยู่บ้าง ส่วนมากจะเป็นรถบรรทุก ขนส่งสินค้าระหว่างเมือง ฝนตกก่อนหน้าที่เราจะเดินทางไปถึง ทำให้ไม่มีฝุ่นฟุ้ง ขุนเขา ป่าดอยจึงมีละอองไอหมอกคลุมอยู่ประปราย

ไกด์ท้องถิ่นที่ถูกแต่งตั้งจากคุณสมบัติเด่น คือ ลุงแก้ว เป็นคนช่างพูด เข้าใจหลายภาษาและคล่องแคล่วในการติดต่อประสานงาน ระหว่างนั่งรถข้ามเมือง ลุงแก้วก็จะมีเรื่องเล่าที่สนุกสนานและเป็นเกร็ดความรู้ เช่น เรื่องสำเนียงแต่ละชาติพันธุ์ในแถบถิ่นเมียวดี เมื่อคนฝั่งม่าน ข้ามไปทำธุระที่ฝั่งไทย ทุกคนก็พยายามทำตัวกลมกลืนจนแลดูคล้าย ๆ คนไทยทั่วไป ตำรวจจะแยกแยะคนไทย คนพม่าที่ด่านตรวจโดยการให้คนไทยในรถสองแถวทัวร์กุกกิก เอ่ยขึ้นมาว่าให้ร้องเพลง

ชาติไทยลุงแก้วบอกว่าไม่ใช่ เรื่องนี้ทุกคนที่จะไปเมืองไทย เตรียมพร้อมจึงหัดร้องเพลงชาติไทยได้ ฟังจากทีวีก็หัดร้องไป ที่จริงตำรวจให้พูดประโยคสั้น ๆ ว่า “เงิน ๑ บาท” ซึ่งคนไทยวนเมียวดี จะออกเสียงว่า “เงินนึ่งบาท” คนกะเหรี่ยงจะออกเสียงว่า “เงิอนื่อบ่ะ” ส่วนคนม่าน จะออกเสียงว่า “เงินนึงบ๊าด”

นอกจากนี้ยังมีเรื่องคำอุทานเวลาตกใจ ลุงแก้วว่าคนไทยวน คนไทยทั่วไป เวลาตกใจจะร้องอุ้ย! เฮ้ย! แต่เวลาแขกกะลาตกใจ จะอุทานว่า “ธู้ด!” ไม่รู้ว่าแปลว่าอย่างไร แต่เป็นที่รู้กันว่าตกใจมาก ถึงได้อุทานคำนี้

เมื่อรถวิ่งตามถนนชั้นดีออกจากเมียวดี มาได้สัก ๑ ชั่วโมง ก็ถึงทางแยกให้เลี้ยวซ้ายเข้าถนนลูกรังที่เต็มไปด้วยฝุ่นสีน้ำตาลแดง รถวิ่งไปตามถนนลูกรังที่บางช่วงกำลังลงก้อนหินเพื่อราดยางมะตอย เป็นผิวถนนที่ทำแบบ “แฮนด์เมด” เพราะมีคนงานขนก้อนหินมาเทลงบนผิวถนนลูกรัง บางที่ก็จัดเรียงก้อนหินให้เป็นระเบียบก่อนจะตักยางมะตอยมาราดลงบนก้อนหิน ก่อนที่จะเอาบุ้งกี๋ไปตักกรวดมาโรยทับหน้ายางมะตอยอีกที ใช้แรงคนมากกว่าแรงเครื่องจักร

เดินทางมาพบหมู่บ้านหนึ่ง มีวัดอยู่บนเนินริมถนน แลดูน่าสนใจ ทั้งวิหารอาคารต่าง ๆ ใหญ่โต เก่าแก่ แม้แต่ต้นมะม่วงในวัดก็เหมือนจะมีอายุเป็นร้อยปี ที่หน้าวัดมีร้านขายข้าวแกง อาหารตามสั่ง เมื่อลงไปแวะถาม ก็พบว่าเจ้าของร้าน

พูดภาษาไทยวนได้ เธอชื่อ พี่เอ เป็นเมียผู้ใหญ่บ้าน โดยหมู่บ้านนี้ คือบ้านล้องที่พวกเรากำลังมาตามหา พี่เอบอกว่าบ้านท่าอยู่ลึกเข้าไปอีก ต้องเลี้ยวขวาเข้าไปตามทางที่ต้องขึ้นลงเนินอีกหลายลูก เราจึงเดินทางเข้าไปบ้านท่าก่อนแล้วค่อยมาแวะที่บ้านล้องแห่งนี้ตอนขากลับ

เดินทางออกจากบ้านล้อง ไปสู่บ้านท่า ซึ่งอยู่ไกลออกไปอีกเป็น ๑๐ กิโลเมตร และต้องเลี้ยวเข้าไปข้ามเนินเขาอีกหลายลูก เป็นหมู่บ้านที่อยู่ค่อนข้างโดดเดี่ยว ห่างไกล บริเวณที่ตั้งหมู่บ้านอยู่บนพื้นที่ราบระหว่างเขา ชาวบ้านทำนา ทำไร่เลี้ยงสัตว์เพื่อเลี้ยงชีพตามอัตภาพ เมื่อไปถึงวัด ซึ่งมีพระสงฆ์คนไทอยู่ ๑ รูป และพระสงฆ์พม่า ๑ รูป เราได้พบ พ่อหลวงยอด อายุ ๗๔ ปี ที่อยู่อาศัยอยู่บนวิหารวัดบ้านท่า พ่อหลวงยอดเป็นญาติกับพระครูบาเจ้าอาวาสและไม่มีญาติคนอื่นอีกจึงมาอยู่วัด ภายในวัดมีวิหารโล่งโปร่ง ตั้งอยู่ในส่วนที่เดินไปมาง่าย ส่วนพระธาตุเจดีย์อยู่บนยอดเนินที่อยู่ด้านหน้าวิหารไม่ไกล แต่ต้องเดินขึ้นบันไดสูงพอสมควร

บนวิหารสะอาดสะอ้าน อากาศกำลังสบาย พวกเราเอาข้าวห่อที่พกพามาจากวัดป่าเลไลย์เมื่อตอนเช้า มากินข้าวกลางวันกันบนวิหารนี้ หลังรับอาหารมื้อเพลเสร็จแล้ว เราจึงออกเดินเท้าไปตามหาครูบาเจ้าอาวาสที่ป่าช้าท้ายหมู่บ้าน

บ้านเรือนในเขตบ้านท่า ทั้งหมดเป็นเรือนไม้ ทั้งไม้จริง ไม้ไผ่ หลังคามุงสังกะสี กับมุงใบตองตึง ถนนเป็นลูกรัง มีบ้านเรือนไม่มาก มีที่ดินแปลงว่างที่เพิ่งรื้อตัวเรือนไปก็หลายแปลง มีบ้านที่ปิดร้างไว้ เพราะเจ้าของไปทำงานและสร้างบ้านอยู่เมืองไทย บางคนกลับมาขายบ้านช่องและที่ดินเมื่อบรรพบุรุษเสียชีวิตแล้วอพยพเข้าไปอยู่เมืองไทยอย่างถาวร เมื่อถามเหตุผลจากชาวบ้านถึงสาเหตุที่คนอพยพจากหมู่บ้านไปอยู่ฝั่งประเทศไทย หลายคนต่างตอบคล้ายกันว่าไปทำงานแล้วหาช่องทางอยู่ในไทยได้ แต่บางคนก็ไปทำงานแล้วกลับมาอยู่ที่บ้านล้องเหมือนเดิม เช่น นางจี่ หญิงวัย ๕๓ ปี ที่เป็นคนช่างพูดช่างคุย เมื่อเธอทราบว่า คณะเราเป็นคนไทยวนมาจากเชียงใหม่และเมียวดี เธอดีใจมาก บอกว่ายินดีที่มาเยี่ยมเยือนกัน ช่วงชีวิตที่ผ่านมา เธออยู่อย่างตระหนก ใจไม่สงบ เพราะอาศัยอยู่ในพื้นที่ที่เหมือนสนามรบ เวลามีการยิงกันก็ต้องคอยวิ่งลงหลุมหลบภัย เธอรำพึงรำพันว่า บรรพชนไม่น่าเอาพวกเธอ “มาหยอด” ไว้ในสนามรบของยางกับม่านเลย ชีวิตยากลำบากแร้นแค้น แต่เธอก็ไม่มีความรู้ ไม่รู้จะหนีไปไหนและไม่รู้ว่า “เครื่องไต” (เครื่องแต่งกายของไทยวน) เป็นแบบไหน เวลาจะเดินทางไปไหนก็แต่งตัวเป็นกะเหรี่ยง เพราะถ้าแต่งตัวเป็นม่านเขาจะ “ใส่คำ” (พูด) ม่านแล้วก็โต้ตอบเขาไม่ได้เพราะพูดภาษาพม่าไม่เป็น ส่วนภาษากะเหรี่ยงพอพูดได้บ้าง

คณะทัวร์จากเมียวดีแวะไปที่ร้านขายของชำกลางหมู่บ้าน ซึ่งเขียนชื่อร้านเป็นภาษาไทยติดหน้าจั่วว่า “ร้านครอบครัว” เจ้าของร้านเป็นภรรยาของผู้นำหมู่บ้าน รายการสินค้าในร้านก็เขียนทั้งภาษาไทยและภาษาพม่า เมื่อแจ้งไปว่าต้องการไปพบเจ้าอาวาสวัด ชาวบ้านที่อยู่แถวนั้นก็อาสาจะเดินไปส่งที่ป่าช้าของหมู่บ้าน เพราะขณะนั้นครูบาเจ้าอาวาสได้พาชาวบ้านไปบูรณะศาลาในป่าช้า จึงพากันเดินไปท้ายหมู่บ้าน ทำให้ได้เห็นบ้านปิดร้าง เห็นทุ่งโล่งกว้าง ฝูงวัวอ้วนพีและสายน้ำที่อุดมสมบูรณ์ ชาวบ้านบอกว่านั่นคือสายน้ำเมย

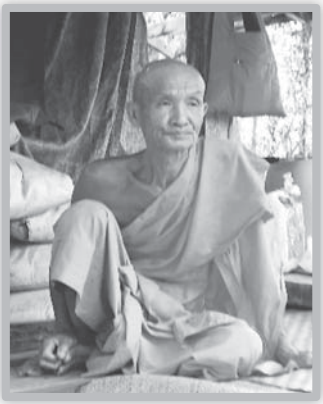

พระครูบาสวน เจ้าอาวาสวัดบ้านท่า อายุแปดสิบกว่าแล้ว ยังแข็งแรง และเป็นที่เคารพนับถือของชาวบ้าน หมู่บ้านนี้มีคนอาศัยอยู่ประมาณครึ่งหนึ่งของประชากรทั้งหมด ส่วนหนึ่งออกไปทำงานที่อื่นและส่วนมากอพยพไปอยู่เมืองไทย ก่อนหน้านี้มีการสู้รบในพื้นที่แถบนี้ ในฤดูแล้ง แทบหาความสงบไม่ได้ ชาวบ้านที่อยู่ในหมู่บ้านต้องระมัดระวังและเตรียมพร้อมเสมอ ที่นากว้างใหญ่และน้ำท่าอันอุดมสมบูรณ์ ทำนาได้ผลมาก แต่ก็มีนาร้างที่เจ้าของทิ้งไปไม่น้อย

ช่วงเวลา ๒ ปีมานี้ (พ.ศ.๒๕๕๘-๒๕๕๙) บ้านเมืองสงบมากขึ้น แถวนี้ไม่มีการยิง หรือสู้รบแต่ก็ใช่ว่าจะวางใจได้ ชาวบ้านส่วนหนึ่งจึงพร้อมที่จะออกไปแสวงโชคที่อื่น หากมีโอกาสที่ดีกว่าจึงง่ายต่อการตัดสินใจอพยพไปอยู่ที่ใหม่ ชาวบ้านท่าจึงพูดภาษากะเหรี่ยงและแต่งตัวเป็นกะเหรี่ยงเมื่อออกไปนอกหมู่บ้าน ในย่านนี้คนไทมีน้อย ส่วนมากเป็นกะเหรี่ยง ม่าน (พม่า) และกะลา (แขก) ปีนี้ชาวบ้านล้องจะไปร่วมงานวันชาติไท ที่บ้านห้วยส้านเป็นปีแรก

เมื่อนึกถึงคำบอกเล่าของพี่จี่ที่บอกว่า เวลาไปธุระนอกหมู่บ้านต้องพูดและแต่งตัวเหมือนชาวกะเหรี่ยง เพื่อความอยู่รอดปลอดภัยและสะดวก ผู้เขียนหันมาพิจารณาผู้ร่วมเดินทางที่เป็นชาวบ้านห้วยส้านที่มาเที่ยวด้วยกัน ก็พบว่าผู้ชายส่วนมากนุ่งโหล่งจี (โสร่ง ที่ผู้ชายพม่านุ่ง) ตามความเคยชิน อีกเหตุผลหนึ่งน่าจะเป็นการทำตัวกลมกลืนกับคนส่วนใหญ่ในพม่า ซึ่งผู้ชายทั่วไปจะนุ่งโหล่งจี (โสร่งของผู้ชายพม่า ส่วนโสร่งของผู้หญิงพม่าเรียกว่า ทะเหม่ง) เหมือนในล้านนาเมื่อออดีต ๔๐-๕๐ ปีมาแล้ว ผู้ชายสูงวัยจะนุ่งโหล่งจีได้คล่องแคล่วเป็นปกติทั่วไป ซึ่งเวลาต่อมานุ่งกางเกงกันมากขึ้น คนนุ่งโหล่งจีเริ่มน้อยลงตามยุคสมัย จนสมัยนี้หาผู้ชายล้านนานุ่งโสร่งหรือโหล่งจีกันแทบไม่ได้แล้ว

โสร่ง อ่านว่า สะโหร่ง ภาษาพม่าแปลว่า กะลามัง ดังนั้นถ้าพูดสื่อสารทั่วไป ผ้านุ่งของผู้ชายที่คนไทยเรียกสะโหร่งนั้น จึงใช้คำว่าโหล่งจี ภาษาพม่ามากกว่า

ชาวบ้านท่าจะพูดภาษาล้านนาสำเนียงชาวเมืองเถิน-ดอยเต่า (ลำปาง-เชียงใหม่ สายใต้) คือ ออกเสียงคำที่ผสมสระไอ เป็นเสียง ออย เช่น คำว่า

ไก๋ (ไกล) ออกเสียงเป็น ก๋อย คำว่าจะใด ก็ว่า ว่าจะดอย หัวใจ๋ ก็ว่า หัวจ๋อย ไผ (ใคร) ก็ว่า ผอย

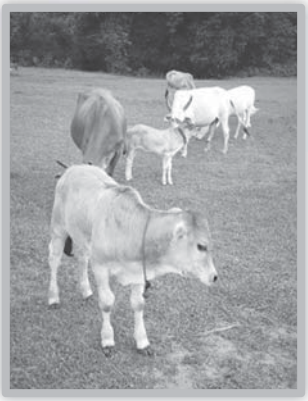

เสร็จธุระแล้วก็เดินทางออกจากหมู่บ้านในเวลาบ่าย มาสะดุดตาสะพานข้ามลำห้วยที่ผ่านไปตอนขาเข้าหมู่บ้าน เห็นเขียนจารึก ก็อยากจะแวะถ่ายรูปสะพานเล็ก ๆ ที่ดูธรรมดานี้ จึงพบว่าเขียนจารึกเป็นภาษาไทยด้านหนึ่ง ส่วนอีกด้านเขียนเป็นภาษาพม่า บอกปีที่สร้างสะพาน พ.ศ.๒๕๕๗

สองข้างทางเป็นป่าละเมาะเหมือนทางจะเข้าไปสู่ป่าดงดอย ถนนลูกรังที่มีหญ้าขึ้นอยู่สองข้างทาง ทำให้คิดไม่ถึงว่า ปลายทางสายนี้จะมีหมู่บ้านชาวไทยวนอยู่อีกหลายหมู่บ้าน แต่เราเพิ่งไปเยือนมาเพียง ๒ หมู่บ้านในวันนี้

ออกจากบ้านท่ามาแวะที่วัดบ้านล้อง พระครูบาพูดภาษาไทยวนได้ แต่ท่านให้พรพวกเราเป็นภาษาพม่า บริเวณหน้าวัดมีต้นมะม่วงโบราณต้นใหญ่ น่าจะมีอายุร่วมร้อยปี หมู่บ้านนี้เลี้ยงควายมาก พบควายตัวอ้วนพีอยู่ตามท้องนา และมีชาวบ้านต้อนควายไปตามถนนฝุ่งใหญ่ เราถวายของใช้และปัจจัยแด่พระสงฆ์เสร็จแล้ว เดินลงมาที่ร้านข้าวแกงหน้าวัด พบชาวบ้านที่มาซื้อของที่ร้านส่วนมากไม่เข้าใจภาษาไทย แต่เจ้าของร้านพูดเมืองสำเนียงดอยเต่า เมืองเถิน ชัดเจน เจ้าของร้านข้าวแกงหน้าวัดนี้เป็นเมียผู้ใหญ่บ้าน และลูกค้าข้าวแกงก็นั่งกินข้าวด้วยการ “เปิปข้าว” เป็นเรื่องปกติของชาวพม่า เป็นข้าวสวยกับอาหาร ง่าย ๆ ๓-๔ อย่าง ท่าทางน่าอร่อย

รถของเราพาเราออกจากหมู่บ้าน มาตามทางลูกรังฝุ่นแดง แวะจอดถ่ายรูปป่าซ้า กองฟอนข้างทางแห่งหนึ่ง ในเวลาบ่ายแก่ เด็กนักเรียนเลิกเรียนเดินทางกลับบ้านโดยรถพ่วงที่ทำที่นั่งต่อพ่วงกับรถไถนาแบบเดินตาม นักเรียนอีกส่วนหนึ่งปั่นจักรยานกลับบ้าน คนงานทำถนนยังไม่เลิกงาน

คณะทัวร์จากเมียวดี-ห้วยส้าน เข้าไปแวะเที่ยววัดที่เมืองกุกกิก ชื่อวัดเจดีย์ทอง มีพระพุทธรูปสำคัญแบบพระมหามัยมุนี อยู่ในวิหารหลังใหญ่ เป็นวัดเก่าพอสมควรดูจากกำแพง อาคารและเสนาสนะต่าง ๆ เหมือนผ่านกาลเวลามาไม่น้อยกว่า ๕๐-๖๐ ปีแล้ว ในบริเวณตัวเมืองกุกกิก ก็เหมือนเมืองเล็กทั่วไปของพม่า มีตลาด มีร้านค้าขายผัก ขายผ้า อาหารเครื่องใช้ต่าง ๆ มีอาคารบ้านเรือนร่วมสมัย ส่วนมากจะเก่าไปตามสภาพ ฝุ่นมีมากทั่วไป ด้วยถนนเป็นดินแดง ซึ่งผู้คนใช้ชีวิตปกติไม่เร่งรีบ

เราออกจากเมืองกุกกิกก่อนจะเย็นมาก เพราะทางที่จะกลับแม้จะเป็นถนนชั้นดี แต่ก็อาจจะมีหมอกลงเพราะช่วงนี้ยังเป็นฤดูหนาว และเส้นทางเป็นถนนที่ตัดผ่านภูเขาสูงชัน เนินดอย ข้างทางบางช่วงเป็นสวนหมาก สวนยางพารา ชาวบ้านเล่าว่าก่อนที่ถนนสายนี้จะสร้างเสร็จ เส้นทางสายเดิมจะตัดขึ้นไปบนยอดเขาสูง มีหุบเหวสูงชันและลึก เส้นทางจึงน่ากลัวมาก คนทั่วไปหากไม่จำเป็นจะไม่ค่อยเดินทางมาทางที่ยากลำบากน่ากลัว ทำให้ชาวเมืองเมียวดีกับชาวเมืองกุกกิก ไม่ค่อยได้ไปมาหาสู่ แต่เมื่อถนนชั้นดีนี้สร้างเสร็จลงเมื่อประมาณ ๒ ปีที่ผ่านมา โดยผู้มารับเหมาสร้างถนนสายนี้คือ นายบรรหาร ศิลปอาชา อดีตนายกรัฐมนตรีของไทย ทำให้การเดินทางสะดวกมากขึ้น แต่ก็ยังไม่มีรถประจำทาง จึงไม่มีใครเดินทางมาหากไม่มีเหตุจำเป็น

คณะทัวร์ไปเมืองกุกกิกกลับมาถึงวัดป่าเลไลย์ ที่พำนักพักค้างของคณะสำรวจจากเชียงใหม่ ในเวลาเย็นค่ำคืนนี้ชาวบ้านจะเตรียมหุงหาอาหารเพื่อทำบุญใน งานบุญข้าวหลามเดือน ๔ เป็ง วันพรุ่งนี้ซึ่งถือเป็นงานบุญใหญ่หลังเสร็จจากการเกี่ยวข้าว คืนนี้จึงต้องจัดเตรียมสถานที่ในวัดให้พร้อมสำหรับการต้อนรับชาวบ้านที่จะมาทำบุญแต่เช้ามืด ในเช้าวันรุ่งขึ้น ผู้มาจากเชียงใหม่ทั้งหมดต้องขนของย้ายที่ที่นอน ขึ้นไปนอนบนกุฏิกับพระสงฆ์สามเณร เพื่อให้ในวิหารโล่งสะดวกต้อนรับคณะศรัทธาที่จะมาทำบุญและทำพิธีทางศาสนาในวันพระใหญ่

เนื่องจากผู้เขียนเป็นผู้หญิง ตามธรรมเนียมปฏิบัติจะไม่สามารถขึ้นไปนอนค้างคืนใต้หลังคาเดียวกันกับพระสงฆ์ ผู้เขียนจึงต้องเข้าไปพักที่บ้านของ

จายวินหม่อ เจ้าของรถที่เราเช่าเดินทางไปมาในเมียวดี ผู้เขียนเก็บเต็นท์และกระเป๋าเสื้อผ้าของใช้ทั้งหมดขึ้นรถออกจากวัดไปกับจายวินหม่อในตอนพลบค่ำ เข้าไปในหมู่บ้านเห็นหลายบ้านกำลังเริ่มเผาข้าวหลาม ก่อกองไฟลุกให้ได้เปลวไฟร้อนพอดีกับการเผาข้าวหลาม กระบอกไม้พ่างถูกวางไว้เป็นแถว ๆ เริ่มได้กลิ่นข้าวใหม่แซ่ในน้ำกะทิ ที่กำลังเดือดระอุ ทุก ๆ บ้านเผาข้าวหลาม จึงได้กลิ่นหอมฟุ้งไปตลอดทาง จนถึงบ้านจายวินหม่อ

ที่บ้านของจายวินหม่อ มีแม่ชื่อแม่สม เมียชื่อหล้าบิว ลูกชายตัวเล็กวัยขวบกว่าชื่อน้องภูมิซึ่งแต่ละคนอัธยาศัยไมตรีดีมาก ผู้เขียนเข้าบ้านได้ก็รีบอาบน้ำกลัวจะหนาวถ้าดึกมาก ฝุ่นแดงจากถนนไปบ้านล้อง บ้านท่าจับผมแน่นเหนียว เลยต้องสระผมอย่างละเอียด เสื้อสีขาวที่นุ่งวันนี้ดูดฝุ่นทางไปบ้านล้องบ้านท่า จนกลายเป็นสีน้ำตาลอ่อน

หลังจากอาบน้ำเสร็จแล้วมานั่งล้อมวงกินข้าวกันทั้งบ้าน แม่สมบอกว่าสั่งเขาเผาข้าวหลามให้เป็นร้อยกระบอก จะเอาไปวัดพรุ่งนี้ และจะฝากออกไปให้พ่อของจายวินหม่อ ที่อยู่เมียวดีด้วย กินข้าวเสร็จเข้านอนพรุ่งนี้ต้องตื่นเช้าไปทำบุญที่วัด ทีมงานเชียงใหม่ที่นอนวัด ออกไปเดินเที่ยวดูแต่ละบ้านเผาข้าวหลาม ส่งรูปมาให้ดูทางเฟซบุคว่าเหมือนเป็นมหกรรมเผาข้าวหลามเลยทีเดียว

เช้าวันรุ่งขึ้น ทุกคนตื่นมาแต่เช้า แต่งตัว กินข้าวหลามรองท้องก่อนออกไปวัด พอเริ่มมีแสงแดดส่องฟ้า ก็ปิดประตูบ้านพากันออกไปวัดทุกคน วันนี้ผู้เขียนจะไปทำบุญกับครอบครัวนี้ ซึ่งเป็นศรัทธาวัดศรีบุญเรือง เป็นอีกวัดในชุมชนบ้านห้วยส้าน

ของที่จะนำไปทำบุญ ประกอบด้วย ข้าวหลามหลายกระบอก รวมทั้งแบบที่แกะออกจากกระบอกแล้ว และมีข้าวเหนียวที่เพิ่งนึ่งสุก หอมกรุ่นควันฉุยที่เตรียมไปใส่บาตร แม่สมให้ผู้เขียนถือตะกร้าดอกไม้กับน้ำหยาด เรานั่งรถจายวินหม่อ ไปถึงวัดแต่เช้า แต่ที่จอดรถเริ่มเขียม มีคนมาทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ญาติผู้ล่วงลับกันตั้งแต่ตี ๕ พอเริ่มสายมา คนก็เต็มศาลาทุกหลังที่นั่งได้ในบริเวณวัด

ผู้เขียนอยู่ในวิหารกับแม่สม ส่วนจายวินหม่อกับลูกเมียนั่งอยู่ที่ศาลา เมื่อได้เวลาพระออกมาบิณฑบาต ชาวบ้านลงไปตั้งแถวรอใส่บาตรรอบวิหาร ใส่บาตรเฉพาะข้าวเหนียวเท่านั้น อาหารผลไม้อย่างอื่น เอาไปใส่ในภาชนะของทางวัดที่ตั้งไว้ในวิหาร หรือศาลาเพื่อความสะดวกแก่คนมาทำบุญ

เมื่อใส่บาตรแล้ว ทุกคนจะนั่งลงกับพื้นพนมมือกราบตามหลังพระที่เพิ่งเดินผ่านไป เป็นภาพงดงามที่หายไปจากชนบทเชียงใหม่แล้ว แต่ที่นี่ยังเป็นธรรมเนียมปฏิบัติปกติทั่วไป

การมาทำบุญที่วัด เป็นกิจกรรมตามวิถีปกติของชาวบ้าน เหมือนเป็นหน้าที่ ที่ทุกคนทำโดยไม่ฝืนใจ ไม่ขัดแย้ง การไปวัดเหมือนการกินข้าว คือทุกคนทำเป็นปกติ ไม่ว่าจะเด็กตัวเล็ก ๆ ไปจนถึงคนแก่คนเฒ่า ถ้าไม่ป่วยไม่ไข้ก็จะมาทำบุญที่วัด โดยเฉพาะวันพระใหญ่อย่างงานบุญเดือน ๔ นี้

หลังจากไหว้พระ ใส่บาตรแล้ว คณะศรัทธาส่วนหนึ่งของวัดศรีบุญเรืองก็พากันเดินออกจากข่วงวัด ไปที่ข่วงพระธาตุ ซึ่งห่างออกไปทางทุ่งนาข้างวัดประมาณ ๓๐๐ เมตร เพื่อไปจุดไฟ “กองหลัวหิงหนาวพระเจ้า”ที่ลานพระธาตุ ส่วนที่วัดอื่น ๆ ก็จะเอาฟืนไม้คนทามาตั้งสุมรวมกันที่ลานหน้าวิหารเพื่อจุดเผาให้ความอบอุ่นแก่พระพุทธรูปที่เป็นพระประธานในวิหาร เป็นการอุทิศถวายความอบอุ่นเป็นพุทธบูชา

สิ่งหนึ่งที่ยังคงเป็นการปฏิบัติที่สืบทอดกันมาจากคนรุ่นก่อนซึ่งคนรุ่นปัจจุบันของชุมชนนี้ยังทำอยู่ คือการหยิบข้าวตอกดอกไม้ไหว้พระ ไหว้ ๑ ชุด หยิบดอกไม้ข้าวตอกใส่อุ้งมือพนมมือ สวดไป จบ ๑ บทก็วางข้าวตอกดอกไม้ไว้ด้านหนึ่ง แล้วหยิบดอกไม้ใหม่ และข้าวตอกจากกระปุกที่เตรียมมา ใส่ในอุ้งมือ ส่วนดอกไม้ให้ดอกโผล่ออกปลายนิ้วมือที่กำลังพนม แล้วท่องบ่นบทสวดมนต์พร้อมกัน จบบทนั้นแล้วก็วางดอกไม้และข้าวตอกไว้ แล้วหยิบข้าวตอกและดอกไม้อันใหม่เพื่อไหว้พระสวดมนต์ในบทต่อไป ทำไปเรื่อย ๆ จนข้าวตอกดอกไม้ที่เตรียมมาหมด เมื่อเสร็จพิธีแล้ว ก็ห่อเอาดอกไม้ไปทิ้งนอกวัด น้ำหยาดก็เอาไปเทลงดิน เพื่อให้แม่ธรณีได้เป็นสักขีพยานในการทำบุญครั้งนี้

สิ่งที่จะขาดเสียไม่ได้ เวลาเข้าวัดทำบุญ ไม่ว่าจะงานประเพณี เทศกาล หรือการมาทำบุญทั่วไป นั่นคือ “น้ำหยาด” ก็คือน้ำบริสุทธิ์ที่เตรียมมา “กรวดน้ำ” เพื่ออุทิศส่วนบุญส่วนกุศลไปหาญาติผู้ล่วงลับ คนล้านนาจะใช้คำว่า “หยาดน้ำหมายตาน” ซึ่งการหยาดน้ำ หรือการกรวดน้ำนี้ ก็เพื่อหลังน้ำลงดิน เพื่อให้แม่ธรณีเป็นพยานในการทำบุญครั้งนั้น ๆ เราจึงพบว่า เมื่อเรากรวดน้ำใส่ภาชนะรองรับแล้ว เราต้องเอาน้ำไปเททิ้งลงดิน ทุกครั้ง จึงจะถือว่าการทำบุญครั้งนั้นครบถ้วนพิธี

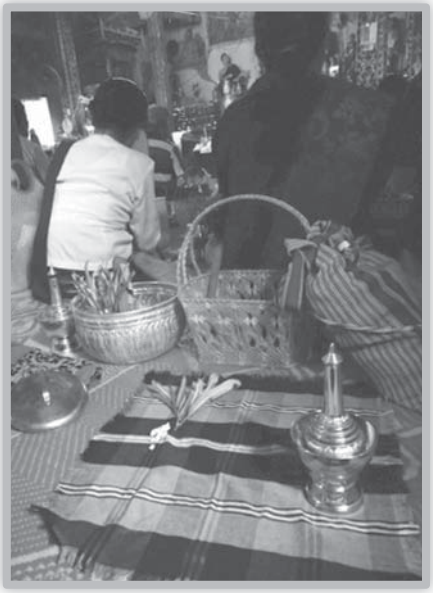

งานบุญข้าวหลามเดือน ๔ เป็งปีนี้มีบรรยากาศที่แปลกออกไปจากปกติ คือมีฝนตกตอนหัวรุ่ง ทั้งที่วันนี้เป็นฤดูหนาว อากาศจึงแปรปรวนไม่อาจเดาอุณหภูมิและสภาพอากาศในแต่ละวันได้อย่างชัดเจน อากาศที่บ้านห้วยส้านไม่เย็นมาก ดูจากคนมาวัด ไม่ต้องใส่เครื่องกันหนาวอะไรมากนัก เป็นอากาศที่เย็นเพราะเป็นเวลาเช้าและมีละอองฝนเล็กน้อย ถือว่างานบุญเดือน ๔ ปีนี้อากาศแปลก ๆ แต่ก็ไม่สร้างความยุ่งยากอะไรให้

สิ่งที่ทำให้เกิดความรู้สึกหวน “คิดถึงเชียงใหม่ในอดีต” ของคนเชียงใหม่ หรือคนในโขงเขตล้านนา เมื่อได้มาเยือนบ้านห้วยส้าน แล้วมีอาการ Nostalgia คือการรำลึกถึงอดีตแล้วสะท้อนใจ ผู้เขียนคิดว่าเป็นเพราะทุก ๆ มิติสังคมของวิถีชีวิตชาวบ้านห้วยส้าน มีความเป็นล้านนาในอดีตที่ยังชัดเจน แม้จะถูกปลอมปนด้วยความเป็นไทใหญ่ ความเป็นพม่า แต่ภาษาพูด อาหารการกิน ประเพณี พิธีกรรม ตลอดจนอาคารบ้านเรือน ไม่ผิดไปจากเชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง เมื่อสัก ๔๐ ปีมาแล้ว

มีหลายคำพูด หลายเหตุการณ์ที่ทำให้ผู้เขียนนึกเสียดายความงดงามแบบวิถีชีวิตที่เรียบง่ายของชาวห้วยส้าน ซึ่งที่ล้านนาภาคเหนือของไทยนั้นเหลือน้อยลงทุกที

วันนี้คณะผู้มาจากเชียงใหม่ต้องกลับบ้าน ผู้เขียนเก็บข้าวของเตรียมพร้อมที่จะขึ้นรถจายวินหม่อแล้วไปแวะรับทีมงานทั้งหมดซึ่งพักอยู่ที่วัดป่าเลไลย์ ระหว่างที่รอกินข้าวงาย (อาหารมื้อเช้า) แม่สมก็เล่าเรื่อง ว่าเมื่อหลายปีก่อน แม่สมและพ่อแอผู้เป็นสามีได้พากันไปเยือนสังเวชนียสถานที่อินเดีย แม่สมถามผู้เขียนว่า

“อี่หน้อย มึงเกยไปมาแล้วว่าที่เมืองผะเจ้าเกิดปุ้นน่ะ”

(หนู หนูเคยไปมาแล้วหรือยัง เมืองที่พระพุทธเจ้าประสูติน่ะ)

“แม่ไป ๒ เตี้ยแล้วม่วนอกม่วนใจ๋ ไปเตี้ยแรกปี๊กมาแล้วบ่ะเมิน เขามาจวนแม่กับพ่อแอกะเลยไปแหม

(แม่ไป ๒ ครั้งแล้วนะ มีความปลื้มปิติใจ ไปครั้งแรกกลับมาไม่นาน เขาชวนไปอีกแม่กับพ่อก็ไปอีก)

แต่แม่ไปเจ็บต๊องที่ย่างกุ้ง เลยไปบ่แผวสักกำ อันนิเตี้ยที่ ๒ แต่เตี้ยหัวทีได้ไปไหว้ผับไคว่”

(แต่แม่ไปปวดท้อง ระหว่างรอขึ้นเครื่องที่ย่างกุ้ง ครั้งที่ ๒ ก็เลยไปไม่ถึงแต่หนแรกนั้นไปไหว้มาทั่วเลย)

คำตอบโต้ในการสนทนา ที่ใช้เป็นคำคั่นเวลายังไม่ตอบรับหรือปฏิเสธ เช่นคำว่า อึม เอ่อ ซึ่ง ชาวล้านนาภาคเหนือ จะใช้คำว่า “อื่อ” ชาวกะเหรี่ยงใช้คำว่า “อื่ออื้” ในน้ำเสียงสูงต่ำเหมือนคำว่า “อ่าฮะ” ในภาษาร่วมสมัยไทยภาคกลาง แม่สมใช้คำเหมือนกะเหรี่ยง คือ “อื่ออื้”

แม่สมมีลูก ๓ คน เรียนจบปริญญาตรีที่ย่างกุ้งทุกคน ลูกชายคนโตเป็นครูเสียชีวิตเมื่อ ๖ ปีที่แล้ว ลูกสาวคนที่ ๒ ทำธุรกิจร้านค้าโทรศัพท์ที่ย่างกุ้งและเมียวดี ลูกชายคนเล็ก คือจายวินหม่ออยู่บ้านนี้ ขับรถ สองแถววิ่งรับส่งคนโดยสารจากบ้านห้วยส้าน ไปแม่สอด อาจจะไม่ได้ใช้ความรู้ปริญญาตรีธรณีวิทยา แต่ก็ได้ใช้ภาษาอังกฤษ ภาษาพม่า ภาษาไทย ซึ่งชาวบ้านทั่วไปที่ไม่ได้เรียนหนังสือสูง ก็จะใช้ภาษาอื่นในระดับการพูด การฟัง แต่คนที่เรียนจบมหาวิทยาลัยจะได้ทั้งพูด อ่าน เขียน

เมื่อถึงเวลาร่ำลา ผู้เขียนขนของขึ้นรถ แม่สมได้ให้ข้าวหลามเป็นของฝากกลับเชียงใหม่ ครึ่งกระสอบปุ๋ย ประมาณ ๓๐ กระบอก หล้าบิวและน้องภูมินั่งรถเข้าเมืองเมียวดีพร้อมกันเพื่อไปเยี่ยมพ่อแอ ปู่ของน้องภูมิที่ใช้ชีวิตอยู่ในตัวเมืองเมียวดี นาน ๆ จะกลับบ้านห้วยส้านสักครั้งหนึ่ง จายวินหม่อแวะซื้อหมากร้านประจำข้างทาง ผู้โดยสารชาวเชียงใหม่ขอชิมหมากของเขา สักพักคนชิมหมากก็มีอาการเมาเพราะหมากสูตรเข้มข้นนี้ไม่เหมาะสำหรับคนเคี้ยวหมากหัดใหม่ ส่วนจายวินหม่อนั้นเคี้ยวหมากเป็นของว่างทุกวัน

เมื่อเดินทางมาถึงตัวเมืองเมียวดี ได้ไปแวะเยี่ยมพ่อแอที่บ้านกลางตลาดสด ทำให้ได้เห็นตลาดในหัวเมืองของพม่า มีสินค้าอุปโภค บริโภคขายตามปกติของตลาดพม่า ผู้เขียนไปพบ “บ่ะฮั่ว” ซึ่งมีลักษณะคล้ายส้มซ่า เป็นผลไม้ป่าตระกูลส้ม ที่หาไม่ได้แล้วในจังหวัดเชียงใหม่ ที่เมียวดีเห็นมีวางขายทั่วไปฤดูนี้

ของฝากจากพม่า คือ ทานะคา ผู้เขียนซื้อแบบที่เป็นกระปุกพร้อมใช้งาน ซึ่งสะดวกกว่าการซื้อเขียงหิน กับท่อนไม้ทานะคาที่ชาวพม่าใช้ในชีวิตประจำวันทุกบ้าน

จายวินหม่อพาเราไปส่งที่ท่าน้ำ เมื่อเวลาใกล้จะเพลแล้ว คณะเดินทางจากเชียงใหม่จึงรีบขนของข้ามแม่น้ำเมย มาสู่แม่สอด แล้วรีบไปร้านอาหารให้ไม่เกินเวลามื้อเพลของพระสงฆ์สามเณรที่เดินทางไปมาด้วยกัน

อำเภอแม่สอด มีย่านการค้าชายแดนตรงด่านแม่สอด-เมียวดี ถนนเส้นสำคัญที่ตัดมาจากเมียวดี ผ่านแม่สอด พิษณุโลก แล้ววิ่งผ่านอีสาน เข้าลาว ตรงไปเวียดนาม เป็นถนนสายเศรษฐกิจที่ตัดขวางพาดผ่านประเทศไทย จึงมีการก่อสร้างเพื่อขยายถนน ๒ เลน ให้เป็น ๖ เลน เพื่อรองรับถนนสายเศรษฐกิจที่กำลังจะมาถึงในอีกไม่กี่ปีนี้ช่วงที่คณะเราเดินทางมาถึงแม่สอด ก็ทราบข่าวจากเพื่อนที่ถามมาในเฟซบุคว่ายังสบายดีทุกคนไหม เพราะวันนี้มีข่าวอุบัติเหตุรถชนกัน บนถนนไปแม่สอด

การสื่อสารออนไลน์ในยุคนี้สามารถแผ่ไปทุกที่บนโลกนี้ ทำให้การติดต่อการไปมาหาสู่ทางความคิด ความรู้สึกไปถึงกันได้เร็วกว่าตัวตนจริง ๆ จะไปถึงไหน ศิลปวัฒนธรรมก็สามารถไหลบ่าไปมาหากันได้ง่าย การเลียนแบบการทำตามแฟชั่นก็เป็นเรื่องไม่เหลือวิสัยที่จะทำได้ หากเศรษฐกิจดี มีเงินทองใช้มากมาย คนเราสามารถเลือกใช้ชีวิตได้ตามใจปรารถนา มีเพียงรากเหง้าทางวัฒนธรรมที่ถูกปลูกฝังลงในความคิดของคนรุ่นหลังเท่านั้นที่จะดึงความสำนึกในตัวตนและแสดงออกตามสิทธิและศักดิ์ศรีทางความรู้สึก เพื่อให้รู้สึกมั่นคงทางจิตใจ ซึ่งความมั่นคงทางจิตใจนี้จะเกิดขึ้นได้ ก็ต่อเมื่อมนุษย์เป็นตัวของตัวเอง รู้สึก

มีราก ไม่ได้อาศัยรากของผู้อื่นเพื่อแสดงความเป็นตนเอง ดังนั้นการสืบทอดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมประเพณีของชาติพันธุ์ต่าง ๆ จึงเป็นสิ่งมีค่าที่ผู้อาวุโสพยายามจะส่งต่อสู่คนรุ่นลูกหลานที่กำลังสับสนกับความหลากหลาย อันถั่งโถมมาจากทุกทิศทาง ซึ่งในที่สุดแล้ว สิ่งที่มีค่าที่สุด คือการเป็นตัวเองให้มากที่สุด เราจึงเห็นการพยายามฟื้นฟูวัฒนธรรมของแต่ละชาติพันธุ์เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา

⊙ บทสรุป

ชาวบ้านห้วยส้านเป็นคนไทยวน หรือที่เรียกกันว่า “คนเมือง” มีเครือญาติและบรรพบุรุษเป็นชาวลำปาง ลำพูน ทุ่งเสลี่ยม สุโขทัย มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชน ที่น่าสนใจเป็นเรื่องของคนไทยวนที่อพยพออกจากแผ่นดินล้านนา เข้าไปอยู่ในเขตพม่า ซึ่งในอดีตบริเวณนี้เคยเป็นเขตไทยมาก่อน ปัจจุบันอยู่ในเขตประเทศพม่าที่อยู่ในเขตอิทธพลของกะเหรี่ยง ชาวบ้านมีจิตสำนึกร่วมกัน ในการดำรงชีวิตแบบวิถี ไทยวนอย่างเข้มแข็ง แม้จะอยู่ในบริเวณที่รายล้อมและปะปนกับชาวพม่า ชาวกะเหรี่ยง ทุกคนในหมู่บ้านที่มีเชื้อสายคนโยนที่พูดภาษาล้านนา มีวิถีความเป็นอยู่แบบชาวพุทธล้านนา

บ้านห้วยส้านมีความอุดมสมบูรณ์ เศรษฐกิจเป็นไปตามสิ่งแวดล้อมทางสังคม ยังมีความเจริญแบบเมืองเล็กในชนบท แต่ก็มีไฟฟ้าใช้ตลอด ๒๔ ชั่วโมง สัญญาณอินเทอร์เน็ทพร้อม การคมนาคมไปมาสะดวกปานกลาง บ้านเรือนที่คุ้นตา อาหารที่คุ้นปาก และยังมีอีกมากที่เป็นอารมณ์ล้านนาเดิม ๆ

ที่เพิ่งผ่านไปเมื่อไม่นานมานี้ เช่น บ้านไม้มุงหลังคาตองตึง ลูกน้อยโหน่ง หรือ บ่ะเหนียงแฮ้ง การใช้สำเนียงภาษาไทยวนแบบชาวชนบท สำเนียง คำศัพท์ ที่ส่ง ภาษาพูดคุยกันเป็นภาษา “คำเมือง” เหมือนชาวเชียงใหม่สายใต้-เมืองลี้-เมืองเถิน เช่น คำลงท้าย บะจะวะ คำศัพท์โบราณหลายคำที่หายไปจากการใช้สื่อสาร ของคนไทยภาคเหนือ แต่ที่นี่ยังมีการใช้คำเหล่านั้น เช่นคำลงท้าย “นิ” “วะ” ซึ่งปรับความหมายไปตามบริบท เช่น “ป่ไปเที่อนิ” “อันนี้วะอันนี้” “กินวะ”

ส่วนด้านอาหารการกิน มีทั้งอาหารไทยวนและอาหารพม่าการแต่งกาย ผู้ชายนุ่งโหล่งจี กับเสื้อผ้าฝ้ายผ่าหน้าแขนสั้น พอ ๆ กับนุ่งกางเกงหลวม ๆ เสื้อยืด ผู้หญิง ส่วนมากนุ่งผ้าถุง เสื้อมีทั้งผ้าฝ้ายผ้ายืด เหมือนชาวบ้านทั่วไป ในเขตอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก สิ่งที่สังเกตได้ว่า เป็นกิจวัตรที่จะทำกัน ทั้งหญิงชาย เวลาแต่งตัว หรือหลังล้างหน้า คือ มักจะทาทานะคาบนผิวหน้า

“ห้วยส้านงาไซ เข้าได้ออกยาก” เป็นคำเปรียบเทียบที่สะท้อนความรู้สึก ของชาวบ้านที่มีต่อชุมชนของเขา มีความหมายว่า บ้านห้วยส้านนั้นมีความเป็น อยู่ที่มีความสุข ผู้คนใจดี มีไมตรีกับคนต่างถิ่น มีน้ำใจ ทำให้คนมาเยือนรู้สึก สบายใจ จนไม่อยากกลับบ้าน เหมือนปลาที่หลงเข้าไปในไซ แล้วหาทางออก จากไซไม่ได้

ชาวไทยวนบ้านห้วยส้าน ยังมีจิตสำนึกอยู่เสมอว่า ตนเองเป็นคนไทย แต่ก็ยอมรับว่าเป็นประชากร ของพม่า ดังนั้นในส่วนที่ต้องทำ ตามกฎระเบียบการปกครอง ก็ทำ ตามกฎหมายพม่า แต่ในส่วนที่ สามารถเลือกได้ ชาวบ้านเลือก ที่จะเป็นคนไท อันหมายถึงคน ล้านนาเหมือนคนภาคเหนือของ ประเทศไทย

๖ เอกสารอ้างอิง

การวิจัย “การธำรงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมล้านนาของชาวไทยวนพลัดถิ่นเมืองเมียวดี ประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา” โดยพระนครปัญญาวชิโร หัวหน้าโครงการวิจัย อยู่ในระหว่างดำเนินการรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ ภายใต้การสนับสนุนงบประมาณเพื่อส่งเสริมการวิจัยด้านวัฒนธรรม ประจำปี พ.ศ.๒๕๖๐ ของ กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม

นคร ปัญญาวชิโร (ปรังฤทธิ์), พระ. ๒๕๕๙. **วิถีล้านนาใต้ฟ้าเมียวดี**. เชียงใหม่. โครงการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาประเทศเพื่อนบ้าน ฝ่ายวิชาการและวิจัย สำนักวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่.

โครงการพัฒนาทางหลวงเอเชีย. **วารสารทางหลวง** ปีที่ ๔๘ ฉบับที่ ๓ พฤษภาคม-มิถุนายน ๒๕๕๔ (ทางหลวงเอเชียสาย AH ๑ : ชายแดนกัมพูชา-อรัญประเทศ-กรุงเทพฯ (แยกบางปะอิน) -นครสวรรค์-ตาก-แม่สอด-สะพานมิตรภาพไทย-พม่า รวม ๗๑๕.๕ กม.)

โครงการเผยแพร่ข้อมูลทรัพยากรชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นบนพื้นที่สูง, สถาบันวิจัยและพัฒนาที่สูง (มหาชน). “กะลันทา, ไม้หนาม, คนทา, สีฟันคนทา”. อ้างอิงใน : หนังสือชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย (เต็ม สมิตินันทน์).

⊙ สัมภาษณ์

- จายวินหม่อ อายุ ๓๐ ปี ผู้นำเยาวชนบ้านห้วยส้าน
- แม่จันทร์สม วงศ์เครือ อายุ ๖๔ ปี ชาวบ้านห้วยส้าน
- พ่อน้อยแก้ว อายุ ๖๗ ปี ชาวบ้านห้วยส้าน
- พ่อน้อยคำ อายุ ๖๑ ปี ชาวบ้านห้วยส้าน

การสร้างถิ่นฐาน บ้าน และเรือนคนไทดำ ไทขาวในเวียดนาม[1]

ฐาปนีย์ เครือระยา

[1] บทความนี้เรียบเรียงจากการสำรวจพื้นที่เมือง และหมู่บ้านของกลุ่มไทดำเมืองเดียนเบียนฟู และไทขาวเมืองไมโจว เมื่อปี พ.ศ.๒๕๔๙.

⊙ บทคัดย่อ

ท่ามกลางความแตกต่างกันของเชื้อชาติ ที่ถูกแบ่งด้วยเส้นกั้นพรมแดนรัฐชาติ ทำให้ชนชาติพันธุ์ไทหลาย ๆ กลุ่ม ถูกตัดขาดสายสัมพันธ์ระหว่างกันด้วยการก่อเกิดของประเทศชาติต่าง ๆ ในแถบอุษาคเนย์นี้เองที่ทำให้เกิดอุดมการณ์ความเป็นรัฐมากลบกลืนความเป็นเชื้อชาติไทไป แม้ว่ารัฐจะแบ่งแยกความเป็นชาติออกจากกัน แต่ความสัมพันธ์ของเชื้อชาติไทที่อยู่ในประเทศต่าง ๆ ในแถบเอเชียอาคเนย์นั้น กลับไม่สามารถแบ่งแยกความเชื่อและความเป็นไทได้ เพราะคนไทในทุกประเทศจะมีรากฐานของภาษาและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่คล้ายคลึงกัน

ไทดำ และไทขาวหรือไทด่อน เป็นคนไทกลุ่มหนึ่งที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ทางตอนเหนือของเวียดนามและลาว อยู่ในเขตสิบสองจุไท ซึ่งมาจากการประกอบเข้าด้วยกันของเมืองคนไท ๑๒ เมือง แบ่งเป็นกลุ่มไทดำ ๘ เมือง และไทขาว ๔ เมือง โดยเรียกชื่อตนเองตามเมือง หรือแม่น้ำที่อาศัยอยู่ เช่น ไทเมืองแถน ไทเมืองม่วย ไทเมืองวาด

ไทดำ เป็นกลุ่มไทดั้งเดิมที่อยู่อาศัยคือลุ่มแม่น้ำดำ เรียกตัวเองว่า ไทดำ ส่วนไทขาว เชื่อว่าเป็นชาวไทดำมีเชื้อสายผสมกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ตั้งถิ่นฐานอยู่ทางตอนใต้ของเมืองเดียนเบียนฟู แต่ในช่วงอาณานิคม ชาวยุโรปกลับแบ่งกลุ่มตามสีสันของเครื่องนุ่งห่มที่สวมใส่ จึงกลายเป็นกลุ่มที่ใส่ผ้านุ่งสีดำ คือไทดำ และนุ่งผ้าสีขาวหรือสีอ่อนคือไทขาวตั้งแต่นั้นมา

ไทขาวและไทดำ มีจุดร่วมทางวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกัน โดยเฉพาะการสร้างถิ่นฐาน ครอบครัว และชุมชน ที่อาศัยอยู่ตามเส้นทางแม่น้ำดำ อันเป็นสายน้ำใหญ่ที่หล่อเลี้ยงชีวิตคนไทมานาน บทความนี้เรียบเรียงจากข้อสังเกตในการสำรวจพื้นที่เมือง และหมู่บ้านของกลุ่มไทดำเมืองเดียนเบียนฟู และไทขาวเมืองไมโจว เมื่อปี พ.ศ.๒๕๔๙ เพื่อนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิดความเชื่อ สภาพแสดล้อมที่ส่งผลต่อการภูมิปัญญาของชาวไทดำ และไทขาว

ในการสร้างหมู่บ้าน และเรือนที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตรวมถึงสิ่งแวดล้อมรอบตัว ซึ่งพบว่าทั้งชาวไทดำและไทขาวนิยมสร้างเรือนไม้ยกพื้นสูง ใช้วัสดุในท้องถิ่นที่หาได้ง่าย มีพื้นที่ใช้สอยภายในเรือนสอดคล้องกับวิถีชีวิต แต่เรือนของชาวไทขาวพบว่าไม่มีพื้นที่ห้องผีชัดเจนมากนักเมื่อเทียบกับชาวไทดำ อีกทั้งผังเรือนชาวไทขาวมีการปรับเปลี่ยนพื้นที่ใช้สอยได้หลากหลายกว่าชาวไทดำ ซึ่งอาจเกี่ยวข้องกับแนวคิดความเชื่อของชาวไทขาวที่เริ่มมีการผสมผสานกับวัฒนธรรมอื่น จึงเกิดการยืดหยุ่นมากกกว่าชาวไทดำ

⊙ Abstract

Among the ethnic diversity which has been divided by national borders, many Tai ethnic groups have been separated. As nations have been established in South East Asia, the ideology of a unified state has concealed the notion of ethnic identity. Even though states separate the ethnic groups, it cannot divide the belief system and Tainess among the ethnic groups living across borders because Tai groups in every country have similar foundation of language and lifestyle.

Tai Dam and Tai Kaw or Tai Dón are a group of Thai who settled in the north of Vietnam and Laos in Sib Song Ju Tai Region consisting of 12 cities of Tai. There are 8 cities of Tai Dam and 4 cities of Tai Kaw. The Tai groups are named according to their city or river location such as Tai Meuang Tan, Tai MeuangMuay, and Tai Meuang Wad.

Tai Dam originally lived near Tai Dam River Basin. They called themselves Tai Dam. For Tai Kaw, it is believed that they were originally Tai Dam who mixed with other ethnic groups. Tai Kaw became established in the south of Dien Bien Phu. In the colonial era, the European classified ethnic groups by the colors of their clothes. The Tai Dam were dressed in black clothes while Tai Kaw were dressed in light colors.

Tai Kaw and Tai Dam have similar forms of culture especially in terms of family and community establishment along the Dam River which is the biggest river that has been nourishing the lives of Tai Dam for a long time. This article is written about the observation of the areas and villages of the Tai Dam in Dien Bien Phu and Tai Kaw in Mai Jow

in 2006 in order to present notions, beliefs, and systems affecting the wisdom of the Tai Dam and the Tai Kaw in village and house establishments corresponding to lifestyle and surrounding environments. It has been found that both Tai Dam and Tai Kaw tend to build their houses with high platforms using local materials. They also have utility space suiting their lifestyle. However, the spiritual tabernacle of Tai Dam can be seen more obviously when compared with Tai Kaw. Additionally, the wall of Tai Kaw is more adjustable to serve a variety of utility space when compared with Tai Dam. This may lead to the notion suggesting that the cultures of Tai Kaw are more flexible to combine with other cultures when compared to Tai Dam.

⊙ บทนำ

ทางตอนเหนือของประเทศเวียดนาม มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์มาก เนื่องจากเป็นแหล่งที่พักอาศัยของคนไทหลาย ๆ กลุ่มด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นไทขาว ไทดำ ไทแดง และกลุ่มชาวเขาเผ่าต่าง ๆ ซึ่งความแตกต่างทางวัฒนธรรมนี้จะส่งผลต่อชีวิตและความเป็นอยู่ของคนในแต่ละพื้นที่ด้วย ดังนั้นจึงเป็นที่น่าสังเกตว่า ในแต่ละกลุ่มคนนั้น จะมีวิถีชีวิตและความเป็นอยู่แตกต่างกัน หรือเหมือนกันเช่นไร ซึ่งอิทธิพลของความเชื่อและสิ่งแวดล้อมนั้น เป็นสิ่งที่คอยกำหนดเอกลักษณ์ต่าง ๆ ของกลุ่มคนให้มีความโดดเด่นของตนเอง

การแสดงออกทางเอกลักษณ์เฉพาะตัวนี้ มีรูปธรรมที่เห็นได้ชัดเจนจากการแต่งกาย ประเพณี และที่อยู่อาศัย เป็นต้น ในด้านสถาปัตยกรรม บ้านเรือนที่อยู่อาศัยนั้น เป็นการแสดงออกถึงการดำรงชีวิตอีกด้านหนึ่ง เนื่องจากที่อยู่อาศัยเป็นหนึ่งในปัจจัย ๔ ที่สำคัญต่อการดำรงชีวิต บ้านของกลุ่มคนต่าง ๆ นั้นจึงสะท้อนถึงตัวตนของชาติพันธุ์นั้น ออกมาอย่างชัดเจน โดยมีปัจจัยทางด้านวิธีคิดและความเชื่อ ประกอบกับสภาพภูมิศาสตร์ เป็นตัวกำหนดกฎเกณฑ์การตั้งถิ่นฐาน

กลุ่มชนชาวไทในเวียดนาม มีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย อาศัยอยู่ตามที่ราบลุ่มแม่น้ำระหว่างหุบเขา เลี้ยงชีพด้วยการทำการเกษตรกรรม และมีความเชื่อที่แฝงเกี่ยวกับธรรมชาติ ในรูปแบบของผี ซึ่งมีทั้งผีที่เป็นรูปแบบของเทพ คือ ผีแถน และผีที่คุ้มครองบ้านเรือนและคนในครอบครัว คือผีบรรพบุรุษ ส่วนกลุ่มคนเวียดนาม ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่มีอิทธิพลมากที่สุดในเวียดนามนั้น จะมีวัฒนธรรมที่แตกต่างกับกลุ่มคนไทโดยสิ้นเชิง

๑. การตั้งถิ่นฐานและวิถีชีวิตของกลุ่มชาวไทดำและไทขาว

ในดินแดนสิบสองจุไท อันเป็นถิ่นที่อยู่ของชนชาติไทดำและไทขาวมาแต่อดีต เป็นพื้นที่ราบลุ่มกว้างใหญ่ระหว่างหุบเขา ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของเวียดนาม ที่เป็นเทือกเขาสูงทอดยาวลงมาจากทางตอนใต้ของจีน เทือกเขาสูง

ที่สำคัญคือ ภูแดนดิน ภูสามเส้า เนื่องจากในเขตนี้เป็นที่ภูเขาสูงจึงเป็นแหล่งที่เกิดแม่น้ำสำคัญ และที่ราบลุ่มแม่น้ำที่มีความอุดมสมบูรณ์สูง ส่วนสภาพอากาศจะชุ่มชื้นจนถึงแห้งแล้ง เนื่องจากอยู่ใกล้กับเขตร้อนชื้นแถบศูนย์สูตร ในเขตป่าทึบและที่ภูเขาสูงจะมีสัตว์ป่าพืชพันธุ์ธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ จึงทำให้ประชาชนนิยมเลี้ยงชีพด้วยการเก็บของป่าและทำการเกษตร

จากการลงพื้นที่สำรวจตามเส้นทางเมืองต่าง ๆ ที่เป็นที่อยู่อาศัยของชาวไทดำและไทขาว สังเกตได้ว่าการดำรงชีวิตของกลุ่มไทมีความเรียบง่าย ปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมด้วยการเพาะปลูกเลี้ยงชีพโดยแต่ละครอบครัวจะมีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง เพื่อปลูกพืชเลี้ยงสัตว์พอกินพออยู่ภายในครัวเรือน ส่วนที่เหลือจึงนำไปขาย ส่วนพื้นที่สาธารณะ เช่น หนองน้ำ แม่น้ำ บริเวณป่าก็จะเป็นที่ของชุมชนในการหาปลาและของป่าได้ร่วมกันในสังคม ดังนั้นความเป็นอยู่ภายในแต่ละหมู่บ้านจึงมีความสัมพันธ์กับอย่างแนบแน่น

พื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำดำ เป็นแหล่งทำการเกษตรที่สำคัญของกลุ่มคนไท ถ่ายภาพเมื่อปี พ.ศ.๒๕๔๙

๑.๑ การสร้างเมืองของกลุ่มไท

ตามความเห็นของนักวิชาการส่วนใหญ่หลาย ๆ คนต่างก็ให้เหตุผลที่ต่างกันว่าแหล่งที่คนไทอยู่ในปัจจุบันนี้ เป็นที่อยู่แต่เดิมหรือมีการโยกย้ายถิ่นฐาน เนื่องจากมีเรื่องเล่าเกี่ยวกับต้นกำเนิดของกลุ่มไทที่เป็นตำนานของพญาแถน น้ำเต้าปุง และตำนานเมืองแถน ซึ่งเป็นต้นกำเนิดของเมืองในกลุ่มไทที่มีความคล้ายคลึงกับเผ่าไทอื่น ๆ ที่อยู่ในจีน หรือลาว ซึ่งการกำเนิดของกลุ่มไทเรื่องการตั้งที่อยู่แต่เดิมนั้นยังเป็นปัญหาที่นักวิชาการยังให้ข้อสรุปที่ชัดเจนไม่ได้ ซึ่งมีอยู่หลายทฤษฎี ดังนี้

๑.๑.๑ ในตำนานเรื่องน้ำเต้าปุง ที่กัญญา ลีลาลัย ได้ศึกษามานั้น ได้กล่าวถึงเรื่องราวของปู่ลางเซิง ขุนเค็กและขุนคาน ได้สร้างบ้านเรือนที่เมืองลุ่มแล้วภายหลังไม่ได้เซ่นไหว้ผี จึงทำให้ผีโกรธ บันดาลให้น้ำท่วมบ้านเมือง ทั้งสามครอบครัวจึงพายเรือทวนน้ำไปขอร้องความช่วยเหลือจากพญาแถน ดังนั้นพญาแถน จึงให้อยู่บนสวรรค์ แต่ทั้งสามรู้สึกอึดอัด จึงขอลงมาอยู่เมืองของคนตามเดิม พญาแถนจึงให้มาอยู่ที่ตำบลนาน้อยอ้อยหนู แล้วมอบควายมาให้ทำนาด้วย ต่อมาในตำบลนี้เกิดผลน้ำเต้าลูกใหญ่ แล้วโตขึ้นเรื่อย ๆ จนโตเต็มที่ ปู่ลางเซิงและขุนทั้งสอง เจาะรูน้ำเต้าออกเป็นสองรู ขุนคานเจาะด้วยเหล็กเผาไฟ ส่วนขุนเค็กเจาะอีกรูด้วยสิ่ว หลังจากนั้นก็เกิดปรากฏการณ์อัศจรรย์มีกลุ่มคนออกมาจากรูน้ำเต้าจำนวนมาก พวกข่า ขมุ ออกมาทางเหล็กเผาไฟจึงมีผิวสีดำ เมื่อออกมาแล้วพวกนี้ไปอยู่กระจัดกระจายตามภูเขา และพวกไทที่ออกมาทางรูสิ่วจะมีผิวขาว แล้วอาศัยอยู่ในที่ลุ่ม คนเหล่านี้ออกมาจากน้ำเต้ามากมายถึง ๓ วัน ๓ คืน แต่บางตำนานกล่าวว่ามีการเจาะน้ำเต้าเพียงรูเดียว กลุ่มที่ออกมาก่อนเป็นข่าที่ถูกความร้อนจึงมีผิวสีดำ ส่วนพวกที่ออกทีหลังเป็นไทที่มีผิวขาว เนื่องจากออกมาตอนที่น้ำเต้าเย็นแล้ว เมื่อมีคนเป็นจำนวนมากเกิดขึ้นทำให้ปู่ลางเซิง ขุนเค็ก และขุนคานไม่สามารถปกครองดูแลได้ทั้งหมด จึงขอความช่วยเหลือไปยังพญาแถน พญาแถนจึงส่งขุนครูและขุนครองมาช่วยเหลือแต่ก็ยังไม่สามารถจัดระเบียบได้ ดังนั้นจึงส่งขุนบรมลงมาปกครองพร้อมทั้งชายา

อีกสองนาง คือ นางเอตแคงและนางยมพาลา ชายาทั้งสองได้ให้กำเนิดลูก ๗ คน เมื่อลูกทั้งเจ็ดเติบโตขึ้น ขุนบรมจึงให้แยกย้ายไปปกครองเมืองต่าง ๆ ดังนี้

- **ขุนลอ** อาณาจักรล้านช้าง
- **ขุนยี่ผาลาน** อาณาจักรไทในจีน
- **ขุนสามจูงสง** อาณาจักรหัวพันห้าทั้งหก (บริเวณซำเหนือ)
- **ขุนไสผง** อาณาจักรโยนก
- **ขุนงั่วอิน** อาณาจักรอโยธยา
- **ขุนลกกลม** เมืองเชียงคาม ลาวใต้ (บางตำนานกล่าวว่า เมืองเชียงคมยอสาม บริเวณอาณาจักรมอญ)
- **ขุนเจ็ดเจิง** เมืองเชียงขวาง (บางตำนานกล่าวว่า ได้ครองเมืองต่อจากขุนบรม)

ส่วนในพงศาวดารของเมืองแถง กลับมีเรื่องราวของน้ำเต้าปุงแตกต่างกันไป โดยเริ่มจากเทพบุตรและเทพธิดา ๕ คู่ ถึงกำเนิดที่จะต้องมาจุติยังโลกมนุษย์ จึงปรึกษากันว่าจะร่วมสร้างบ้านเมืองในแผ่นดินที่ยังเป็นเพียงแต่ท้องทุ่งและป่าเขา จึงได้อธิษฐานให้เกิดน้ำเต้าปุงเพื่อให้ทุกคนได้เข้าไปในนั้น ครั้นแล้วน้ำเต้าก็ลอยมาตกลงที่ภูเขาทางทิศตะวันออกของเมืองแถง แล้วน้ำเต้าก็แตกออกแล้วแต่ละคู่ก็ออกมาตามลำดับ ข่าแจะ ไทดำ ลาว ฮ่อ และสุดท้ายคือแกว (ญวน) เมื่อออกมาครบแล้ว ทุกคนก็ไปชำระล้างร่างกายและดื่มน้ำในหนองฮกหนองฮาย อันเป็นแหล่งน้ำศักดิ์สิทธ์ ทำให้ผิวพรรณผ่องใส แต่ข่าแจะกลัวความหนาวจึงไม่ได้ลงไปในหนองน้ำ ทำให้มีผิวเป็นสีคล้ำ และไม่ได้สร้างบ้านเมืองเหมือนคนอื่น ๆ ที่ได้แยกย้ายไปตั้งถิ่นฐานของตน โดยขุนลอคำได้สร้างเมืองแถงขึ้น จนสืบสายสกุลถึงขุนบรม ที่มีลูก ๗ คนแล้วแยกย้ายไปปกครองเมืองต่าง ๆ คล้ายกับตำนานน้ำเต้าปุง

อีกตำนานหนึ่งในพงศาวดารเมืองไล ซึ่งเป็นเมืองที่เกิดทีหลัง ได้กล่าวถึงการอพยพของขุนนางจีน แซ่พ่อ ชื่อ พ่อตายัน จากเมืองลิมเจา ใกล้กับเมืองกวางตุ้ง ที่ได้รวบรวมผู้คนแล้วอพยพลงมาเพื่อตั้งถิ่นฐานใหม่ โดยทำการขับไล่

พวกชาวเขา ซึ่งเป็นชนกลุ่มดั้งเดิมที่อาศัยอยู่บริเวณพื้นราบให้ขึ้นไปอาศัยอยู่บนเทือกเขา ต่อมากลุ่มคนจีนได้ใช้ชีวิตปะปนกับคนกลุ่มไท ที่ตั้งบ้านเมืองอาศัยอยู่ในบริเวณนี้มานานแล้ว มีการแต่งงาน และรับเอาภาษาไท จนกลายมาเป็นกลุ่มไทขาว[๒]

๑.๑.๒ สุภางค์ จันทวนิช และจารุวรรณ พรมวัง ขำเพชร เห็นว่า เดิมทีเมืองแถงเป็นเมืองของพวกไทลื้อ เมื่อไทดำตีเมืองและยึดครองในช่วงหลังศตวรรษที่ ๑๓ จึงได้รวบรวมที่ดินแล้วจัดสรรใหม่ในกลุ่มไทดำ[๓] ซึ่งเป็นพื้นที่อันอุดมสมบูรณ์ลุ่มแม่น้ำดำ เมืองไลนั้นเกิดขึ้นภายหลัง ตั้งอยู่เหนือแม่น้ำดำขึ้นไปแห่งหนึ่ง และอีกแห่งนั้นอยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำแดง ซึ่งแบ่งเมืองไทขาวออกเป็นกลุ่มเมืองเหนือและกลุ่มเมืองใต้ กลุ่มเมืองเหนือเป็นกลุ่มไทที่อพยพเข้ามาอยู่ใหม่ในเวียดนามเมื่อศตวรรษที่ ๘-๑๐ บริเวณเมืองไล เมืองสอ เมืองเจี๋ยน เมืองถาน ส่วนเมืองไทขาวกลุ่มเมืองใต้ เป็นเมืองโบราณที่มีถิ่นที่อยู่แต่เดิมบริเวณสองฝั่งแม่น้ำแดงและฝั่งตะวันออกของแม่น้ำดำ ที่เมืองเต๊ก เมืองสาง เมืองมูน เมืองของ และเมืองแดง

๑.๑.๓ ความเห็นของคนเวียดนาม โดยคำจอง นักวิชาการเวียดนามเชื้อสายไท กลับมองเห็นว่า ชาวไทขาวและไทดำ ได้อพยพลงมาตั้งถิ่นฐานตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ ๘-๑๐ ไทขาวอพยพมาจากต้นแม่น้ำดำ มาตั้งบ้านเมืองที่เมืองไล เมืองแต เมืองสอ เมืองเจี๋ยน เมืองจัน ส่วนชาวไทดำนั้นอพยพมาจากต้นแม่น้ำแดง โดยมีท้าวสวงและท้าวเงิน เป็นผู้นำมาอยู่ที่เมืองลอ ต่อมาท้าวเงินกลับไปอยู่ยังต้นแม่น้ำแดงตามเดิม แต่ท้าวสวงยังปกครองเมืองลอ มีลูกชื่อท้าวลอ แล้วมีหลานซึ่งเป็นลูกท้าวลอ ชื่อท้าวล้านเจือง ในศตวรรษที่ ๑๑ ท้าวล้านเจืองได้นำผู้คนจากเมืองลอไปยังเมืองแถง จนในศตวรรษที่ ๑๓

---

[๒] กัญญา ลีลาลัย. ๒๕๔๔. **ประวัติศาสตร์ชนชาติไท**. กรุงเทพฯ : สถาบันวิถีทัศน์. หน้า ๓๐๔-๓๐๕.

[๓] สุภางค์ จันทวนิช และจารุวรรณ พรมวัง ขำเพชร. ๒๕๓๘. กลุ่มชาติพันธุ์ไทขาว. **การศึกษาวัฒนธรรมชนชาติไทย**. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ. หน้า ๒๑๙.

เจ้าฟ้าคำแลบเชื้อสายท้าวล้านเจือง ย้ายเมืองหลวงจากเมืองแถงลงมาที่เมืองม่วย หลังจากนั้นเจ้าฟ้าตาเงิน ผู้เป็นหลานเจ้าฟ้าคำแลบ ได้ปกครองดินแดนไททั้งหมด จนถึงศตวรรษที่ ๑๕ เมืองสางได้กลายเป็นเมืองหลวงแทนเมืองม่วย จนในศตวรรษที่ ๑๖ เป็นต้นมา ดินแดนไทในแถบนี้ก็แยกออกเป็นเมืองเล็ก ๆ เป็นสหพันธรัฐไท ๑๖ หัวเมือง เรียกว่า สิบหกจุไท[๔]

๑.๑.๔ สุมิตร ปิติพัฒน์ ได้เสนอว่าไทดำ เป็นกลุ่มชนที่อาศัยอยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำดำและแม่น้ำมา มาแต่เดิม และเป็นกลุ่มที่มีอำนาจสูงสุด ต่อมามีพวกคนจีนที่อพยพมาจากมณฑลกวางตุ้ง เขามาตั้งถิ่นฐานบริเวณลุ่มแม่น้ำดำ และได้รับเอาวัฒนธรรมไทดำเข้ามาใช้ในชีวิตประจำวัน จากการแต่งงานข้ามชนชาติและการติดต่อกัน ทำให้มีการผสมผสานกันระหว่างคนสองกลุ่ม จนกลายเป็นบรรพบุรุษของชาวไทขาวที่ขยายเผ่าพันธุ์มากขึ้นเรื่อย ๆ จนก่อร่างสร้างเมืองของไทขาวขึ้น[๕]

๑.๑.๕ ภัททิยา ยิมเรวัต เห็นว่า จากหลักฐานทางโบราณคดีที่ค้นพบนั้น ให้น้ำหนักว่าคนไทตั้งถิ่นฐานและอาศัยอยู่ในดินแดนแถบนี้มาก่อนแล้ว โดยมีการขุดค้นพบแหล่งโบราณคดีที่เป็นหลักฐานสำคัญในแถบเมืองเซินลา ไลโจว โดยนักโบราณคดีชาวเวียดนาม ซึ่งกำหนดได้ว่าเป็นวัฒนธรรมถ้ำ ช่วงสมัยที่สำคัญคือ

- วัฒนธรรมเซินวี (Sơn Vi) อายุประมาณ ๓๓,๑๕๐-๑๑,๓๓๐ ปีมาแล้ว
- วัฒนธรรมโหบิเนียน (Hoabinhnian) อายุประมาณ ๑๔,๐๐๐-๗,๐๐๐ ปีมาแล้ว
- วัฒนธรรมบักโซเนียน (Bacsonian) ซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่มีพัฒนาการต่อมา อายุประมาณ ๖,๕๐๐-๔,๐๐๐ ปีมาแล้ว

---

[๔] คำจอง. ๒๕๓๗. ประวัติศาสตร์และเอกสารไทดำในเวียดนาม. **เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการ**. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ ๒๕๓๘. หน้า ๑๙๓-๑๙๖.

[๕] สุมิตร ปิติพัฒน์. ๒๕๔๕. **ศาสนาและความเชื่อ ไทดำในสิสองจุไท**. กรุงเทพฯ : สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า ๘.

นอกจากนั้นยังมีการขุดค้นพบเครื่องมือหิน เครื่องมือรูปเกือกม้า และเครื่องมือที่มีปลายแหลม ในเขตเมืองเซินลา ไลโจว โดยท่าน ห่าวันเติน (Hà Văn Tân) นักโบราณคดีชาวเวียดนาม ตลอดจนมีการค้นพบภาชนะดินเผาและพันธุ์พืชอีกหลายชนิด ซึ่งแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการของการเพาะปลูก ซึ่งในแถบที่พบหลักฐานนี้ เป็นที่อยู่ของกลุ่มไทที่มีจำนวนประชากรมากที่สุด อาจกล่าวได้ว่ากลุ่มไทมีพัฒนาการมาตั้งแต่ยุคหิน ในสมัยแรก ๆ จะอาศัยอยู่ตามถ้ำและชะง่อนผา ภายหลังเริ่มย้ายถิ่นฐานมาอยู่ริมแม่น้ำ มีการเก็บของป่าล่าสัตว์ตามธรรมชาติ และพัฒนามาทำการเพาะปลูก[๖]

ในอดีตหัวเมืองต่าง ๆ ของไทดำที่มีเจ้าเมืองคนไทปกครองอยู่นั้น มีจำนวนทั้งหมด ๑๖ เมือง แต่ในช่วงที่ประเทศฝรั่งเศสเข้ามาปกครองเวียดนาม และได้มีแบ่งดินแดนกับจีนเมื่อปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ ได้ยกเมืองให้จีนไป ๖ เมือง จึงเหลือเพียง ๑๐ เมือง ภายหลังฝรั่งเศสได้ยกระดับหัวเมืองย่อยขึ้นมาเป็นเมืองหลักอีก ๒ เมือง จึงรวมเป็น ๑๒ เมือง และเรียกว่า สิบสองจุไท ซึ่งเป็นเมืองที่มีกลุ่มไทขาวหรือไทด่อน อาศัยอยู่ ๔ เมืองและไทดำอาศัยอยู่ ๘ เมืองดังนี้

๑. เมืองแถงหรือเมืองแถน (Diên Biên Phú)
๒. เมืองควาย (Tuân Giáo) â
๓. เมืองลอ (Nghia Lô)
๔. เมืองม่วย (Thuân châu)
๕. เมืองลา (Són La) ó
๖. เมืองม่วก หรือเมืองมัวะ หรือเมืองโมะ (Mai són)
๗. เมืองวาดหรือเมืองหวัด (Yên châu)
๘. เมืองถาน (Thân Uyên)
๙. เมืองไล (Lai Châu) เป็นเมืองศูนย์กลางของกลุ่มไทขาว
๑๐. เมืองสอ (Phong Thô)
๑๑. เมืองเต๊ิก (Phu Yên)
๑๒. เมืองสาง (Môc châu)

จำนวนเมืองทั้งหมดของกลุ่มไทที่กล่าวในข้างต้นนั้น เมืองที่เป็นเมืองของไทขาวคือ เมืองไลซึ่งเป็นเมืองศูนย์กลางของกลุ่มไทขาว เมืองสอ เมืองเติ๊กและเมืองสางส่วนเมืองศูนย์กลางของกลุ่มไทดำคือเมืองแถนในอดีต คนไทมีการแบ่งกลุ่มของตัวเองตาม ชื่อเมืองที่อาศัยอยู่ เช่น ไทเมืองลอ ไทเมืองสาง เป็นต้น ภายหลังเมื่อชาวตะวันตกเข้ามา มีการใช้สีของชุดที่สวมใส่และลักษณะทางกายภาพอื่น เป็นตัวแบ่งประเภทของคนไท ตามโลกทัศน์ชาวตะวันตก ทำให้เกิดความเข้าใจที่ไม่ตรงกันของกลุ่มคนไทในพื้นที่ และคนภายนอกที่เข้าไปศึกษาวิถีชีวิตของกลุ่มคนไทในช่วงแรก ๆ

รูปแบบและลักษณะการแต่งกายของชาวไทขาวเมืองไมโจว และไทดำในเวียดนามเมืองเดียนเบียนฟู ถ่ายภาพเมื่อปี พ.ศ.๒๕๔๙

๑.๑.๖ ยุกติ มุกดาวิจิตร เสนอประเด็นที่น่าสนใจของตำนานการกำเนิดคนไทที่ได้ศึกษาและสังเกตเห็นความคล้ายคลึงกันของตำนานขุนบรมของพงศวดารล้านนาช้างกับเล่าความเมือง[๙] ที่แสดงถึงความสัมพันธ์ของปัญหาความขัดแย้งระหว่างผีแถนและมนุษย์ การกำเนิดใหม่ของโลกและมนุษย์จากน้ำเต้าปุง ชื่อของลูกขุนบรมมีความเหมือนกัน จนถึงจำนวนลูกทั้ง ๗ คนของ

[๙] เอกสาร “กว้ามโต๊เมื้อง” แปลเป็นไทย คือ “เล่าความเมือง” เป็นเอกสารประวัติศาสตร์ของไทดำ ที่เน้นเรื่องราวเหตุการณ์สำคัญของบ้านเมือง.

ขุนบรม ที่ระบุทั้งตำนานล้านช้างและตำนานไทดำ สันนิษฐานว่าหากล้านช้างไม่นำเรื่องราวจากไทดำมา ไทดำอาจเป็นผู้นำตำนานมาจากล้านช้าง หรือเป็นไปได้ว่าทั้งไทดำและล้านช้างร่วมกันสร้างตำนานนี้ขึ้น โดยผู้สร้างตำนานได้นำเสนอเรื่องราวให้สัมพันธ์ตามภูมิศาสตร์ที่ตั้งของตน[๑๐]

จากการศึกษาของนักวิชาการที่ผ่านมา แสดงให้เห็นว่าไทดำมีการบันทึกประวัติศาสตร์ด้วยอักษรของตนเอง โดยมีเรื่องราวของการกล่าวถึงต้นกำเนิดของชาวไทดำตามตำนานน้ำเต้าปุง เป็นวรรณกรรมที่มีร่วมกันกับกลุ่มคนลาว แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างไทดำกับกลุ่มชนชาติอื่น ๆ ในฐานะที่เป็นกลุ่มคนไทด้วยกัน ทั้งนี้ในตำนานยังกล่าวถึงผู้นำที่ส่งลูกหลานไปปกครองยังเมืองต่าง ๆ อันเป็นสัญลักษณ์ถึงการแสดงอำนาจการปกครองและขอบเขตของอาณาจักร รวมถึงเป็นการเน้นย้ำเชื้อสายไทของตนว่าอยู่ในเมืองใดบ้าง

๑.๒ สภาพภูมิศาสตร์และสิ่งแวดล้อมในการตั้งถิ่นฐานของกลุ่มไท

พื้นที่ส่วนใหญ่ทางตอนเหนือของเวียดนาม มีภูมิประเทศเป็นเทือกเขาสูงสลับกับที่ราบลุ่มแม่น้ำ ที่ราบระหว่างหุบเขา และบริเวณเชิงเขา แม่น้ำสำคัญที่ทำให้เกิดที่ราบอันอุดมสมบูรณ์นี้คือ ที่ราบลุ่มแม่น้ำแดง และที่ราบลุ่มแม่น้ำดำ ซึ่งเป็นพื้นที่ราบตลอดเส้นทางที่แม่น้ำไหลผ่านพื้นที่ดังกล่าว เป็นลักษณะของที่ราบสูงญวน[๑๑] ซึ่งมีตลอดแนวตั้งแต่ตอนเหนือจรดตอนใต้ โดยเทือกเขาสูงที่สำคัญคือ[๑๒]

๑. ภูแดนดิน ภูสามเส้า ในจังหวัดไลโจว ซึ่งเป็นบริเวณที่มีพื้นที่ติดต่อกับประเทศลาว

๒. เทือกเขาฮวางเลียนเซิน ในจังหวัดลาวไก ที่ทอดตัวจากตอนใต้ของจีนไปจนถึงอำเภอเหงียะโหละ ในจังหวัดเอียนบ๊าย

---

[๑๐] ยุกติ มุกดาวิจิตร. ๒๕๕๗. **ประวัติศาสตร์ไทดำ : รากเหง้าวัฒนธรรม-สังคมไทย และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้**. กรุงเทพฯ : สำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย กระทรวงวัฒนธรรม. หน้า ๓๓.

[๑๑] ดนัย ไชยโยธา. ๒๕๔๘. **ภูมิศาสตร์ทวีปเอเชีย**. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์. หน้า ๒๐๑.

[๑๒] ภัททิยา ยิมเรวัต. ๒๕๔๔. **ประวัติศาสตร์สิบสองจุไท**. อ้างแล้ว. หน้า ๑๕.

เทือกเขาส่วนใหญ่อยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของเวียดนาม ทอดยาวลงมาจากทางตอนใต้ของจีน มีทั้งระดับสูงมากและสูงปานกลาง บางพื้นที่มีระดับความสูงไม่มาก เนื่องจากในเขตนี้เป็นที่ภูเขาสูงจึงเป็นแหล่งที่เกิดแม่น้ำสำคัญที่ไหลลงไปตามที่ราบหุบเขา จึงเป็นทำให้ราบลุ่มแม่น้ำเหล่านี้มีความอุดมสมบูรณ์สูง ส่วนสภาพอากาศในแถบเวียดนามตอนเหนือนั้นจะมีอากาศชุ่มชื้นจนถึงแห้งแล้ง เนื่องจากอยู่ใกล้กับเขตร้อนชื้นแถบศูนย์สูตร ในเขตป่าทึบและที่ภูเขาสูงจะมีสัตว์ป่าพืชพันธุ์ธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ ป่าไม้จะจัดอยู่ในประเภทป่าเบญจพรรณ และป่าสนในเขตพื้นที่ภูเขาสูง

การตั้งถิ่นฐานของคนไทในยุคแรก ๆ จะคำนึงถึงพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์ มีที่อยู่อาศัยที่ปลอดภัย มีอาหารและน้ำเพียงพอต่อความต้องการของคนในกลุ่ม ทั้งยังมีพื้นที่ว่างสำหรับทำการเกษตรซึ่งเป็นสิ่งที่คนไทเรียนรู้จนเกิดความชำนาญมาตั้งแต่อดีต ในช่วงหลังเมื่อมีสังคมใหญ่มากขึ้น ประเพณีและวัฒนธรรมของคนไทจึงเกิดขึ้นตาม เพื่อเป็นกรอบการปฏิบัติในการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม จึงให้ความสำคัญกับพื้นที่มากกว่า การกำหนดที่อยู่อาศัยเท่านั้น แต่จะรวมถึงพื้นที่ทำกิน พื้นที่ฝังศพ พื้นที่ประกอบพิธีกรรมหรือการละเล่นต่าง ๆ กล่าวคือเมื่อชุมชนเริ่มใหญ่ขึ้นและมีที่ตั้งถิ่นฐานอย่างมั่นคงแล้วก็จะไม่อพยพไปที่อื่นอีก จึงเน้นการสร้างความมั่นคงของชุมชนและความแข็งแรงของสถาปัตยกรรม เพื่อให้เป็นสิ่งที่ถาวร ต่อมาเมื่อมีจำนวนคนมากขึ้นจนพื้นที่ในเมืองไม่เพียงพอ จึงมีการโยกย้ายถิ่นฐานออกไป เพื่อสร้างเมืองใหม่ ซึ่งในตำนานเมืองแถงได้กล่าวถึงที่ราบลุ่มในการตั้งถิ่นฐานที่สำคัญของคนไท ซึ่งหนึ่งในสี่นั้นเป็นเมืองแถง มีลักษณะเป็นทุ่งราบใหญ่ที่สุดในจำนวนทุ่งราบใหญ่ และอีกสามทุ่งราบ คือ ทุ่งถาน ทุ่งเต๊ก และทุ่งลอ[๑๓] จากการสันนิษฐานของ อาจารย์ภัททิยา ยิมเรวัต ได้ตั้งข้อสังเกตว่า หากคนไทมีต้นกำเนิดที่เมืองแถงจริงเหมือนในตำนานที่อ้างไว้ ก็จัดว่ากลุ่มไทเป็นชนชาติดั้งเดิมที่ตั้งถิ่นฐานอยู่บนทุ่งราบเหล่านี้มาก่อนกลุ่ม

[๑๓] ภัททิยา ยิมเรวัต. ๒๕๔๔. **ประวัติศาสตร์สิบสองจุไท**. อ้างแล้ว. หน้า ๒๖.

อื่น ๆ ต่อมาคนไทที่เมืองแถงได้อพยพไปตั้งถิ่นฐานที่เมืองอื่น ด้วยเหตุปัจจัยหลายอย่าง อาทิ โรคระบาด หรือถูกรุกรานจากกลุ่มอื่น ๆ จนทำให้บ้านเมืองเสียหาย ยากแก่การปฏิสังขรณ์ใหม่ และที่สำคัญน่าจะมาจากการแสวงหาแหล่งอาหารและน้ำที่อุดมสมบูรณ์ เนื่องจากในสังคมบุพกาลที่คนไทยังไม่รู้จักวิธีการปลูกพืชก็จะหากินด้วยการเก็บของป่า ล่าสัตว์เป็นอาหาร เมื่อเกิดชุมชนใหญ่ขึ้นความต้องการอาหารก็มากขึ้น ดังนั้น จึงมีกลุ่มคนอพยพออกมาตั้งถิ่นฐานใหม่ จนในช่วงตั้งแต่ศตวรรษที่ ๓ ก่อนคริสตศักราชนั้น น่าจะมีคนไทที่มีถิ่นกำเนิดอยู่ที่อื่น เช่น จีน ได้อพยพลงมาจากตอนบนเข้ามาในดินแดนนี้ แล้วเริ่มตั้งถิ่นฐานในบริเวณทุ่งราบลุ่มหุบเขา จากตำนานไทดำแลไทขาว กล่าวถึงถิ่นที่อยู่ดั้งเดิมของคนไทยนั้น มีอยู่ ๓ บริเวณที่สำคัญ คือ[๑๔]

๑. บริเวณน้ำอูป่าฝาง ซึ่งกล่าวกันว่าเป็นเมืองแถงดั้งเดิมอีกเมืองหนึ่งอยู่ในประเทศจีน การตั้งชื่อว่า เมืองแถงนั้น จิตร ภูมิศักดิ์ ได้อธิบายว่า เป็นเคล็ดอย่างหนึ่งของคนไท ที่เชื่อว่าจะบันดาลให้เมืองของตนเป็นศูนย์กลางของเมืองต่าง ๆ แสดงถึงความยิ่งใหญ่และการมีอำนาจ เนื่องจากเมืองที่ใช้ชื่อนี้ได้ ก็มีแต่เมืองของผู้มีศักดิ์สูงในโคตร หรือผู้นำดั้งเดิม

๒. บริเวณหัวแต้น้ำนา เมืองบ่อแต้ ซึ่งเป็นดินแดนในประเทศจีน

๓. บริเวณหัวต้าวน้ำแดง เมืองอมเมืองอาย เมืองตุมฮวาง ปัจจุบันคือจังหวัดวันนามในประเทศจีน

จากบริเวณทั้งสามแห่ง ที่กล่าวมาข้างต้นนั้น เป็นที่อยู่ของคนไทในจีนที่สำคัญพื้นที่หนึ่งตั้งแต่ ในอดีต จนถึงปัจจุบัน ดังนั้นพอจะกล่าวว่า ได้มีกลุ่มคนไทที่มาจากเมืองทั้งสามในทางตอนเหนือลงมายังพื้นที่ของกลุ่มไทในเวียดนามนี้ ได้อพยพลงมาตามตำนานของไทขาวและไทดำที่บันทึกเรื่องราวการเคลื่อนย้ายของคนกลุ่มอื่น ที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำสำคัญ อันเป็นพื้นที่ดั้งเดิมของของไทดำ และไทขาวจนเกิดปฏิสัมพันธ์

---

[๑๓] ภัททิยา ยิมเรวัต. ๒๕๔๔. **ประวัติศาสตร์สิบสองจุไท**. อ้างแล้ว. หน้า ๒๗-๒๘.

ระหว่างคนทั้งสองกลุ่ม จึงทำให้มีความสัมพันธ์อันดีและการผสมผสานเชื้อสายระหว่างกลุ่มคนไทเหล่านี้ต่อมาจึงเกิดเป็นรัฐไทที่มีเจ้าเมืองปกครองหัวเมืองต่าง ๆ

ไทดำ และไทขาว เป็นคนไทกลุ่มอีกกลุ่มนิยมตั้งถิ่นที่อยู่อาศัยในแถบที่ราบลุ่มหุบเขา ที่มีเลียบตลอดสองข้าง ซึ่งแม่น้ำที่สำคัญคือแม่น้ำดำ หรือ น้ำแตตามภาษาไท หรือ ซงดา ในภาษาเวียดนาม โดยทั่วไปแล้วไทดำและไทขาวจะมีวิถีชีวิตที่คล้ายคลึงกัน แต่จะต่างกันบ้าง ที่ความเชื่อเรื่องการนับถือผี ภาษา และการแต่งกาย เช่น ไทดำจะมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่กลุ่มไทขาวไม่มี คือการใช้ผ้าเปียว ซึ่งเป็นผ้าคลุมศีรษะสำหรับสตรีที่แต่งงานแล้ว เป็นต้น

๒. ลักษณะทางสังคมของกลุ่มไท

กลุ่มคนไทนั้น มีรากฐานความเป็นระบบสังคมแบบเครือญาติ คำว่าครอบครัวจึงมีความสำคัญเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะการเป็นครอบครัวใหญ่ ที่มีความสัมพันธ์กันระหว่างคนในครัวเรือนอย่างเหนียวแน่น เนื่องจากในสังคมยุคโบราณ การดำรงชีวิตในเขตอากาศร้อนชื้นนี้มีความเสี่ยงในการตายด้วยโรคภัยไข้เจ็บและสัตว์มีพิษสูงมาก ทั้งยังต้องหาอาหารเลี้ยงชีพด้วยความยากลำบาก ดังนั้นการมีเครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มนั้นจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่จะทำให้มีชีวิตอยู่รอดได้อย่างปลอดภัย แม้ในปัจจุบันจะมีวิธีการดำรงชีวิตที่สะดวกสบายขึ้น แต่ความสัมพันธ์ของเครือญาติในสังคมชนบทนั้นก็ยังฝังรากฐานลึกอยู่เช่นเดิม

โลกทัศน์ในการจัดระเบียบสังคมเครือญาติแบบดั้งเดิมของคนไท คือ “ด้ำนาย” แบ่งย่อยออกเป็น ๒ สาย[๑๕] คือ สาย “แม่ลวง” และ สาย “แม่นก” ซึ่งเป็นตัวแทนสัญลักษณ์ของต้นกำเนิดตระกูลที่มีอิทธิพลต่อการนับถือฝ่ายแม่ โดย “ด้ำแม่ลวง” มีฝ่ายชายเรียกว่า “ตา” ฝ่ายหญิง “นาย” ส่วน “ด้ำแม่นก” มีฝ่ายชายเรียกว่า “ปู่” ฝ่ายหญิงเรียกว่า “ย่า” โดยมีระบบการสืบทอดสายสัมพันธ์ที่เกิดในแต่ละด้ำ เรียกว่า “หว้า” หรือ “สายแถวแนวเลือด” หมายถึง สมาชิก

---

[๑๕] ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และพิเชฐ สายพันธ์ บรรณาธิการ. ๒๕๕๓. **ทฤษฎีบ้านเมืองศาสตราจารย์คำจอง กับการศึกษาชนชาติไท**. กรุงเทพฯ : ด่ายสุทธา การพิมพ์ จำกัด. หน้า ๓๘-๔๓.

ที่อยู่ในสายหว้าเดียวกัน ก็จะนับถือด้ำอ้ายน้องเดียวกัน และมีข้อห้ามว่าด้ำอ้ายน้องเดียวกันไม่ให้แต่งงานร่วมในกลุ่ม จึงมีการแต่งงานกันของคนละสายหว้าและข้ามด้ำ

เมื่อด้ำทั้งสองสายอยู่ในระบบเครือญาติกันแล้ว หมายถึงฝ่ายหญิงของด้ำแม่ลวงได้มาแต่งงานกับฝ่ายชายของด้ำแม่นก ทำให้เกิดคู่ความสัมพันธ์ในระบบครอบครัวคือ “อ้าย-อี่” โดย “อ้าย” คือผัวที่มาจากด้ำแม่นก และ “อี่” คือเมียที่มาจากด้ำแม่ลวง เมื่ออ้ายอี่มีลูกด้วยกัน ชื่อเรียกของพ่อแม่อ้ายจึงใช้ “ปู่-ย่า” ตามที่มาของด้ำแม่นก ขณะเดียวกันพ่อแม่ของอี่เรียกว่า “ตา-นาย” (หรือตา-ยาย) ตามด้ำแม่ลวง ซึ่งการนับถือด้ำจึงเสมือนการให้น้ำหนักกับโคตรตระกูล ยกตัวอย่างตระกูลของไทดำ คือ “สิง” เป็นชื่อเรียกของตระกูลต่าง ๆ เช่น สิงลอ สิงเลือง ฯลฯ ที่สืบเชื้อสายและให้ความสำคัญกับการนับถือสายตระกูลพ่อเป็นสำคัญ ภายหลังจึงกลายเป็น “ด้ำปู่” ที่ให้ความสำคัญกับด้ำฝ่ายชาย

ในกรณีของตระกูลผู้ปกครองที่มาจากสกุลลอ และสกุลคำ หรือ ไทเรียก สิงลอ สิงคำ ซึ่งการสืบทอดตำแหน่งเจ้าครองเมืองจะเป็นไปตามความเชื่อของไทดำที่ถือผีฝ่ายพ่อ ดังนั้นลูกชายจะได้รับตำแหน่งต่อไป ส่วนผีฝ่ายแม่นั้นแม้จะไม่มีบทบาทและความสำคัญมากนัก แต่ก็มีความใกล้ชิดญาติทางฝ่ายแม่

ดังนั้นการถือเอาสายเครือญาติของไทดำ จะเริ่มจากการแต่งงานของลูกชายในบ้าน แล้วรับเอาลูกสะใภ้เข้ามาในครอบครัว ซึ่งลูกสะใภ้จะถือเป็นสมาชิกใหม่ของครอบครัวนี้ และจะเปลี่ยนไปนับถือผีบรรพบุรุษของฝ่ายชาย เมื่อทั้งสองครอบครัวมีความสัมพันธ์กันระหว่างการแต่งงานแล้ว จึงถือว่าทั้งสองครอบครัวนี้เป็นเครือญาติกัน

ความแตกต่างระหว่างการนับถือฝ่ายญาติของไทดำและไทขาวจะต่างกันที่ คนไทดำจะให้ความสำคัญกับด้ำฝ่ายชายมากกว่าไทขาวที่จะให้ความสำคัญกับด้ำฝ่ายหญิงกล่าวคือเมื่อมีการแต่งงานกันระหว่างสองตระกูลของไทดำ ฝ่ายชายจะต้องไปอยู่บ้านฝ่ายหญิงเป็นการชั่วคราว เพื่อช่วยพ่อแม่

ฝ่ายหญิงทำนาและใช้แรงงานตามเวลาที่ตกลงกันไว้ เรียกว่าอยู่เขย เมื่อผ่านช่วงเวลานั้นแล้ว ฝ่ายชายก็จะพาฝ่ายหญิงเข้าไปอยู่ที่เรือนของตนเป็นการถาวร และฝ่ายหญิงก็จะต้องเปลี่ยนมาถือผีฝ่ายชายแทน หากบ้านทางฝ่ายหญิงมีลูกสาวคนเดียว และจะต้องสืบสายการนับถือผีของตนด้วยแล้ว ฝ่ายชายจะอนุญาตให้ยังคงนับถือผีฝ่ายหญิงควบคู่กันได้ แต่จะต้องสร้างเฮือนเซอ หรือหิ้งผี ไว้ภายนอกเรือนเท่านั้น เพราะผีฝ่ายหญิงที่เป็นผีคนละสายตระกูลไม่สามารถขึ้นไปอยู่รวมกับหิ้งผีฝ่ายชายภายในเรือนได้ ดังนั้นวิธีการนี้ช่วยสร้างความสัมพันธ์ของสองครอบครัวโดยการแต่งงานกัน ซึ่งจะทำให้ทั้งสองฝ่ายนี้เชื่อมโยงกันได้ และเป็นความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดมากกว่าการอาศัยอยู่ในหมู่บ้านเดียวกัน เพราะถือว่าการดองกันนั้นสำคัญมากกว่าการรู้จักกันในฐานะเพื่อนบ้านสามารถช่วยเหลือซึ่งกันและกันได้อย่างเต็มที่ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่าทั้งสองฝ่ายเกิดผลประโยชน์ร่วมกันในบริบทของความเป็นญาติเดียวกัน

การให้ความสำคัญกับระบบเครือญาติ ทำให้กลุ่มไททั้งไทขาว และไทดำต่างก็มีการตั้งถิ่นฐานที่คล้ายกัน กล่าวคือ ภายในหมู่บ้านจะสร้างบ้านเรือนของเครือญาติเดียวกันในบริเวณที่ใกล้กัน ดังนั้น ภายในหมู่บ้านหนึ่ง ๆ จึงมีเครือข่ายของหลายตระกูลที่เป็นญาติเดียวกัน ซึ่งเกิดจากการดองหรือการแต่งงาน ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ซึ่งในกรณีนี้ อาจเป็นไปได้ว่าการตั้งชุมชนในระยะแรกมีเพียงไม่กี่ครอบครัวเท่านั้นที่อาศัยอยู่ในบริเวณเดียวกัน จากนั้นมีการแต่งงานข้ามสายตระกูล และสืบสายเลือดต่อ ๆ กันไปจนกระทั่งจำนวนของประชากรในพื้นที่นั้นเพิ่มขึ้น และมีการแตกสายตระกูลออกไปมากขึ้น จนก่อตั้งเป็นชุมชนหมู่บ้าน และเป็นเมืองตามลำดับ

๓. บ้าน และเรือนของไทดำ ไทขาว

ลักษณะร่วมของการสร้างบ้านในกลุ่มไท ไม่ว่าจะเป็น ไทดำ ไทขาว ไทใหญ่ ไทลื้อ ไทเขิน ก็ตาม รูปแบบบ้านจะคล้ายคลึงกัน คือเป็นเรือนไม้ยกพื้นสูง มีใต้ถุน มีส่วนที่เป็นชานและตัวเรือน นอกจากนั้นภูมิศาสตร์ที่ตั้งของหมู่บ้านยังนิยมสร้างบริเวณที่ราบลุ่มริมแม่น้ำอีกด้วย ทั้งนี้เป็นหลักการทางธรรมชาติ

ที่เหมาะสมสำหรับการใช้น้ำเพื่ออุปโภคบริโภค เนื่องจากการกลุ่มไทมีอาชีพทำนาเป็นหลัก จึงต้องการแหล่งน้ำในการปลูกข้าว จึงเป็นปัจจัยสำคัญให้เลือกทำเลที่ตั้งอยู่ใกล้แหล่งน้ำ ทั้งนี้คนไทนิยมกินข้าวเป็นอาหารหลัก ดังนั้นลักษณะการกินจึงเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้วิถีชีวิตของคนต้องปรับตัวตามการปลูกข้าว จะได้ผลดีต้องอาศัยน้ำและดินที่เหมาะสม กล่าวคือดินที่ใช้ในการปลูกข้าวจะต้องอุ้มน้ำและจะต้องใช้น้ำในปริมาณมาก ดั้งนั้นที่ราบลุ่มแม่น้ำจึงเป็นแหล่งที่ดีในการปลูกข้าว เพราะมีน้ำไหลผ่านตลอดทั้งปีและเป็นพื้นที่ราบที่สามารถเก็บกักน้ำในนาข้าวได้

เมื่อวิเคราะห์สภาพทางภูมิศาสตร์ของการตั้งบ้านเรือนในกลุ่มไทนั้นแสดงให้เห็นถึงการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมได้เป็นอย่างดีดังประเด็นต่อไปนี้

- การสร้างบ้านไม้ยกพื้นสูงอยู่ริมแม่น้ำ มีส่วนช่วยในการป้องกันน้ำท่วมถึงแม้ฤดูน้ำหลาก
- การตั้งเมืองอยู่ที่ราบลุ่มระหว่างหุบเขา จะช่วยป้องกันแรงลมพายุเนื่องจากมีทิวเขาสูงเป็นแนวกั้นไว้
- การสร้างบ้านอยู่บริเวณเชิงเขา ทำให้อากาศภายในบ้านถ่ายเทสะดวกเพราะลมที่พัดลงมาจากยอดเขา

หมู่บ้านหรือเมืองของไทดำและไทขาวนั้นตั้งอยู่ในที่ราบลุ่มแม่น้ำระหว่างหุบเขา ดังนั้นจึงมีลักษณะเป็นซึ่งเป็นพื้นที่ราบที่ไม่ค่อยกว้างใหญ่มากนักการจัดสรรพื้นที่ทำกินจึงเป็นส่วนสำคัญ ดังจะเห็นได้จากการสร้างเรือนรวมกันเป็นกลุ่มบนที่ราบเชิงเขา ซึ่งเป็นส่วนที่อยู่สูงขึ้นมาจากที่ทำนา ส่วนพื้นที่บริเวณป่านั้นจะไม่มีการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน เนื่องจากเชื่อว่าเป็นที่อยู่ของผี ดังนั้นพื้นที่ป่าเฮ่วจึงเป็นที่สูงขึ้นมาจากหมู่บ้าน ในบริเวณที่ดอนเชิงเขา โดยลักษณะพิเศษของหมู่บ้านไทดำและไทขาว คือ

๑. ลักษณะที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ มีทำเลเป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำไหลผ่านดังนั้น หมู่บ้านจะอยู่ระหว่างกลางของภูเขาสูงขนาบทั้งสองด้าน ซึ่งจะไม่พบกลุ่ม

ไทสร้างบ้านอยู่ตามสันเขาหรือที่สูงเลย อีกทั้งผังหมู่บ้านกระจายตัวเรียงตามทางยาวของแม่น้ำ เพื่อสะดวกต่อใช้น้ำอุปโภค บริโภค

๒. การตั้งบ้านเรือนจะกระจุกตัวอยู่ในบริเวณเดียวกันบนที่ราบเชิงเขาหรือเป็นที่ดอน ส่วนที่ทำการเกษตรจะอยู่บริเวณริมแม่น้ำซึ่งเป็นที่ต่ำลงมา โดยที่ดินในการทำการเกษตรจะแยกออกมาคนละส่วนไม่ปะปนกับพื้นที่สร้างบ้านเรือนในหมู่บ้าน เมื่อชาวบ้านออกไปทำนาก็จะเดินทางออกจากบ้านเรือนของตนไปยังที่นา ซึ่งจะอยู่ใกล้กัน

๓. ถัดจากบริเวณหมู่บ้านขึ้นไปทางเนินเขา ก็จะเป็นที่ป่า ตามความคิดของคนไทดำเชื่อว่า ป่าคือที่อยู่ของผี ซึ่งเป็นที่ศักดิ์สิทธิ์ ดังนั้นบริเวณนี้จึงเป็นป่าเฮ่ว หรือป่าช้า ที่ใช้ในพิธีกรรมฝังคนตาย โดยมีการถวายหรือทำบุญให้ศพด้วยการสร้างบ้านหลังเล็ก ๆ ไว้ครอบหลุมศพ หรือเรียกว่า เฮือนเฮ่ว

๔. กลุ่มคนไท มีความสามารถในการจัดสรรน้ำเพื่อใช้ในการเกษตรได้เป็นอย่างดี เนื่องจากเป็นพื้นที่ราบ ไม่สามารถสร้างทางกั้นน้ำได้สะดวกนัก จึงใช้วิธีการทำกังหันวิดน้ำ หรือ หลุก ในการปันน้ำเข้าสู่ที่นา ระบบการจัดการน้ำนี้เรียกว่า “เหมือง ฝาย หลาย ริน”[๑๖] มาจาก เหมือง คือ คลองส่งน้ำ ฝาย เป็นเขื่อนกั้นน้ำและกักเก็บน้ำ หลาย คือคันดินหรืออาจจะเป็นก้อนหินขนาดใหญ่ที่ใช้กั้นเพื่อลัดน้ำ และ ริน คือท่อส่งน้ำไปยังแปลงนา รินในระยะแรกน่าจะเป็นไม้ไผ่ ต่อมามีการปรับใช้เป็นท่อโลหะแทนซึ่งบริเวณที่กลุ่มคนไทอาศัยอยู่นี้ ทำได้ตลอดทั้งปีหากมีน้ำมากพอ เมื่อทำการเก็บเกี่ยวแล้วก็ยังสามารถทำการปลูกพืชต่อได้อีกโดยไม่รอให้ที่ดินว่างเปล่า ดังนั้นในแถบนี้จึงถือเป็นอู่ข้าวอู่น้ำที่สำคัญของประชากรในประเทศเวียดนาม

คนไทดำและไทขาว เรียกคำว่า “บ้าน” และ “เรือน” คนละความหมาย “บ้าน” หมายถึงหมู่บ้าน ที่มีกลุ่มเรือนหลายหลังอยู่รวมกัน มีขอบเขตหมู่บ้านที่ชัดเจน รวมถึงที่นา ลำน้ำ หนอง ป่าเฮ่ว และป่ารอบ ๆ หมู่บ้าน ส่วน “เรือน” คือที่อยู่อาศัยของคน ดังนั้นในบทความนี้จะใช้ คำว่า “บ้าน และ เรือน” ตามความหมายดังกล่าว

---

[๑๖] ภัททิยา ยิมเรวัต. ๒๕๔๔. **ประวัติศาสตร์สิบสองจุไท**. อ้างแล้ว หน้า ๕๑.

๓.๑ รูปแบบและลักษณะเรือนไทดำ

เป็นเรือนไม้ยกพื้นสูง หลังคาทรงจั่ว มีบันไดขึ้นสองทาง คือด้านหน้าเรือนและด้านหลังเรือน วัสดุที่ใช้ สร้างจากไม้จริงและไม้ไผ่ผสมกัน มีส่วนประกอบอยู่ ๓ ส่วนที่ชัดเจน คือ เฉลียง หรือกว้าน อยู่ทางด้านหัวเรือน ส่วนกลางเรือนจะเป็นที่อยู่หลับนอน มีการกั้นผนังด้วยไม้อย่างแน่นหนา ซึ่งสามารถแบ่งย่อยออกได้ ๒ แบบคือ

๑. แบบหลังคาโค้งทรงกระดองเต่า ซึ่งเป็นแบบดั้งเดิม มีหลังคาคลุมต่ำลงมาจนถึงผนังเรือน ใช้ไม้ไผ่เป็นโครงสร้างและส่วนประกอบอื่นๆ ของเรือน

๒. แบบหลังคาหน้าจั่วตรง ซึ่งเป็นรูปทรงของเรือนในสมัยนี้ ใช้ไม้จริงเป็นโครงสร้าง ส่วนไม้ไผ่จะใช้เป็นส่วนประกอบอื่นๆ เช่น ฝาเรือน ระเบียง เป็นต้น

ในสังคมที่เคร่งครัด ผู้หญิงจะสามารถใช้ได้เพียงบันไดทางหลังเรือนเท่านั้น ส่วนใหญ่บันไดของเรือนที่อยู่ในชนบทจะไม่มีราวบันได แต่บันไดของเรือนที่อยู่ในเมืองจะเพิ่มความปลอดภัยและความสวยงาม ในการตกแต่งราวบันไดด้วยการฉลุไม้อย่างง่ายๆ วัสดุที่ใช้ทำหลังคาจะเป็นหญ้าคา กระเบื้องทรงเหลี่ยม หรือกระเบื้องว่าว และกระเบื้องลอน บางทีก็จะพบกระเบื้องที่ทำมาจากหินชนวน ซึ่งวัสดุเหล่านี้จะประยุกต์ใช้ตามสิ่งแวดล้อมและความนิยมของแต่ละเมือง ในเขตชนบทจะนิยมใช้หญ้าคามุงหลังคา ส่วนเขตเมืองก็จะใช้กระเบื้องแทน ตรงจั่วเรือนด้านหน้าเรือนมีเขากุดประดับอยู่ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของเขาควาย ทำจากไม้เป็นรูปแบบที่ต่างกันไปตาม

เรือนไทดำหลังคาหน้าจั่วแบบปัจจุบัน เมืองเดียนเบียนฟู ถ่ายภาพเมื่อปี พ.ศ.๒๕๔๙

ความต้องการของเจ้าของบ้านและช่าง ซึ่งสัมพันธ์กับฐานานุศักดิ์ของเจ้าของเรือน[๑๗] ปัจจุบันจะทำมาจากไม้สองชิ้นวางไขว้กันแล้วแกะลวดลาย

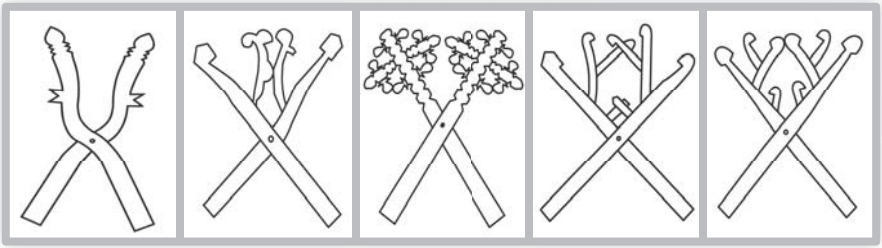

รูปแบบของเขากุดที่ทำมาจากไม้แกะเป็นลวดลายต่าง ๆ คัดลอกลวดลายจากเขากุดที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ชาติพันธุ์ฮานอย

๓.๑.๑ ส่วนประกอบของเรือนไทดำ

เสา ใช้ไม้จริงทั้งท่อนมาถากให้เรียบเป็นทรงกระบอก มีความยาวตั้งแต่พื้นจนถึงชายหลังคา ลักษณะการตั้งเสาจะไม่ใช้วิธีการฝัง แต่จะวางบนก้อนหินขนาดใหญ่โดยไม่มีการยึด ปัจจุบันมีการปรับมาใช้ฐานรองที่ทำได้สะดวกโดยการหล่อเทปูนซีเมนต์ให้สูงขึ้นมาในระดับหนึ่งแล้วจึงนำเสาวางไว้บนฐานซีเมนต์นั้น

การวางเสาเรือนโดยใช้ก้อนหินเป็นฐาน

[๑๗] วีระ อินพันทัง, ต้นข้าว ปาณินท์, อภิรดี เกษมศุข, โชติมา จตุรวงค์. ๒๕๔๗. **สรุปผลงานวิจัยโครงการส่งเสริมกลุ่มวิจัย สกว. โครงการภูมิปัญญา พัฒนาการ และความสัมพันธ์ระหว่างกันของเรือนพื้นถิ่นไทย-ไท : คุณลักษณะของสถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อมในเรือนพื้นถิ่น**. กรุงเทพฯ : คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร. หน้า ๑๒-๑๓.

โครงสร้างเรือน ใช้ไม้จริงเช่นเดียวกับเสา ซึ่งมีทั้งการใช้ไม้ทรงกลมทั้งท่อน และปรับแต่งไม้ให้เป็นทรงสี่เหลี่ยม วิธีการประกอบชิ้นส่วนต่าง ๆ นั้น จะใช้ลิ่มและเดือย โดยช่างจะใช้สิ่วในการเจาะรูไม้และทำสลักเพื่อประกอบไม้เข้าด้วยกัน วิธีการนี้จะทำให้โครงสร้างของเรือนแข็งแรง ในส่วนของโครงสร้างหลังคาจะใช้ไม้ไผ่ในการยึดกระเบื้องและหญ้าคา เพราะเป็นวัสดุที่มีขนาดเล็กและเบา ช่วยลดน้ำหนักของหลังคาเรือนได้

โครงสร้างขื่อ แป และเครื่องหลังคา

ฝาและพื้นเรือน มีการผสมผสานของวัสดุในการทำฝาเรือนหลากหลายชนิด ตามความเหมาะสม รสนิยม และสิ่งแวดล้อมในแต่ละท้องที่ โดยวัสดุที่นิยมใช้ก็คือไม้จริงที่แปรรูปเป็นแผ่นแล้ว ไม้ไผ่สานหลากหลายลวดลาย และฝาที่ทำมาจากดินผสมกับฟางพอกทับบนโครงไม้ไผ่ ส่วนไม้กระดานที่ใช้ทำพื้นเรือนเป็นไม้จริงที่แต่งทรงให้เป็นแผ่น บางหลังใช้ไม้ไผ่ทั้งลำต้น สับไม้ให้เป็นผืนปูเป็นพื้นเรือน ซึ่งวัสดุที่เรือนแต่ละหลังใช้ก็จะขึ้นอยู่กับฐานะด้วย ส่วนใหญ่เรือนที่มีขนาดใหญ่จะใช้ไม้จริงและเรือนที่มีขนาดเล็กหรืออยู่ในชนบท จะใช้ไม้ไผ่

๓.๑.๒ พื้นที่ใช้สอยในตัวเรือน

ภายในตัวเรือน เป็นที่โล่งตามแนวยาว จำนวนของห้องเสาจะเป็นเลขคี่ ตามความเชื่อที่เป็นมงคล[๑๙] มีการแบ่งส่วนของห้องนอนไว้ตาม

---

[๑๙] วีระ อินพันทัง, ต้นข้าว ปาณินท์, อภิรดี เกษมศุข, โชติมา จตุรวงค์. ๒๕๔๗. **สรุปผลงานวิจัยโครงการส่งเสริมกลุ่มวิจัย สกว. โครงการภูมิปัญญา พัฒนาการ และความสัมพันธ์ระหว่างกันของเรือนพื้นภิ่นไทย-ไท : คุณลักษณะของสถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อมในเรือนพื้นถิ่น**. อ้างแล้ว. หน้า ๑๓-๑๔.

ช่วงเสาในแนวยาวด้วย ห้องนอนกั้นตามช่วงเสา ซึ่งจะทราบจำนวนสมาชิกที่อาศัยอยู่ตามห้องที่กั้นด้วยผ้าม่าน ห้องแรกของบ้านจะเป็น “กะลอหอง” คือห้องของผีประจำตระกูล ส่วนห้องนอนของผู้อาวุโส หรือพ่อแม่ จะอยู่ถัดมา จากนั้นก็จะเป็นห้องของลูกคนโตไล่มาจนถึงลูกคนเล็ก และส่วนท้ายเรือนคือชาน

ห้องนอนภายในตัวเรือนไทดำเมืองเดียนเบียนฟู ถ่ายภาพเมื่อปี พ.ศ.๒๕๓๙

เรือนครัว เดิมทีเรือนคนไทดำไม่มีเรือนครัวแยกออกมาอย่างเป็นสัดส่วนเหมือนดังเช่นในปัจจุบันที่สร้างเรือนครัวแทนชาน เพราะเตาหรือจี่ไฟในภาษาไทดำนั้นจะอยู่ภายในตัวเรือน โดยเตามีลักษณะเป็นกระบะทรงสี่เหลี่ยม มีก้อนหินวางอยู่ ใช้ฟืนและถ่านเป็นเชื้อเพลิง ซึ่งเตาแบบนี้เหมือนกับที่คนไทยใช้กันในสมัยก่อน เหนือเตาขึ้นไปจะมีไม้ไผ่สานเป็นแผงห้อยอยู่ เพื่อเก็บข้าวของเครื่องใช้ และวัตถุดิบเครื่องปรุงที่ใช้ประกอบอาหาร

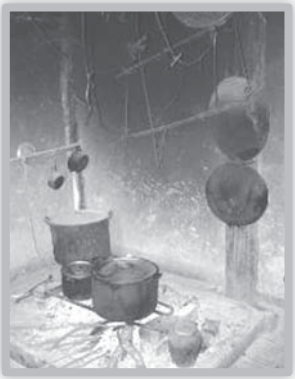

เตาจี่ (เตาไฟ) ในเรือนไทดำ

เรือนครัวจำลองที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ชาติพันธุ์ฮานอย

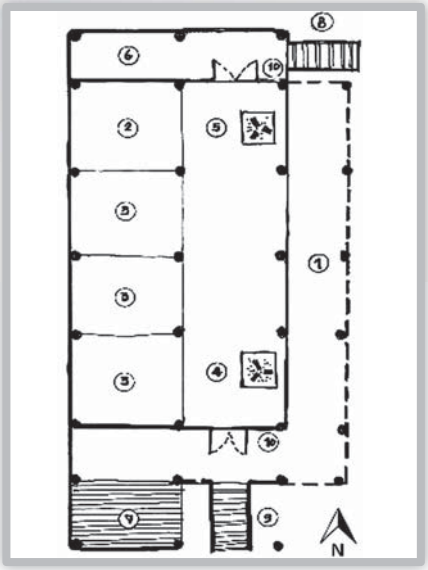

๑ ระเบียง
๒ กะลอหอง (ห้องผี)
๓ ห้องนอน
๔ เตาไฟผู้หญิง
๕ เตาไฟผู้ชาย
๖ กว้าน (เฉลียง)
๗ ชานแดด
๘ บันไดหน้าเรือน
๙ บันไดหลังเรือน
๑๐ ประตู

ผังเรือนไทดำแบบหลังคาโค้งทรงกระดองเต่า

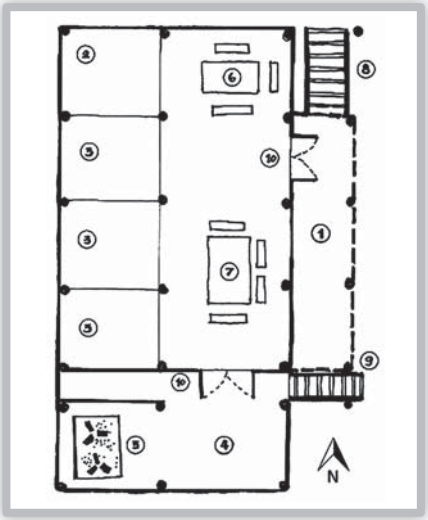

๑ ระเบียง
๒ กะลอหอง (ห้องผี)
๓ ห้องนอน
๔ ครัวไฟ
๕ เตาไฟ
๖ ที่รับแขก
๗ ที่กินข้าว
๘ บันไดหน้าเรือน
๙ บันไดหลังเรือน
๑๐ ประตู

ผังเรือนไทดำแบบหลังคาแบบหน้าจั่วตรง

๓.๒ รูปแบบและลักษณะเรือนไทขาว

ลักษณะเป็นเรือนไม้ยกพื้นสูงเช่นเดียวกันกับเรือนไทดำ แต่ไม่สามารถระบุการแบ่งพื้นที่ใช้สอยได้ชัดเจน เพราะรูปแบบเรือนมีหลากหลายมากกว่าไทดำมากมีการประยุกต์และดัดแปลงต่อเติมส่วนต่าง ๆ ของเรือนมากกว่า กล่าวคือการต่อเติมเรือนของไทดำจะขยายออกไปในแนวยาวอย่างเป็นแบบแผนตายตัว แต่เรือนไทขาวมีการขยายเรือนออกไปทั้งด้านข้างและด้านหลังของตัวเรือน หากมองโดยรวมแล้วก็สามารถจำแนกออกมาได้เป็น ระเบียง และตัวเรือน

ในส่วนที่เป็นระเบียงจะมีขนาดเล็ก และอยู่ตรงบันไดทางขึ้นหน้าเรือน ซึ่งเป็นส่วนที่เชื่อมระหว่างตัวบ้านกับบันได ทางขึ้นเรือนมีบันไดอยู่สองแห่งคือหน้าเรือนและหลังเรือน บันไดหน้าเรือนจะเชื่อมกับระเบียงส่วนบันไดหลังเรือนเชื่อมกับเรือนครัว

ตัวเรือนจะเป็นโถงยาวและกว้าง คนไทขาวไม่นิยมแบ่งห้องโดยใช้ผ้าม่านเหมือนไทดำที่แบ่งห้องอย่างชัดเจน แต่จะใช้ไม้จริงหรือฝาไม้ไผ่กั้นห้องแทน หรือบางหลังก็จะไม่กั้นห้องเลย แต่จะต่อเติมเรือนออกไปอีกส่วนให้เป็นเรือนนอน

ส่วนที่เป็นชานจะไม่ค่อยพบมากนัก เนื่องจากถูกดัดแปลงกลายเป็นเรือนครัวหมดแล้ว ทำให้เป็นเรือนที่มีครัวแยกออกมาเป็นสัดส่วนซึ่งเตาไฟของไทดำและไทขาวจะมีลักษณะเหมือนกัน เพราะใช้ฟืนและถ่านเป็นเชื้อเพลิง จึงสร้างกระบะทรงสี่เหลี่ยมไว้รองรับภาชนะในการหุงต้ม

เรือนไทขาว เมืองไมโจว
ถ่ายภาพเมื่อปี พ.ศ.๒๕๔๙

วิธีการปลูกเรือน โดยใช้เทคนิคการเข้าเดือย และวัสดุที่ใช้ในการสร้างนั้นก็ไม่แตกต่างไปจากเรือนไทดำเลย เนื่องจากไม้ในเขตเวียดนามนี้เป็นสิ่งที่หาได้ง่าย และมีมากพอในการสร้างเรือน ส่วนรูปทรงของบ้านไทขาวนั้นมีมากมายหลายแบบ และมีขนาดใหญ่ เพราะต่อเติมส่วนต่าง ๆ ของเรือนมากจึงพอที่จะจำแนกได้ดังนี้

๑. เรือนที่สร้างจากไม้ไผ่ ซึ่งเป็นเรือนที่พบเห็นได้ทั่วไปตามชนบท มีโครงสร้างเป็นไม้จริง แต่ส่วนประกอบอื่น ๆ อาทิ ฝาเรือน พื้นเรือน บันได จะทำมาจากไม้ไผ่

๒. เรือนแบบจั่วเดียว มีลักษณะเป็นเรือนขนาดกลางถึงใหญ่ แต่มีเพียงจั่วเดียวบางทีมีการขยายต่อเติมบ้านออกไปทางด้านข้างและด้านหลัง ใช้ไม้จริงเป็นส่วนประกอบเป็นส่วนมาก

๓. เรือนแบบสองจั่ว เป็นเรือนขนาดใหญ่มีการต่อเติมเรือนจั่วเดียวอีกหลังหนึ่งให้อยู่ด้านข้าง ตรงกลางระหว่างชายหลังคาทั้งสองหลังมีรางรินไว้รองรับน้ำฝนไม่ให้เข้าในตัวเรือน วัสดุส่วนใหญ่จะใช้ไม้จริงมากกว่าไม้ไผ่

๓.๒.๑ ส่วนประกอบของเรือนไทขาว

เสา นิยมใช้ไม้ซุงทั้งท่อนสูงจากพื้นจนถึงชายหลังคาเช่นเดียวกันกับบ้านไทดำ แต่จะเริ่มมีการตกแต่งให้เป็นทรงเหลี่ยม การวางของเสาก็เช่นกัน ไม่ใช้วิธีการฝัง ฐานเสาไม้วางบนวัสดุที่รองรับจำพวกก้อนหินขนาดใหญ่ ปูนซีเมนต์ที่หล่อเป็นฐาน บางหลังก็จะยึดไม้ให้ติดกับปูนที่เป็นฐานรองเลย

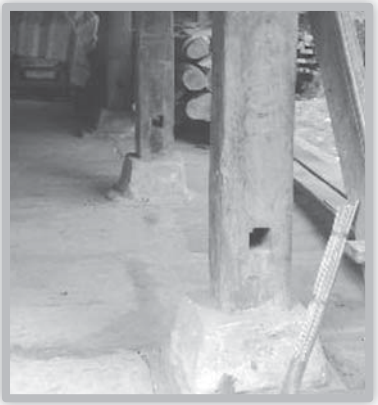

เสาเรือนไทขาว เมืองไมโจว

โครงสร้างเรือน ทำมาจากไม้จริง การวางคานใช้ไม้ซุงทั้งท่อนเป็นคานวางโครงสร้างภายในเรือน และใช้วิธีการทำลิ่มเข้าเดือยในการประกอบชิ้นส่วนต่าง ๆ เข้าไว้ด้วยกันส่วนไม้ที่ใช้ยึดหลังคาก็จะเป็นไม้ไผ่ที่ใช้ทั้งปล้อง ในเรือนบางหลังของไทขาวจะมีภาพเขียนเป็นลวดลายต่าง ๆ บนคานวัสดุที่ใช้ทำหลังคานั้นมีทั้งหญ้าคา กระเบื้องว่าว กระเบื้องลอน กระเบื้องดินเผาสิ่งที่น่าสนในมากคือ การใช้หญ้าคามุงหลังคาในปริมาณที่มาก โดยจะวางซ้อนทับกันจนเป็นแผ่นหนาเกือบ ๑ เมตร ซึ่งน่าจะให้ความอบอุ่นภายในเรือนมากกว่าการมุงชั้นเดียว

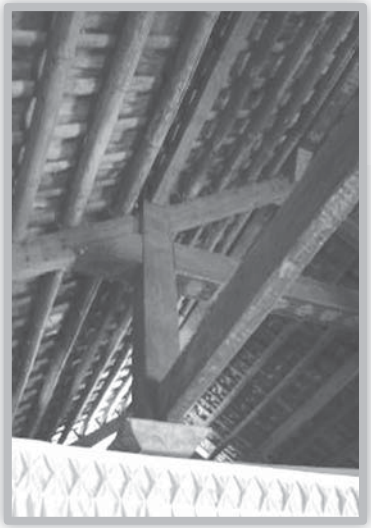

โครงสร้างขื่อ แป และเครื่องหลังคา

ฝาและพื้นเรือน วัสดุที่ใช้ทำฝาเรือนนั้นจะมีหลากหลายมาก จำพวกไม้จริงหรือไม้กระดาน ไม้ไผ่สานลายต่าง ๆ และดินผสมกับฟาง ซึ่งต้องใช้ไม้ไผ่เป็นโครงสร้างภายในก่อน แล้วจึงใช้ดินที่ผสมแล้วนั้นโบกทับ ภายตัวเรือนใช้หน้าต่างที่ออกแบบมาใช้กับสภาพแวดล้อมอย่างเหมาะสม โดยมีความสูงในแนวตั้งประมาณ ๑.๕-๒.๐๐ เมตร จากชายคาถึงพื้นเรือน ซึ่งด้านในกั้นด้วยไม้ระเบียงความสูงประมาณ ๕๐ เซนติเมตร

วิธีการสร้างเรือนแบบเข้าไม้ โดยใช้ลิ่ม และเดือย

บานหน้าต่างจะเรียงติดกันหลายบาน เมื่อเปิดหน้าต่างออกในตอนกลางวัน ก็จะมีลักษณะคล้ายระเบียงทำให้ตัวเรือนเปิดโล่ง ช่วยในการระบายอากาศได้ดี เมื่อเวลาปิดหน้าต่างในตอนกลางคืน ก็จะเหมือนฝาเรือน

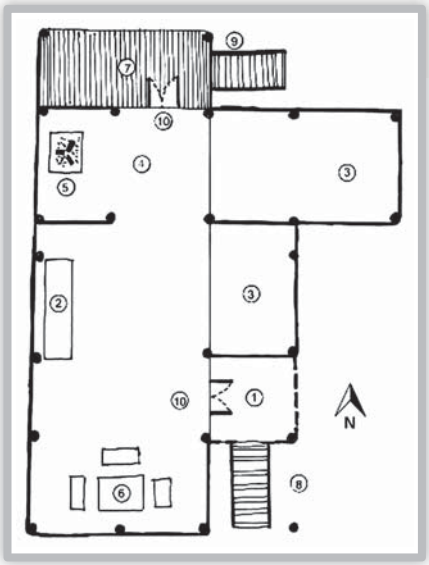

๑ ระเบียง
๒ ตู้และชั้นวางของ
๓ ห้องนอน
๔ เรือนครัว
๕ เตาไฟ
๖ โต๊ะรับแขก
๗ ชานแดด
๘ บันไดหน้าเรือน
๙ บันไดหลังเรือน
๑๐ ประตู

ผังเรือนไทขาว

๕. ลักษณะทางภูมิศาสตร์และความเชื่อของคนไทที่มีอิทธิพลต่อสถาปัตยกรรม

สิ่งแวดล้อม เป็นตัวกำหนด รูปแบบของเรือนให้สอดคล้องกับถิ่นที่อยู่อาศัยตามบริเวณนั้น ๆ เพื่อให้ตัวเรือนมีอายุการใช้งานได้นาน แข็งแรงคงทนต่อสภาพดินฟ้าอากาศ รวมถึงวัสดุที่หาได้ง่าย เรือนไทดำและไทขาว จึงเน้นวัสดุในท้องถิ่นที่หาได้เอง หลักการสร้างเรือนจึงเป็นภูมิปัญญาของบรรพบุรุษที่ผ่านการทดลอง การปรับปรุงแก้ไข และการสั่งสมประสบการณ์จากรุ่นสืบต่อสู่อีกรุ่นถ่ายทอดมาจนถึงปัจจุบัน โดยมีปัจจัยเกี่ยวข้อง ดังนี้

๑. ภูมิอากาศ ดินแดนที่คนไทอาศัยอยู่ค่อนข้างมีอากาศร้อนชื้น ในขณะที่ฤดูหนาวมีอุณหภูมิค่อนข้างต่ำ จึงต้องสร้างเรือนให้สัมพันธ์กับลักษณะอากาศทั้ง ๒ ประเภท คือ

- ความสัมพันธ์กับอากาศร้อนชื้น ลักษณะอากาศเช่นนี้ต้องสร้างเรือนที่มีอากาศถ่ายเทได้สะดวก จึงสร้างเรือนไม้ยกพื้นสูง ไม่ปิดฝ้าเพดานหลังคา ในเรือนไทขาวสร้างหน้าต่างแนวสูงจากพื้นเรือนจนเกือบถึงชายหลังคา เพื่อเปิดรับให้ลมโกรกเข้ามาในตัวเรือนสะดวก หากในช่วงที่อากาศหนาวก็ปิดหน้าต่างไม่ให้ลมเข้า ในเรือนไทดำบางหลังติดประตูบานเฟี้ยมแทนหน้าต่างบริเวณด้านที่ติดกับระเบียง เพื่อให้อากาศถ่ายเท
- ความสัมพันธ์กับอากาศหนาว ต้องสร้างเรือนที่ป้องกันลมหนาว ดังจะเห็นผังการวางเรือน มักวางจั่วเรือนขวางตะวัน คือหันจั่วเรือนไปทางแกนทิศเหนือและใต้ เพื่อไม่ให้ลมที่พัดทางเหนือใต้เข้ามาในเรือน และรับแสงแดดในด้านตะวันออกและตะวันตก ทั้งนี้เรือนไทขาว เมืองไมโจว ยังเพิ่มความหนาของชั้นหลังคาหญ้าคาให้หนามากขึ้น ส่วนเรือนไทดำใช้วิธีการตั้งเตาไฟไว้ในเรือน เพื่อสร้างความอบอุ่น

๒. ภูมิประเทศ หมู่บ้านไทดำและไทขาวตั้งอยู่บนที่ดอนเลาะไปตามทิวเขา การสร้างเรือนจึงต้องวางด้านยาวของตัวเรือนไปตามความยาวของแนวเขา เพื่อให้สะดวกต่อการตั้งเสา[๑๙] ทั้งนี้แนวเขาของเวียดนามส่วนใหญ่เป็นแถวยาวจากเหนือ ลงมาทางใต้ จึงเหมือนกับการบังคับทิศทางให้ตัวเรือนหันหน้าจั่วไปแนวแกนเหนือใต้ การสร้างหมู่บ้านไว้ที่เนินยังมีข้อดีคือเป็นที่น้ำท่วม

---

[๑๙] วีระ อินพันทัง, ต้นข้าว ปาณินท์, อภิรดี เกษมศุข, โชติมา จตุรวงค์. ๒๕๔๗. **สรุปผลงานวิจัยโครงการส่งเสริมกลุ่มวิจัย สกว. โครงการภูมิปัญญา พัฒนาการ และความสัมพันธ์ระหว่างกันของเรือนพื้นถิ่นไทย-ไท : คุณลักษณะของสถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อมในเรือนพื้นถิ่น**. อ้างแล้ว. หน้า ๑๓.

ไม่ถึง และไม่มีความชื้นมากจนเกินไป บริเวณที่ลุ่มน้ำมีความชื้นสูงจึงเหมาะแก่การเพาะปลูกข้าวที่ต้องใช้น้ำในปริมาณมาก

๓. ทรัพยากรท้องถิ่น ในพื้นที่ที่ชาวไทดำและไทขาวอาศัยอยู่ มีทรัพยากรป่าไม้อุดมสมบูรณ์ การสร้างเรือนด้วยไม้จึงสะดวกมากกกว่า เพราะไม้มีปริมาณมาก หาได้ง่าย ไม่ต้องลงทุนทรัพย์ โดยเฉพาะไม่ไผ เป็นไม้โตเร็ว มีความแข็งแรง มีคุณสมบัติหลากหลาย เช่น มีความยืดหยุ่น นำมาสานเป็นผนังบ้านได้ ลำต้นแข็งแรงใช้ทำโครงสร้างได้ เป็นต้น

ด้านความเชื่อ ลักษณะเฉพาะของคนไทในเวียดนามนั้น มีความแตกต่างจากชาวไทในกลุ่มต่าง ๆ เป็นอย่างมาก เพราะยังมีการนับถือผีอย่างจริงจัง แม้ว่าในปัจจุบันคนไทรุ่นใหม่เริ่มมีการนับถือพุทธและคริสต์บ้าง แต่ก็ยังคงให้ความสำคัญกับการนับถือผีเพื่อควบคุมดูแลระบบสังคมคนไท ฉะนั้นจึงเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้คนไทยังมีวิถีชีวิตและกรอบในการปฏิบัติตนในสังคมที่เหนียวแน่นในเรื่องผีซึ่งแฝงด้วยแนวคิดแบบธรรมชาตินิยม

ในการนับถือผีของคนไทดำนั้นเคร่งครัดกว่าของคนไทขาวมาก หากจะทบทวนจากเอกสารต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นตำนานหรือนิทานของกลุ่มไท และทฤษฎีของนักวิจัยหลายท่านแล้ว ได้กล่าวถึงต้นกำเนิดกลุ่มไทที่เมืองลอและเมืองแถงเป็นแห่งแรก ๆ ซึ่งกลุ่มเมืองเหล่านี้เป็นถิ่นที่อยู่อาศัยของไทดำมาก่อน แล้วหลังจากนั้นก็จะมีคนจีนอพยพเข้ามาตั้งถิ่นที่อยู่อาศัย แล้วรับเอาวัฒนธรรมและภาษาของกลุ่มไทไปใช้ จนกลายเป็นกลุ่มไทขาวขึ้น ตามตำนานเมืองไล จึงอาจเป็นไปได้ว่าการที่คนไทขาวไม่ค่อยเคร่งครัดในการนับถือผีเพราะไทกลุ่มนี้มีการผสมผสานกันของไทดำและคนจีนที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในเมืองของกลุ่มไท โดยมีข้อแตกต่างระหว่างเรือนไทดำและไทขาว ดังนี้

๑. เรือนไทขาวไม่มีกะลอหอง (ห้องผี) แต่จะมีหิ้งผีอยู่กลางเรือน และให้ความสำคัญกับผีฝ่ายแม่เทียบเท่าผีฝ่ายพ่อ ทั้งนี้อาจจะมีความคิดของคนจีนแฝงอยู่ ในเรื่องของการวางหิ้งผีไว้กลางเรือน แตกต่างจากเรือนไทดำที่มีตำแหน่งห้องผีที่ชัดเจน โดยตั้งอยู่ในห้องแรกของเรือน ก่อนที่จะเป็นห้องนอน

ของผู้อาวุโส ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการเคารพผีอย่างสูงสุด หมายถึงการที่ผีบรรพบุรุษเป็นใหญ่ที่สุดในครอบครัว ดังนั้นผู้ที่อยู่ในเรือนจึงควรเคารพและประพฤติตนตามทำนองคลองธรรม แม้ว่าผู้ที่เป็นเจ้าของเรือนหรือผู้อาวุโสจะมีสิทธิและอำนาจอันชอบธรรมในครอบครัว แต่ก็ต้องยอมรับอำนาจที่เป็นนามธรรมของผี การที่คนไทดำมีห้องผีไว้ในเรือน จึงหมายถึงการอยู่ร่วมกันของเชื้อสายเครือญาติเดียวกัน แม้จะอยู่ในสถานะใดก็ตาม ดังนั้นผีในความคิดของไทดำจึงเปรียบเสมือนเสาหลักของบ้าน เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ และสามารถปกปักรักษาลูกหลานได้ นอกจากห้องผีจะเป็นที่สิงสถิตของบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วก็ยังเป็นที่เก็บถุงไต้ หรือถุงใส่วันเดือนปีเกิดของผู้ที่อาศัยอยู่ในเรือนนั้น จึงเหมือนกับการฝากให้ผีบรรพบุรุษเป็นผู้รักษาขวัญของลูกหลานในครอบครัวให้ปลอดภัย ดังนั้นความสำคัญของห้องผีในกลุ่มไทดำไม่ใช่เพียงแค่สถานที่กราบไหว้เพื่อระลึกถึงบรรพบุรุษเท่านั้น แต่ยังหมายถึงใจกลาง ซึ่งเป็นหัวใจหลักของบ้านด้วย หากมองจากพื้นที่ของผีที่มีอยู่ในเรือน แสดงให้เห็นว่าชาวไทดำนับถือผีอย่างเคร่งครัดมากกว่าชาวไทขาวที่ค่อนข้างยืดหยุ่น หรืออาจคลายความเชื่อเรื่องผีลงไป

๒. เรือนไทดำในอดีตนิยมสร้างเขากุดติดบริเวณจั่วหลังคา แต่ในปัจจุบันเรือนไทดำไม่นิยมใช้เขากุดแล้วทั้งนี้กลุ่มไทขาวไม่มีการทำเขากุดติดบนจั่วหลังคาเรือนเลย

๓. พื้นที่ใช้สอยภายในตัวเรือนไทดำ แบ่งเป็นสัดส่วนมากกว่าผังเรือนไทขาว ซึ่งเรือนไทดำมีองค์ประกอบของกะลอหอง (ห้องผี) ห้องนอน เตาไฟสำหรับผู้ชายอยู่ทางหน้าเรือน และเตาไฟสำหรับผู้หญิงอยู่หลังเรือน ทั้งนี้ยังจัดสัดส่วนพื้นที่ผู้หญิงและผู้ชายอย่างชัดเจน ซึ่งพื้นที่ตั้งแต่บันไดหน้าเรือน ห้องผีจนถึงกลางเรือนเป็นของผู้ชาย ส่วนผู้หญิงใช้พื้นที่หลังเรือน แสดงถึงการให้น้ำหนักและความสำคัญกับเพศชาย ที่เป็นผู้สืบสายด้ำปู่ (ด้ำแม่นก) มากกว่าฝ่ายหญิง แต่ภายในเรือนไทขาวไม่มีแบบแผนการจัดพื้นที่ห้องผี และห้องนอนอย่างเป็นระเบียบเหมือนเรือนไทดำอาจสอดคล้องกับข้อสันนิษฐานของสุมิตร ปิติพัฒน์

ที่ว่าไทขาวเป็นกลุ่มคนไทดำที่ผสมกับคนจีนที่อพยพมาจากมณฑลกวางตุ้ง จึงไม่เคร่งครัดผีมากนัก อีกทั้งให้ความสำคัญกับฝ่ายหญิงมากขึ้น (ด๋ำแม่ลวง)

จะเห็นได้ว่าเรือนไทดำและไทขาวนั้นมีความแตกต่างกันเล็กน้อย ทั้งนี้เนื่องจากอาศัยอยู่ในคนละเมือง ที่ห่างไกลกันออกไป ซึ่งแล้วแต่รสนิยมหรือความชอบของแต่ละกลุ่ม ว่าจะออกแบบตกแต่งเรือนของตนให้เป็นอย่างไร จากการศึกษาจะเห็นว่ากลุ่มไทขาวมีการปรับตัวตามสมัยนิยมมากกว่ากลุ่มไทดำที่ยังมีความเชื่ออย่างเคร่งครัด ซึ่งแสดงออกจากการที่ไทขาวมีรูปแบบบ้านหลากหลายมากกว่า ทั้งในเรื่องของการตกแต่ง วัสดุที่ใช้ และขนาดของเรือน

⊙ บทสรุป

โลกทัศน์ของชาวไทในเวียดนาม ผีเป็นเสมือนเครื่องควบคุม จัดระเบียบสังคม โดยเฉพาะความคิดของคนไทดำนั้น ผีหมายถึงทุกสิ่งในชีวิต เพราะผีจะอยู่กับเราตั้งแต่เกิดถึงตาย ผีจะอยู่ในทุกที่แม้แต่กับสิ่งของเครื่องใช้ แม้ว่าความหมายของผีนั้นจะเป็นผีดีหรือผีร้ายก็ตาม ความเชื่อเรื่องผีก็ยังจะแฝงอยู่ในทุก ๆ การกระทำของคนไทดำ โดยผีที่เป็นใหญ่กว่าผีทั้งปวงคือ ผีแถน เสมือนเทพองค์หนึ่งที่อยู่บนสรวงสวรรค์ ส่วนผีอื่น ๆ ก็จะเป็นผีบรรพบุรุษ ผีบ้านผีเรือน นั่นคือวิถีชีวิตของชาวไทดำที่อยู่ร่วมกับผีได้โดยไม่คิดว่าเป็นสิ่งแปลกปลอมในชีวิต เพราะผีไม่ได้ทำให้เกิดความวุ่นวายในสังคม แต่กลับจรรโลงสังคมไทดำให้มีระเบียบแบบแผนในตัวมันเอง โดยใช้ระบบผีมาช่วยสร้างประเพณีหรือจารีตทางสังคม ส่วนชาวไทขาวมีความเชื่อเรื่องผีเช่นกัน แต่ไม่เคร่งครัดมากเท่ากับชาวไทดำ ซึ่งสังเกตได้จากเรือนไทขาว ไม่ได้ให้ความสำคัญกับห้องผีเท่ากับเรือนชาวไทดำ

ถิ่นฐานของชาวไทดำและไทขาว อยู่บริเวณทางตอนเหนือของเวียดนาม มีสภาพอากาศค่อนข้างเย็น มีพื้นที่ภูเขาสูงสลับกับที่ราบ ชาวไทอาศัยอยู่ระหว่างที่ราบระหว่างหุบเขา โดยมีแม่น้ำไหลผ่าน เพื่อใช้ในการอุปโภคบริโภค แตกต่างจากชาวเขาที่อาศัยอยู่บนภูเขาสูง หมู่บ้านของไทดำและไทขาวมีลักษณะ

คล้ายคลึงกันคือ ที่ดอนบริเวณเชิงเขาเป็นที่ตั้งของหมู่บ้าน ถัดลงมาบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำเป็นที่เพาะปลูก ในช่วงระยะเวลาที่สำรวจเมืองเดียนเบียนฟูของชาวไทดำ และเมืองไมโจวของชาวไทขาว เริ่มสังเกตเห็นการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบเรือน และการใช้งานตัวเรือน โดย เรือนไทดำที่สร้างแบบหลังคาโค้งทรงกระดองเต่ามีให้เห็นน้อยมาก แต่เรือนแบบหลังคาทรงจั่วตรงเป็นที่นิยมมากกว่า ซึ่งมีลักษณะเป็นเรือนไม้จริง ค่อนข้างแข็งแรง บางหลังต่อเติมใต้ถุนเรือนเป็นห้องก่อปูน ทั้งยังใช้วัสดุสมัยใหม่มาผสมผสานมากขึ้นเช่น การใช้หลังคากระเบื้อง การสร้างเรือนด้วยปูน เป็นต้น ส่วนเมืองไมโจว บางหมู่บ้านจัดทำเป็นหมู่บ้านโฮมสเตย์ เพื่อรองรับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว จึงปรับตัวเรือนให้เป็นที่พักของนักท่องเที่ยว

การเปลี่ยนแปลง หรือปรับเปลี่ยนรูปแบบเรือนของชาวไทดำ และไทขาวในเวียดนามมีพัฒนาการอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นพลวัตรทางสังคมที่เป็นไปตามธรรมชาติของมนุษย์ ผู้รู้จักการปรับตัวให้เข้ากับยุคสมัยนิยม บทความชิ้นนี้อาจช่วยบันทึกเรื่องราวที่เกิดขึ้นในช่วงระยะเวลาหนึ่ง เพื่อในอนาคตเมื่อรูปแบบเรือนเดิม ๆ สูญหายไป อาจเป็นประโยชน์ในการให้ข้อมูล

บรรณานุกรม

กัญญา ลีลาลัย. ๒๕๔๔. **ประวัติศาสตร์ชนชาติไท**. กรุงเทพ : สถาบันวิถีทัศน์.

คำจอง. ๒๕๓๗. **ประวัติศาสตร์และเอกสารไทดำในเวียดนาม**. เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการ. สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ.

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และพิเชฐ สายพันธ์ บรรณาธิการ. ๒๕๕๓. **ทฤษฎีบ้านเมืองศาสตราจารย์คำจอง กับการศึกษาชนชาติไท**. กรุงเทพฯ : ด่านสุทธาการพิมพ์ จำกัด.

ภัททิยา ยิมเรวัต. ๒๕๔๔. **ประวัติศาสตร์สิบสองจุไท**. กรุงเทพ : สำนักพิมพ์สร้างสรรค์ จำกัด.

ยุกติ มุกดาวิจิตร. ๒๕๕๗. **ประวัติศาสตร์ไทดำ : รากเหง้าวัฒนธรรม-สังคมไทยและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้**. กรุงเทพฯ : สำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย กระทรวงวัฒนธรรม.

วีระ อินพันทัง, ต้นข้าว ปาณินท์, อภิรดี เกษมศุข, โชติมา จตุรวงค์. ๒๕๔๗. **สรุปผลงานวิจัยโครงการส่งเสริมกลุ่มวิจัย สกว. โครงการภูมิปัญญาพัฒนาการ และความสัมพันธ์ระหว่างกันของเรือนพื้นภิ่นไทย-ไท : คุณลักษณะของสถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อมในเรือนพื้นถิ่น**. กรุงเทพฯ : คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.

สุภางค์ จันทวนิช และจารุวรรณ พรมวัง ขำเพชร. ๒๕๓๘. **การศึกษาวัฒนธรรมชนชาติไทย. กลุ่มชาติพันธุ์ไทขาว**. สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ.

สุมิตร ปิติพัฒน์. ๒๕๔๕. **ศาสนาและความเชื่อ ไทดำในสิบสองจุไท**. สถาบันไทยคดีศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

แนะนำผู้เขียน

ศาสตราจารย์เกียรติคุณ สุรพล ดำริห์กุล

ตำแหน่ง ศาสตราจารย์เกียรติคุณ สาขาศิลปะไทย
คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
นักวิชาการอิสระ ด้านวัฒนธรรม
ประวัติศาสตร์ และโบราณคดี

E-mail : Suraphondk@gmail.com

อาจารย์โฆษิต ไชยประสิทธิ์

ตำแหน่ง อาจารย์ประจำภาควิชาการพัฒนาชุมชน
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

E-mail : got_khosit@windowslive.com

นางชวนพิศ นภาศัย

ตำแหน่ง นักวิชาการอิสระ

E-mail : napatasai@gmail.com

แนะนำผู้เขียน

อาจารย์สุพจน์ ใหม่กันทะ

ตำแหน่ง อาจารย์ประจำสาขาวิชาสิ่งทอและเครื่องประดับ
คณะศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา

E-mail : mailunta@Rmult.ac.th

นางสาวฐาปนีย์ เครือระยา

ตำแหน่ง หัวหน้าฝ่ายส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม
สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

E-mail : kookkaitha@gmail.com

หลักเกณฑ์การจัดทำต้นฉบับบทความ
เพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสาร "ข่วงผญา"

วารสาร "ข่วงผญา" มีกำหนดออกปีละ ๑ ฉบับ (มกราคม-สิงหาคม)

๑. ประเภทของบทความที่จะตีพิมพ์

๑.๑ รายงานการวิจัยทางด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ เป็นบทความวิจัยทางด้านมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม และโบราณคดี

๑.๒ บทความวิชาการที่นำเสนอองค์ความรู้ แนวคิด วิธีการและกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับสาขาวิชาต่าง ๆ ทางด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม และโบราณดคี

๒. รูปแบบการเขียนบทความ

รายงานการวิจัย บทความวิจัย และงานสร้างสรรค์ทางด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ควรมีความยาวตั้งแต่ ๑๐,๐๐๐ คำ แต่ไม่ควรเกินกว่า ๑๕,๐๐๐ คำ (จำนวนคำถือตามการนับจำนวนคำใน Microsoft Word) หรือจำนวนหน้าแต่ไม่เกิน ๒๐ หน้า ลงในกระดาษ A4 ระยะห่างจากขอบกระดาษ ทั้งด้านบน ด้านล่าง ด้านซ้าย และด้านขวา ๒.๕๔ เซนติเมตร แบบอักษร TH SarabunPSK ขนาด ๑๖ Point ภาพประกอบ ความละเอียดที่ ๓๐๐ Pixel/High Resolution และมีข้อมูลตามลำดับต่อไปนี้

- ชื่อเรื่อง
- ชื่อผู้เขียน : ชื่อ-นามสกุล (ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ) ตำแหน่ง/ตำแหน่งทางวิชาการ หน่วยงานที่สังกัด และอีเมลล์
- บทคัดย่อ ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ
- บทนำ

- เนื้อหา
- บทสรุป
- เอกสารอ้างอิง

๓. การเตรียมบทความ

๓.๑ เอกสารบทความ/รายงานการวิจัย (ตามข้อ ๒) จำนวน ๒ ชุด พร้อมแบบนำส่งบทความ จำนวน ๑ ชุด

๓.๒ ซีดี-รอม จำนวน ๑ แผ่น ประกอบด้วย

- ไฟล์บทความ นามสกุล .doc หรือ .docx
- ไฟล์ภาพประกอบ นามสกุล .jpeg, .jpg หรือ RAW/TIFF ความละเอียด ๓๐๐ pixel/High Resolution ขนาดไฟล์ไม่ต่ำกว่า ๕๐๐ KB

๔. การจัดส่ง

ส่งที่ กองบรรณาธิการวารสาร “ข่วงผญา”
สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
๒๐๒ ถนนช้างเผือก
ตำบลช้างเผือก อำเภอเมือง
จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๓๐๐
โทรศัพท์ ๐-๕๓๘๘-๕๘๙๑
โทรสาร ๐-๕๓๘๘-๕๘๙๑
E-mail : ilaccmru@gmail.com
Website : culture.cmru.ac.th

๕. การพิจารณาบทความ

๕.๑ กองบรรณาธิการจะทำหน้าที่พิจารณากลั่นกรองบทความ และจะแจ้งผลการพิจารณาให้ผู้ส่งบทความทราบภายใน ๒๐ วัน นับตั้งแต่วันได้รับบทความ

๕.๒ กองบรรณาธิการจะดำเนินการจัดทำรูปแบบของบทความให้เป็นระบบเดียวกันทุกบทความ ก่อนนำเสนอผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review) พิจารณา จากนั้นจึงส่งบทความที่ได้รับการพิจารณาในเบื้องต้นให้กับผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review) จำนวนท่านละ ๑ บทความ เป็นผู้พิจารณาให้ความเห็นชอบในการตีพิมพ์เผยแพร่บทความ โดยใช้เวลาในการพิจารณาบทความไม่เกิน ๑ เดือน จากนั้นทางกองบรรณาธิการจะส่งผลการพิจารณาบทความให้ผู้ส่งบทความ หากว่าบทความนั้นมีการแก้ไขหรือปรับปรุง ให้ผู้ส่งบทความแก้ไข และนำส่งกองบรรณาธิการภายใน ๑ เดือน นับแต่วันที่ได้รับผลการพิจารณา

๕.๓ กองบรรณาธิการจะนำบทความที่ผ่านการพิจารณาและแก้ไขแล้วเข้าสู่กระบวนการเรียบเรียงพิมพ์ และตีพิมพ์ต่อไป โดยใช้เวลาในการดำเนินการ ๓ เดือน

๕.๔ ผู้ส่งบทความจะได้รับวารสาร “ข่วงผญา” จำนวน ๑๐ เล่ม เป็นการตอบแทน ภายใน ๑ เดือน นับตั้งแต่วันที่วารสาร “ข่วงผญา” ได้รับการแผยแพร่

๖. การอ้างอิงเอกสาร

ก. กรณีที่เป็นรายงานวิจัย มีรูปแบบและการเรียงลำดับดังนี้ : ชื่อผู้เขียน (ในกรณีภาษาไทย ใช้ชื่อและนามสกุล และในกรณีภาษาอังกฤษ ใช้นามสกุลและชื่อ). ปีที่พิมพ์. ชื่อเรื่อง. ชื่อย่อของวารสาร. เล่มที่พิมพ์ ฉบับที่พิมพ์ : เลขหน้าแรกถึงหน้าสุดท้ายของเรื่อง. ในกรณีที่มีผู้เขียนมากกว่า ๖ คน ให้ใส่รายชื่อผู้เขียนทั้ง ๖ คนแรก แล้วตามด้วยคำว่า “ และคณะ” หรือ “et al”

ตัวอย่าง

อมรรัตน์ จงสวัสดิ์ตั้งสกุล, ลัดดา เหมาะสุวรรณ. (๒๐๐๒). Evidenced based maillard reaction : focusing on parenteral nutrition. *วารสารโภชนบำบัด. ๑๓(๑) : ๓-๑๑*

Vega KJ, Pina I, Krevaky B. (1996). Heart transplantation is associated is with an increase risk for pancreatobiliary diseases. *Ann Intern Med*. 124(11) : 980-3

ข. กรณีที่เป็นหนังสือ มีรูปแบบและการเรียงลำดับ เหมือนเอกสารอ้างอิงที่เป็นรายงานวิจัย (ในข้อ ก.) ยกเว้นใช้ชื่อหนังสือ เมืองที่พิมพ์ : สำนักพิมพ์ แทน ชื่อย่อวารสาร

ตัวอย่าง

วิญญู มิตรานันท์. (๒๕๓๘). *พยาธิกายวิภาค*. กรุงเทพ : โอเอสพรินติ้งเฮาส์. ๖๒๙-๗๘.

Ringsven MK, Bond D. (1996). Gerontology and leadership skills for nureses. 2nd ed. Albany (NY) : Delmar Publishers. 100-25.

ค. กรณีที่เป็นรายงานการประชุมและสัมมนา มีรูปแบบการเรียงลำดับ คือ ชื่อผู้แต่ง. ปีที่พิมพ์. ชื่อเอกสารรวมเรื่องที่ได้จากรายงานการประชุม. วัน เดือน ปีที่จัด. สถานที่จัด : สำนักพิมพ์ หรือผู้จัดพิมพ์. เลขหน้า.

ตัวอย่าง

ณัฐนันท์ สินชัยพานิช, วราภรณ์ จรรยาประเสริฐ, ยุพิน รุ่งเวชวุฒิวิทยา, มนต์ชุลี นิติพน, สาธิต พุทธิพิพัฒน์ขจร. (๒๕๔๒). เภสัชกรพัฒนาเพื่อการพึ่งพาตนเอง. *รายงานการประชุมวิชาการเภสัชกรรม ประจำปี ๒๕๔๒ ของเภสัชกรรมสมาคมแห่งประเทศไทย*; ๒๔-๒๖ มีนาคม ๒๕๔๒. กรุงเทพมหานคร : เภสัชกรรมสมาคมแห่งประเทศไทย. ๘๙-๑๐๕.

Kimmura J. Shibasaki H, editors. (1996). *Proceeding of 10yh International Congress of EMG and/Clinical Neurophysilogy* ; 15-16 Oct 1995 ; Kyoto Japan. Amsterdam : Eelsevier. 80-90.

ง. กรณีเป็นวิทยานิพนธ์ มีรูปแบบการเรียงลำดับ คือ ชื่อผู้แต่ง. ปีที่พิมพ์. ชื่อวิทยานิพนธ์. สถาบันที่พิมพ์ : ชื่อสถาบันการศึกษา

ตัวอย่าง

อัมพร ณรงค์สันติ. (๒๕๔๑). *การใช้ยาเจนต้ามัยซินวันละครั้งเปรียบเทียบกับวันละสองครั้งในทารกแรกเกิดไทย*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาเภสัชศาสตร์มหาบัณฑิต). กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Kaplan SJ. (1995). *Post-hospital home health care : the elderly, s access and uutilization* [dissertayion]. St. Louis (MO) : Washington Univ.

หมายเหตุ : สามารถดาวน์โหลดหลักเกณฑ์การจัดทำต้นฉบับ เพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสาร “ข่วงผญา” ได้ที่ Website : culture.cmru.ac.th